magazin istoric

Apare din aprilie 1967
AUGUST 2026

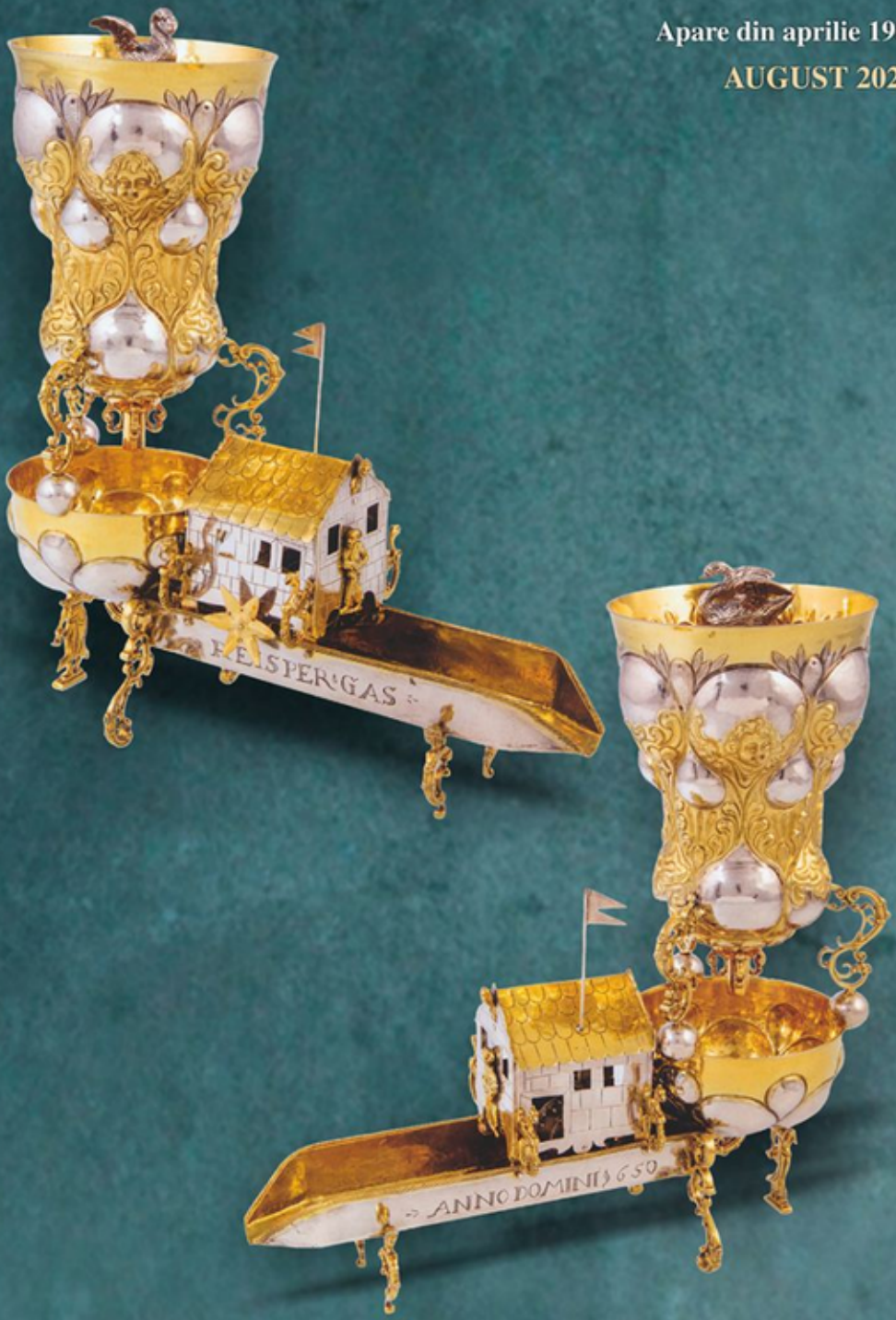

magazin istoric

Anul LX – serie nouă – nr. 8 (713)
august 2026

www.magazinistoric.ro
e-mail: mistoric@gmail.com; mistoric1967@yahoo.com
Revista figurează în baza de date EBSCO, din S.U.A.

1 Pocal cu moară al vecinătății sibiene Reispergasse, 1650, operă a meșterului aurar Jakob Schliesser. Era format din patru piese: două pocale boselate, o moară și un jgheab din argint aurit. Un mecanism ingenios făcea ca apa introdusă prin pocalul mare să curgă în pocalul mic, apoi trecea prin moară, ca în final prin jgheab să curgă vin

2 Interior din Palatul Jean Mihail, o realizare a arhitectului francez Paul Gottereau, construit în 1900 – 1907, în stil neogotic pentru tatăl marelui filantrop, Constantin Dinu Mihail. Fiul a inaugurat construcția în anul 1909, după moartea părintelui. Astăzi, clădirea adăpostește Muzeul de Artă Craiova (sursa: Muzeul de Artă Craiova)

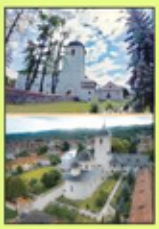

3 Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel, prima reședință a Țării Românești, a fost restaurată în mai multe rânduri, începând cu anul 1635, până în perioada comunistă. Turnul-clopotniță de la intrarea în mănăstire și vedere aeriană

4 Sultanul Süleyman Legiuitorul în mijlocul oștirii sale, în bătălia de la Mohács; miniatură otomană de secol XVI, păstrată la Muzeul Topkapî din Istanbul

Revistă editată de
FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932 – 1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician
IOAN-AUREL POP,
academician
VICTOR SPINEI,
IOAN BOLOVAN
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef
Dorin Matei

Consilier editorial
Florentina Dolghin

Redactori:
Andrei Oprea,
Alexandru Pițigoi,
Theo Stănescu-Stanciu

Corectura
Mădălina Geambașu

Machetare
Monica Șerban

Difuzare
Gheorghiță Puiu Anghel

Consilieri:
Ioana Ursu,
Radu Ion Popescu,
Haralambie Voicilaș

București, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, Telefon: 021 312 68 77, 0755 290 606

CNI CORESI

SUMAR august 2026

4 „Gogoși“ guvernamentale

EXCLUSIVITATE

5 Te-am învins, D.U.I. 16.244!
P. POPESCU

♦

7 Întrupate din revoltă
Nașterea S.U.A.
V. PUȘCAȘ

12 La Mohács, acum 500 de ani
L. CÎMPEANU

17 La băi... prin țară
L. LIVADĂ-CADESCHI

22 Frânturi de viață ostășească pe coajă de mesteacăn
Scrisori de pe front din Primul Război Mondial
C. CONSTANTIN

25 Pe când directorul locuia la etaj
Agenția B.N.R. Ploiești
B. COSTACHE

EVENIMENT

30 Cu Brâncuși și Storck în Sufrageria regală
A.-S. IONESCU

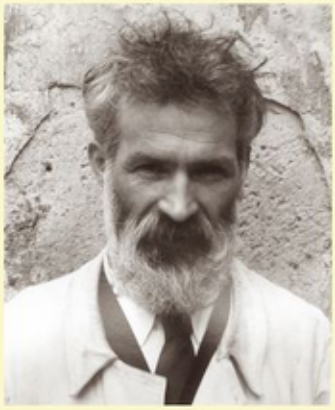

♦

33 Recurs la istorie, într-o lume în metamorfozare
Școli de gândire în politica externă a României
M.E. IONESCU

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

38 Tablou electoral interbelic, semnat Ioan Hudiță
AL. ȘIPERCO

♦

42 Depresia fatală
Cum a sfârșit Virginia Woolf
TH. STĂNESCU-STANCIU

47 Un tezaur de argintărie transilvană
Colecția Jürgen Fischer
D. DÂMBOIU

51 Mănăstirea întâiului domn al Țării Românești
C. MARINESCU

54 Răzbunarea doamnei de Clisson
F. DOLGHIN

59 Colecționar de... semnături
Milorad Rajčević
V. CORDUNEANU

65 O istorie pe lună

66 Soarta tezaurului identitar după revenirea de la Moscova
I. SCHIPOR

CLIO ANUNȚĂ

69 Au dreptul la recunoștința noastră
Cimitirul de la Țiganca
D. MATEI

O fotografie cu poveste
N. DANDIȘ

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

71 Cetăți dacice... în expoziție
S. CLEȘIU, A. RUSTOIU

♦

78 În oglinda aliatului
U.v. HASSELL, C.M. FLORIAN

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

83 Filantropul din Bănie
Jean C. Mihail
R.A. SORESCU

♦

87 Sfântul din Essex
Cucernicul Sofronie
C. OPREA

90 Fascinația Egiptului în presa românească de sfârșit de secol
M.W. TEUTSCH

HOOVER INSTITUTION

93 Corespondență din exil

RUBRICI

64 Pentru biblioteca dumneavoastră

75 În România, acum 100 de ani

92 Telex

86; 94; 95 Blitz... Concurs; Rebus; Dialog

FLAȘNETA GUVERNAMENTALĂ

Le cântă toate guvernele pe rând. Au ajuns arii de flașnetă.

De aceea, nu mai emoționează. În loc să deștepte vibrațiuni în suflet, provoacă zâmbete, zâmbete de durere sau de dispreț.

Una din romanțe are ca titlu: „Combaterea speculei".

Celeilalte îi zice: „Eftenirea traiului".

La amândouă, poezia în proză abundă în variațiuni fade pe aceeași temă banală.

De la război încoace, ați auzit și ați citit mereu: „Consiliul de Miniștri a luat în studiu mijloacele pentru înfrânarea speculei. Se speră că, în scurt timp, ele vor da roade excelente."

„Delegația economică a Guvernului a avizat asupra dispozițiunilor menite să eftinească traiul. În curând prețurile vor începe să scadă."

A doua zi, alte procese-verbale de speculă se încheie de la un cap la altul al țării și etichete noui înlocuiesc la vitrine pe cele vechi, cu prețuri sensibil urcate.

Bietul cetățean citește, plătește și pătimește.

Istoria se repetă la infinit și a căpătat un aer de sfidare. Cel puțin, dacă nu s-ar mai vorbi!

Cum o să înceteze specula, dacă rămânem în aceeași incurie complicată! Unii fac speculă, pentru că nu-i împiedică nimeni, fie că nu-i vede, fie că se face că nu-i vede. Alții reușesc să anuleze actele încheiate, fie din cauza nepriceperei organelor care instrumentează, fie din cauza spiritului prea larg al instanțelor care le censurează. În sfârșit, cei mai practici își văd de treabă și nu bagă în seamă condamnările, pentru că amenzile izolate sunt fleacuri pe lângă randamentul speculei permanentizate.

Pe vremea lui Țepeș, speculanților li se bătea urechea în cuie de ușa prăvăliei, ca să se învețe minte și să ia alții aminte. Se zice că cura aceasta tămăduia mai abitir decât legile noastre. Poate că și astăzi, o represiune serioasă, generală, completă, cu pedepse grele și cu interzicerea exercițiului comerțului ar mai scădea temperatura speculei și ar face negustorilor cinstiți dreptatea de a nu se mai isbi de ceilalți.

Flașnetar, neguvernamental, pe străzile Bucureștiului

Dar „eftenirea traiului"! Făcut-a cineva controlul să vadă cât câștigă unii peste cost? Încercatu-s-a înfrânarea monstruozității de a se ridica prețurile când scade leul și de a se menține aceleași prețuri când leul crește? Schițatu-s-a măcar intenția de a se verifica de ce unele prețuri au crescut enorm față de anul trecut, atunci când mărfurile respective nu sunt mai scumpe la producător și când instrumentul nostru de plată stă mai bine decât atunci?

Dacă nu se face nimic, ar fi cel puțin mai cuviincios să nu se zeflemisească durerea publică prin desbateri goale în Consiliul de Miniștri și în delegațiunea economică, desbateri urmate de concluzii deopotrivă de deșarte, de pe urma cărora lumea nu s-alege decât cu greutăți și mai mari.

(*Universul*, 20 iunie 1926)

EXCLUSIVITATE

DOSARUL MEU DE LA SECURITATE

PAULINA POPESCU
(Canada)

La 28 mai 2026, la ora nouă dimineața, am intrat în clădirea Consiliului Național Pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.) de pe strada Matei Basarab 55-57. Afară era o dimineață obișnuită de primăvară, dar pentru mine nu era o zi obișnuită. După 39 de ani de la plecarea din România comunistă, veneam să-mi întâlnesc trecutul.

Drumul până aici fusese aproape la fel de absurd ca multe dintre întâmplările trăite în anii dictaturii. Mi se spusese că nu am dosar. Apoi că am. Mi se fixase o dată pentru consultare. După aceea, altcineva îmi comunicase că dosarul fusese deja consultat de mine. Cum să fi citit ceva ce nu văzusem niciodată? În cele din urmă, ajunsesem să fac plângere la Avocatul Poporului.

În holul clădirii, un paznic cu privire rece mi-a cerut actul de identitate.

– În ce calitate veniți?

Întrebarea m-a lovit neașteptat. Pentru o clipă am simțit că mă aflu din nou în România anilor ’80, unde trebuia mereu să dai explicații.

– În calitate de victimă a comunismului, am răspuns.

Cuvintele au rămas suspendate între noi.

Am fost condusă într-o sală modestă. La o masă, un bărbat își răsfoia propriul dosar. Nu ne-am vorbit. Nu era nevoie. Eram doi supraviețuitori veniți să deschidă morminte.

După câteva minute, un funcționar a adus un volum gros și l-a așezat în fața mea.

– Dosarul 225.359.

Pe copertă era ștampila: STRICT SECRET.

Am rămas nemișcată, ca o statuie. Timp de aproape 40 de ani mă întrebasem ce ascundeau acele arhive. Acum răspunsul se afla în fața mea. Două sute de pagini. Două sute de pagini despre viața mea. Două sute de pagini numerotate manual, una câte una, de mâna unor oameni care mă urmăreau, în timp ce eu încercam să trăiesc.

Am deschis coperta îngălbenită. Dosar de Urmărire Informativă nr. 16.244.

Pe numele meu.

În acel moment am simțit ceva straniu. Nu furie. Nu surpriză. Mai degrabă senzația că intru într-o cameră întunecată, în care cineva locuise ani întregi fără știrea mea.

Am citit primul detaliu. Numele meu conspirativ era Paula. M-a trecut un fior. În dosarele Securității nu mai eram om. Eram un obiectiv. O problemă. O operațiune. Paula. O femeie care trebuia urmărită.

Pe măsură ce întorceam paginile, am început să înțeleg dimensiunea invaziei.

Acolo erau scrisorile lui Louis, bărbatul canadian care s-a îndrăgostit nebunește de mine. Scrisorile bărbatului pe care îl iubeam.

Fiecare declarație de dragoste fusese citită de străini. Fiecare vis fusese tradus. Fiecare speranță fusese analizată și clasată. Existau copii

ale scrisorilor, traduceri complete și fotografii ale plicurilor.

Mi-am imaginat funcționarii aplecați asupra cuvintelor noastre. Noi scriam despre dragoste. Ei scriau despre risc operativ. Noi scriam despre viitor. Ei scriau despre măsuri informative.

Mi-au dat lacrimile. Nu pentru că descopeream ceva nou. Ci pentru că vedeam, în sfârșit, cu ochii mei cât de adânc pătrunseseră în viața noastră.

Am continuat. Am găsit rapoarte despre activitatea mea la O.N.T. Am fost în comisii de selecționare a ghizilor. Am creat materiale turistice în limba engleză. Texte despre Muzeul de Artă. Studii despre Dracula. Uitasem despre aceste lucruri.

Calificativul profesional: Foarte bine. Regimul mă considera suficient de competentă pentru a reprezenta România în fața străinilor, dar suficient de periculoasă pentru a mă supraveghea.

Am găsit apoi note despre rudele care puteau fi atrase la colaborare.

Am închis pentru o clipă ochii. Nu mă urmăreau doar pe mine. Încercau să transforme familia în instrument. Prieteniile în instrument. Dragostea în instrument.

Totul putea fi folosit. Totul putea fi compromis.

În alt raport apărea excursia din 1982 cu turiști canadieni. Aceștia fotografiaseră cozile la pâine și lapte. Fotografiaseră adevărul. Pentru regim, acesta era un act suspect.

Pentru mine, după atâția ani, era una dintre cele mai puternice imagini ale epocii: oameni stând ore întregi pentru o sticlă de lapte, în timp ce statul mobiliza ofițeri pentru a urmări cine făcea fotografii.

Am găsit menționate pachetele expediate și primite. O vestă de blană trimisă la Grenoble. Lentilele de contact primite din Franța. Nici acestea nu scăpaseră atenției lor. Nimic nu era prea mic. Nimic nu era prea intim. Nimic nu era în afara controlului.

Apoi am ajuns la capitolul care ocupa cel mai mult spațiu.

Căsătoria cu Louis.

Acolo dosarul devenea aproape obsesiv. Fiecare întâlnire. Fiecare scrisoare. Fiecare conversație. Fiecare gest.

Citind, am înțeles că iubirea noastră nu fusese privită ca o alegere personală. Fusese tratată ca o amenințare.

Am găsit copia scrisorii trimise de tatăl meu lui Louis. Data: 20 iunie 1983. Cuvintele erau tăioase: „Nu voi admite niciodată ca fiica mea să plece din țară.“

Am simțit din nou durerea acelei perioade.

Nu era doar opoziția tatălui meu. Era presiunea unei lumi întregi. Era frica inoculată de sistem. Era zidul invizibil ridicat între mine și libertate.

Mai departe, documentele deveneau tot mai întunecate. „Legături cu cetățeni străini.“ „Neîncadrare în muncă.“ „Acte de dezordine deosebit de grave.“

Fraze reci. Fraze birocratice. Fraze care încercau să transforme disperarea unui om într-un dosar administrativ.

Dar nimic nu m-a pregătit pentru raportul din 1 martie 1986.

Raportul unei verișoare.

Acolo apăreau cuvintele pe care nu le mai citisem de decenii: disperare, intenții de sinucidere, gesturi disperate.

Am rămas cu privirea fixată pe pagină. Pentru câteva clipe nu am mai văzut sala. Nu am mai văzut masa. Nu am mai văzut dosarul.

Am văzut doar tânăra care fusesem. O femeie prinsă între dragoste, familie, stat și un viitor care părea imposibil. O femeie care ajunsese la capătul puterilor.

Atunci am înțeles ceva. Securitatea nu documentase doar faptele vieții mele. Documentase și suferința. O arhivase. O numerotase. O clasase. O transformase în hârtie.

Am citit ultima pagină aproape fără să respir.

Data de 15 octombrie 1986. O propoziție seacă: „Se încheie urmărirea informativă.“

Atât. Trei ani de supraveghere. Trei ani de teamă. Trei ani de scrisori deschise.

Trei ani de presiuni asupra familiei. Trei ani de încercări de a zdrobi voința unei femei care voia doar să-și urmeze iubirea.

Am închis dosarul. În jurul meu era liniște. Dar eu auzeam încă zgomotul acelor ani. Pași pe coridor. Uși închise. Telefoane ascultate. Șoapte. Temeri. Lacrimi.

Am mângâiat coperta pentru ultima oară. Pe ea scria încă: STRICT SECRET.

Am zâmbit amar. Nu mai era niciun secret. Secretul fusese că regimul se temuse de o femeie îndrăgostită.

Iar după 40 de ani, femeia aceea era încă în picioare. Dosarul, nu. El era doar o relicvă a unei puteri care dispăruse. Eu eram dovada că nu reușise să învingă. ■

Urmăriți partea a doua și ultima a articolului (Magazin istoric**, nr. 7/2026).**

FACEREA STATELOR UNITE ALE AMERICII

VASILE PUȘCAȘ

Comitetul de redactare a Constituției prezintă proiectul Congresului. Tablou pictat de John Trumbull, în 1819

Declarația de Independență (4 iulie 1776) a exprimat voința celor 13 colonii americane de a deveni state independente, prin proclamarea autodeterminării față de Imperiul Britanic. Acestuia i s-a confirmat faptul că pentru a ajunge la independență, noile entități statale erau gata să continue lupta cu Metropola. Prin acest act au fost informate și statele europene că fostele colonii nu mai depindeau de Anglia, sublinierea legitimității fiind afirmată prin disponibilitatea de a stabili relații bilaterale cu guvernele care le recunoșteau formal statalitatea, conform practicilor internaționale ale vremii. Documentul exprima foarte bine gândirea americană din acel moment.

Declarația de Independență a fost citită cu voce tare în toate orașele și localitățile celor 13 noi state americane, populația a ovaționat, s-au tras salve de tun și clopotele bisericilor au răsunat. Iar relatările din epocă spun că statuile regelui englez au fost dărâmate și metalul a fost topit pentru a se fabrica gloanțe. Entuziasmul foștilor coloniști americani a exprimat dorința de schimbare și reforme, nu doar angajarea în apărarea independenței lor.

Pentru britanici, Revoluția Americană a însemnat încă un front de luptă al războaielor pe care le duceau pentru imperiu. Iar pe continentul nord-american a fost nevoie să mai deruleze operațiuni militare încă aproximativ cinci ani.

CAMERA COMUNELOR RECOMANDĂ ÎNCETAREA RĂZBOIULUI

La sfârșitul anului 1776, americanii au obținut două importante victorii, la Trenton și Princeton, care au contat foarte mult pentru starea de spirit a patrioților americani și i-au

Generalul englez John Burgoyne se predă după înfrângerea suferită în bătălia de la Saratoga; autor același pictor, John Trumbull, la fel ca și în cazul tabloului din pagina următoare

avertizat pe englezi că aveau a face cu luptători redutabili. Iar bătălia de la Saratoga, în toamna anului următor, a arătat armatei britanice că trebuia să treacă în defensivă, că nu avea resurse să învingă armata condusă de George Washington. Momentul Saratoga a fost hotărâtor și pentru decizia Franței de a intra în război ca aliată a Statelor Unite. La 7 ianuarie 1778, Parisul a aprobat un Tratat de amiciție și comerț cu Statele Unite, ceea ce a însemnat și recunoașterea diplomatică, o contribuție majoră având și efortul diplomatic al trimișilor americani pe continent, John Adams, Benjamin Franklin, John Jay. În acel context, pentru prima dată, lordul North (premierul Guvernului englez) a gândit că ar fi mai bine dacă ar retrage militarii britanici de pe frontul nord-american. Spania s-a alăturat alianței franco-americane, în 1778, Prusia și alte state germane au trimis în ajutorul americanilor trupe de mercenari (așa-numiții „hessieni"), iar olandezii au continuat să susțină armata americană cu arme, muniție și cu împrumuturi financiare. Inclusiv Ecaterina a II-a a Rusiei a amenințat că va mobiliza flota contra englezilor. Astfel că Anglia s-a văzut atacată, pentru războiul ei din America de Nord, chiar de pe continentul european, determinând-o să slăbească presiunea asupra armatelor americane. În 1780, Anglia a pornit război împotriva Țărilor de Jos și a trebuit să disloce o parte a forțelor navale în Gibraltar.

Anul 1781 a consemnat și dezastrul militar al Angliei în confruntarea cu armata americană care, după o retragere jenantă (Charleston) a reușit la Yorktown să administreze o severă înfrângere britanicilor, ceea ce i-a determinat pe regele și premierul de la Londra să se gândească serios la o formulă de pace cu fostele colonii. Încă din 1780, Austria și Rusia s-au oferit să medieze între britanici și americani, dar la Londra încă exista reținere față de ajungerea la pace cu foștii lor coloniști. După episodul Yorktown, chiar Camera Comunelor a aprobat o rezoluție care recomanda încetarea războiului cu Statele Unite, deși unii membri ai Guvernului englez tot nu recunoșteau independența celor 13 foste colonii americane. Între timp, americanii au trimis trei „comisari ai păcii" în Franța, Spania și Olanda pentru a negocia o viitoare formulă de pace cu britanicii.

O GUVERNARE PRIN TREI RAMURI

Norocul negociatorilor americani a venit de la înfrângerea britanicilor la Gibraltar (septembrie 1782), în confruntarea cu alianța Franța – Spania. Cu greu, englezii au acceptat să negocieze și cu reprezentanții americani, care au admis câteva concesii dificile, dar au obținut recunoașterea independenței Statelor Unite. Contele Vergennes, ministrul francez de Externe, a subliniat, la sfârșitul negocierilor, că „englezii

Xilogravura publicată de Benjamin Franklin în 1754

Englezii se predau la Yorktown

mai degrabă au cumpărat pacea decât au făcut-o". Dar Benjamin Franklin, cu tact și abilitate diplomatică, a răspuns: „Niciodată nu a existat un război bun sau o pace rea". Astfel, se poate spune că europenii au susținut Revoluția Americană în fața presiunii Angliei, au privit cu simpatie la experimentul auto-determinării coloniilor și independenței Statelor Unite ale Americii, au avut înțelegere pentru efortul americanilor care luptau să-și câștige libertatea.

Istoricii sunt de acord că Războiul de Independență a dat ocazia pentru o amplă „revoluție politică" și o mai limitată „revoluție socială". Indiscutabil, a fost de importanță majoră abolirea practicilor europene ale privilegiilor ereditare, deși în statele din sud s-a realizat mai dificil, dar s-au obținut numai rezultate modeste în privința eliminării sclaviei și discriminărilor rasiale, teme care vor fi prelungite în deceniile următoare. Este adevărat că a necesitat energii formidabile construcția statală modernă și mai ales cea națională. Realitățile economice, instituționale, religioase din cele 13 foste colonii au fost foarte diferite, astfel încât fiecare se simțea mai legată de Anglia decât de celelalte, însăși ideea de națiune americană părând multora a fi inabordabilă. De aceea, Declarația de Independență a fost puternic inspirată de tradiția gândirii politice britanice și a pus un accent aparte pe egalitatea individului și dreptul natural. Dar, după ce au negat formulele guvernării impuse de Anglia, noile state independente americane au început o reconstrucție instituțional-statală care a avut la bază o constituție. Încă din 1776, trei state au adoptat constituții scrise înainte de proclamarea independenței. Până în 1777, 11 state au avut propriile constituții, ratificate de cetățeni, care au consacrat forme proprii de guvernare. „Fiecare stat era un laborator, fiecare constituție un nou experiment politic" – scrie Jill Lepore. Majoritatea statelor americane au decis pentru o guvernare prin trei ramuri – guvernatorul, ca executiv, Curtea Supremă, ca juridic, și un Senat plus o Cameră a Reprezentanților, ca legislativ. Conținutul acestor prime constituții ale statelor americane arată o orientare conservatoare în conținut, revoluționare fiind doar metodele de elaborare și adoptare. Dar odată obținută independența, fiecare stat s-a întors la problemele locale, deși războiul care continua solicita mai departe efortul comun, de aceea, o temă majoră a dezbaterilor politice a fost cea a Uniunii.

„ALĂTURĂ-TE SAU MORI!"

Chiar în iulie 1776, un comitet al Congresului Continental a propus „Articolele Confederației și Uniunii Perpetue", care susțineau suveranitatea statelor și dădeau Congresului atribuții limitate pentru afacerile „războiului și păcii". Congresul nu avea puterea de a hotărî și colecta taxe și nici de a reglementa relații comerciale externe. Abia spre sfârșitul anului 1777 a reușit Congresul să adopte „Articolele Confederației" și au mai trecut patru ani până când s-a obținut ratificarea lor de către state. Aceasta arăta că era foarte dificilă edificarea loialității față de noua națiune americană. Existau încă puternice atitudini separatiste, mulți patrioți americani considerând că luptând contra Angliei nu înțelegeau să renunțe la autonomia locală. Sau, cum s-a exprimat Alexander Hamilton, unul dintre „părinții fondatori", americanii erau dominați de o mentalitate provincială, încă nu „gândeau continental", motiv pentru care nici nu dădeau Confederației „un caracter național". Altfel spus, recunoașterea internațională a independenței găsea națiunea americană într-o

stare de fragmentare, sub spectrul unui război civil. În 1784, Congresul a ratificat Tratatul de pace, dar Londra nu se grăbea să-și retragă trupele, iar Franța privea la noile state americane ca o putere protectoare. De altminteri, același conte Vergennes spunea, tot în 1784, că exista o tendință spre disoluție a Confederației Americane. Și situația economică a statelor americane s-a înrăutățit, iar creditorii externi solicitau mereu rambursarea împrumuturilor din timpul războiului. Mulți dintre liderii Revoluției s-au retras la casele lor și au crescut nemulțumirile celor care luptaseră în Războiul de Independență și nu-și puteau adapta viața la noile condiții. În 1786 a izbucnit o puternică rebeliune în Springfield, condusă de un fost combatant în război, Daniel Shays, care amenința să se extindă în mai multe state, răspândind senzația de anarhie. Inclusiv George Washington, retras și el la Mount Vernon, din decembrie 1783, scria că dacă americanii nu se vor manifesta ca o națiune care să-și arate puterea printr-o Uniune, deci ca un stat cu guvern având autoritate în toate statele, vor fi posibile noi „insurecții" și „cele mai rele consecințe". Și James Madison nota, în 5 noiembrie 1786: „Suntem în pragul anarhiei și confuziei!" Aceste împrejurări au dat un nou impuls curentului federalist, care atrăgea atenția că noile state americane treceau printr-o „perioadă critică" și Revoluția Americană trebuia să avanseze către crearea unei adevărate Uniuni statale federale.

Ministrul francez de Externe, Charles Gravier, conte de Vergennes

La Annapolis, în septembrie 1786, a fost programată reuniunea unei Convenții speciale a reprezentanților celor 13 state americane pentru a revizui „Articolele Confederației". Dar la întrunire nu au răspuns toate statele, astfel că aceasta a fost amânată până în primăvara anului următor. Benjamin Franklin, care avea 81 de ani, și James Madison au muncit din greu pentru mobilizarea tuturor reprezentanților statali și au elaborat și proiecte de documente care să fie prezentate Convenției. Franklin era un ardent adept al federalismului, cunoscut încă din 1754, când a publicat o faimoasă xilogravură intitulată „Alătură-te sau mori!", prin care semnala coloniilor britanice nevoia constituirii unui sistem comun de apărare împotriva Franței, Spaniei, luptătorilor indieni și revoltelor sclavilor. Apoi, la o întrunire din Albany (1754), a propus „Planul Uniunii", în care ar fi intrat șapte colonii, ce urma a fi conduse de un președinte general, un Mare Consiliu compus din reprezentanți aleși de Adunările din coloniile amintite. „Planul Uniunii" a fost respins de Adunările coloniale, care se temeau că-și vor pierde autoritatea.

CONSTITUȚIA SALVEAZĂ NAȚIUNEA

Mesajul acțiunii lui Franklin era clar: coloniile făceau parte dintr-o singură unitate. Iar în cele trei decenii care au urmat inițiativei lui Franklin, discuțiile cu tentă federalistă au continuat, astfel că la sfârșitul lunii mai 1787, când au început deliberările în Convenția întrunită la Philadelphia, delegații statali au fost dispuși să preia soluția adoptării unei Constituții, pe care o propunea Madison. Dezbaterile de la Philadelphia au fost realizate între adepții federalismului și așa-numiții anti-federaliști. Disputele pentru un compromis, deși federaliștii erau în număr mai mare, au fost duse în jurul capacității statelor mai mari și ale celor mai mici de a controla Guvernul federal. Anti-federaliștii au prezentat argumente puternice pentru o formulă de reprezentativitate, dar delegații din această grupare

nu erau foarte apreciați, motiv pentru care ei au insistat foarte mult pe tema libertăților individuale, arătând că erau preocupați mai mult de interesele proprii. Federaliștii, care au pledat în bloc pentru o Constituție, au găsit susținerea unor propuneri foarte concrete. La 26 iulie 1787 a fost adoptat un proiect de Constituție, care a fost înaintat unui Comitet al Detaliilor. În 10 septembrie 1787, după dezbaterea fiecărui articol al proiectului, Constituția a fost trimisă Comitetului pentru Stil, iar acesta a prezentat Convenției textul final, fiind aprobat la 17 septembrie. Spre deosebire de Declarația de Independență și „Articolele Confederației", ratificarea Constituției trebuia făcută de popor, ceea ce a constituit o mare inovație în istoria sistemului politic modern. Pentru valabilitatea ratificării era necesară aprobarea a cel puțin nouă state.

Alexis de Tocqueville

Pledoaria federaliștilor în procesul de ratificare a Constituției a prilejuit și constituirea unui valoros program politic, cuprins în cele 85 de scrisori redactate de John Jay, James Madison și Alexander Hamilton, publicate în presa new-yorkeză din toamna anului 1787 – *The Federalist Papers* –, iar în mai 1788 sub forma unui volum intitulat *The Federalist*.

Dezbaterea în convențiile de ratificare din cele 13 state a fost și contextul constituirii sistemului bipartit în Statele Unite. În 21 iunie 1788, New Hampshire a fost al nouălea stat care a ratificat Constituția, iar Virginia a făcut-o după patru zile. Statul New York, dominat de anti-federaliști, și-a dat seama că oricum ratificarea era deja validă, astfel că și-a retras obiecțiile. North Carolina a ratificat-o în noiembrie 1789, iar Rhode Island în mai 1790. Statele Unite ale Americii aveau acum o singură Constituție federală, bazată pe principii conservative, deveneau o republică în care era temperat radicalismul democrat, instituindu-se schema „checks and balances" (limitări și echilibru) și divizarea puterii pentru a fi evitate posibile excese ale majorității. Entuziasmul cu care americanii au primit Constituția este redat și în opinia unui medic din Philadelphia, care i-a scris lui John Adams (1788): „Ea ne face o națiune. Ne salvează de anarhie și sclavie. Revigorează agricultura și comerțul. Elimină inechitățile morale și politice".

EUROPENII MAI AVEAU MULTE DE ÎNVĂȚAT

Întâiul Congres al Statelor Unite ale Americii, ales pe baza proaspetei Constituții, s-a întrunit în 4 martie 1789, la New York. În 30 aprilie 1789 a avut loc ceremonia de inaugurare a primului președinte al Statelor Unite ale Americii, pe balconul clădirii primăriei aceluiași oraș. George Washington a fost singurul candidat prezidențial. În cursul ceremoniei a promis „să păstreze, să protejeze și să apere Constituția Statelor Unite". Discursul de inaugurare a fost scris de Alexander Hamilton, el invocând voința poporului: „Menținerea focului sacru al libertății și destinul modelului republican de guvernare sunt miza experimentului încredințat poporului american", a spus Washington. Cele două mandate prezidențiale ale lui George Washington au marcat stabilirea instituțiilor de bază ale guvernării americane, dar nu au eliminat divergențele de opinii și interese ale diversității locale din statele noii republici, de la sclavie la prioritățile economice ale evoluției. Când și-a rostit discursul de rămas bun (1796), președintele George Washington a lansat mai multe atenționări despre pericolul destrămării Uniunii. Dar „experimentul" american era menit să urmeze drumul continuității.

(Continuare în p. 24)

29 AUGUST 1526

MOHÁCS BĂTĂLIA CARE A DECIS SOARTA EUROPEI CENTRALE

LIVIU CÎMPEANU

Bătălia de la Mohács, miniatură germană, 1555

Regele Matia Corvinul al Ungariei (1458 – 1490) și-a transformat stăpânirile într-un colos cu capul de aur și cu picioarele de lut. Prin diplomație, prin negocieri politice și, mai ales, prin forța armelor, suveranul de la Buda a adus sub sceptrul său Moravia, Silezia, Lusatia, Austria Inferioară, Stiria și Carintia. Impozitarea ordinară și cea extraordinară a tuturor acestor stăpâniri i-au asigurat regelui Matia o bază economică solidă, care i-a permis să întrețină permanent sub arme două oști private: pe de-o parte renumita sa oaste de mercenari, denumită după moartea regelui „oastea neagră" (după porecla căpitanului Hans Haugwitz „cel Negru"), și numeroasele garnizoane din fortificațiile care asigurau frontiera sudică a Regatului Ungariei, de la Marea Adriatică, în amontele râului Sava și pe cursul mijlociu al Dunării, până în Banatul de Severin.

La moartea lui Matia Corvinul în 1490, provinciile austriece au fost recuperate de Habsburgi, iar cele boeme au fost ocupate de Jagielloni, în timp ce ținuturile maghiare din sud erau atacate necontenit de către akîngii, cavaleria de pradă a Imperiului Otoman. Noul rege de la Buda, Vladislav Jagiello, rege și al Boemiei (1471 – 1516), a fost lipsit de baza de impozitare a predecesorului său, motiv pentru care nu a mai dispus de mijloacele materiale necesare pentru întreținerea „oștii negre", repartizată pe contingente prelaților și baronilor, respectiv a garnizoanelor din fortificațiile de la frontiera sudică a regatului, lipsindu-le de capacitatea de a face față constantelor atacuri ale akîngiilor otomani.

UN IMPERIU ÎN ASCENSIUNE

După domnia relativ pașnică a sultanului Baiazid al II-lea (1481 – 1512), preocupat mai

mult să-şi asigure tronul împotriva fratelui său Djem Sultan, sprijinit pe rând de mameluci, de cavalerii ospitalieri din Rodos şi chiar şi de Papa Alexandru Borgia (1492 – 1503), a urmat scurta şi turbulenta domnie a lui Selim cel Crud (1512 – 1520), care şi-a concentrat atenţia asupra Orientului Mijlociu. Politica agresivă a sultanului a ţinut forţele armate ale Imperiului Otoman mereu în stare de acţiune, asigurându-le prăzi bogate şi întinse cuceriri teritoriale. Campaniile au început în 1514, când armata otomană a lui Selim a învins triburile turcomane coagulate în jurul şahului Ismail, fondatorul dinastiei Safavide, la Çaldiran, victorie în urma căreia cel dintâi a anexat estul Anatoliei şi Mesopotamia. În mai puţin de trei ani, până în 1517, otomanii i-au învins şi pe mameluci, anexând Orientul Mijlociu şi Egiptul.

Ludovic al II-lea, portret realizat în anul 1526

În 1516, Vladislav Jagiello, regele Boemiei şi al Ungariei, murea, lăsând tronurile celor două regate, precum şi o datorie de 400.000 de florini aur fiului său Ludovic al II-lea, în vârstă de doar 10 ani. Înconjurat de intrigile politice şi luptele pentru putere din rândurile nobilimii maghiare, tânărul suveran Jagiellon ducea o viaţă uşuratică, cu petreceri şi vânători, după care dormea până la amiază, spre marea stupoare a diplomaţilor străini prezenţi la Curtea din Buda. Dieta regatului se întrunea des, însă fără niciun rezultat concret, iar odată cu sistemul fiscal s-a prăbuşit şi organizarea militară, mai ales sistemul defensiv care asigura frontiera sudică a regatului, măcinată de atacurile neîntrerupte ale otomanilor. Doar Paul Tomori, ales arhiepiscop de Kalocsa în anul 1523, dispunea de hotărârea şi de mijloacele economice necesare pentru a face faţă ameninţării reprezentate de otomani, asupra cărora a

Bătălia de la Mohács, miniatură otomană, secolul XVI

şi repurtat o serie de victorii locale pe teritoriul Serbiei otomane.

În cealaltă tabără, Selim a murit în toamna anului 1520, locul său fiind luat de unicul fiu Süleyman, un bărbat în vârstă de circa 25 de ani, care în umbra severului său părinte a devenit un politician abil şi un comandant de oşti talentat. Tânărul sultan a preluat întregul aparat administrativ, fiscal şi militar al Imperiului Otoman, cu un profund caracter centralizat. În mod esenţial, Süleyman s-a bucurat încă de la bun început de sprijinul ienicerilor, pedestraşii de elită ai Înaltei Porţi, însă pentru a-şi consolida susţinerea lor necondiţionată, a fost nevoit să ducă o politică militară agresivă, cu predilecţie împotriva vecinilor creştini din Europa de Sud-Est.

Deşi diplomaţii europeni îl considerau paşnic şi molatec, sultanul şi-a început domnia în forţă, atacând cu toată puterea Regatul Ungariei în anul 1521. Obiectivul campaniei sultanale a fost o confruntare decisivă cu trupele maghiare în centrul teritoriilor lor. Însă, la presiunea marelui vizir, sultanul şi-a concentrat atacul asupra cetăţii Belgrad, considerată de otomani (şi nu numai) drept „cheia Ungariei" încă de la mijlocul secolului al XV-lea. Belgradul a fost asediat de otomani timp de 66 de zile, Süleyman făcându-şi intrarea triumfală în cetate la 29 august 1521. În timpul acesta, regele Ludovic al II-lea a reuşit cu multă dificultate să mobilizeze o oaste de 2.000 de călăreţi, în fruntea căreia a ajuns abia în comitatul Tolna, când a primit vestea că

Asediul Belgradului, 1456, miniatură otomană

importanta cetate a fost cucerită de otomani. În urma acestei victorii, sultanul și-a consolidat loialitatea armatei și, mai ales, a ienicerilor, astfel încât, în anul următor, a întreprins o nouă campanie de cucerire împotriva cavalerilor ioaniți din insula Rodos.

Luptele de la frontiera ungaro-otomană au continuat. În ciuda victoriei repurtate de arhiepiscopul Paul Tomori asupra pașei Ferhad al Bosniei, la Sremska Mitrovica, în 1523, akîngiii otomani au cucerit de la garnizoanele maghiare (epuizate și subfinanțate de vistieria regală) cetățile Orșova (1522) și Turnu Severin (1524), în est, respectiv Skradin, Knin (1522) și Ostrovica (1523), în vest. Apărarea maghiară s-a regrupat în cetățile bosniace Klis și Jajce, iar energicul arhiepiscop Paul Tomori a transformat Petrovaradinul în ultimul punct de rezistență, în spatele căruia era deschis drumul spre Buda.

PE UN DRUM FĂRĂ ÎNTOARCERE

Aflat în plină criză politică, economică și militară, Ludovic al II-lea nu se putea baza pe regele polon Sigismund cel Bătrân, unchiul său, întrucât Uniunea Polono-Lituaniană, confruntată cu amenințarea moscoviților și a tătarilor, încheiase un armistițiu cu Imperiul Otoman. La rândul ei, Republica Veneția a încheiat un armistițiu cu Înalta Poartă, retrăgându-și reprezentanța diplomatică de la Buda, în timp ce regele francez Francisc I de Valois (1515 – 1547), care lupta cu împăratul romano-german Carol Quintul (1519 – 1556) pentru supremație în Peninsula Italică, l-a atras pe sultanul Süleyman în complicata politică central-europeană. La nivel macroistoric se poate afirma că Regatul Franței a sacrificat Regatul Ungariei pentru a atrage Imperiul Otoman în lupta împotriva Monarhiei Habsburgice, în Europa Centrală.

Cert este că, în primăvara anului 1526, Süleyman Magnificul a realizat că Ludovic al II-lea se confrunta cu probleme interne grave și că era complet izolat de principii și republicile Creștinătății, motiv pentru care a pregătit o mare expediție împotriva Regatului Ungariei. Cu această ocazie, sultanul a mobilizat la Plovdiv, în Bulgaria, ienicerii, înarmați în bună parte cu arme de foc portabile, formidabila sa artilerie, precum și cavaleria timariotă din Rumelia și Anatolia. În timp ce ienicerii, artileria și trenul de bagaje au trecut Balcanii prin Pasul Poarta lui Traian, cavaleria rumeliotă și cea anatoliană au trecut prin pasul Zlatița, făcând joncțiunea la Sofia. Ulterior, spahiii și timarioții din Rumelia, însoțiți de mai multe detașamente de ieniceri, au constituit avangarda comandată de marele vizir Ibrahim Pașa. La trecerea râului Sava, avangarda marelui vizir a făcut joncțiunea cu trupele de akîngii din Balcani, care au asigurat trecerea ordiei otomane spre Părțile Inferioare ale Regatului Ungariei. Efectivele totale ale oștii sultanale au fost apreciate la 50.000–60.000 de oameni.

La Buda au sosit știri dintre cele mai contradictorii în legătură cu mișcările de trupe ale sultanului: ba că acestea se îndreptau împotriva Moldovei și a Țării Românești, ba că s-ar

Paul Tomori

fi confruntat cu o răscoală a ienicerilor care l-ar fi obligat pe marele vizir să fugă din Istanbul, ba că se pregătea să pornească într-o campanie împotriva Safavizilor din Persia. Abia la mijlocul lunii iunie, elita politică a Regatului Ungariei a primit știri sigure că era vizată direct de campania sultanală. Regele Ludovic al II-lea a decretat deja la 1 iunie 1526 mobilizarea generală, care ar fi trebuit să aibă loc peste o lună, așadar la 2 iulie, la Tolna. Se pare că autoritățile de la Buda au tărăgănat intenționat mobilizarea (ordinele fiind trimise cu o întârziere de trei săptămâni), pentru a rezolva problema lipsei de provizii și colectarea dărilor speciale impuse încă din primăvară pentru armată, prin strângerea recoltei pe anul în curs. Între timp, oastea sultanală a trecut pe la Belgrad în Părțile Inferioare ale Regatului Ungariei la 11 iulie și doar rezistența eroică a fortificațiilor de la Petrovaradin timp de două săptămâni a întârziat avansul trupelor otomane până la 27 iulie.

Süleyman Magnificul în bătălia de la Mohács, Hünernâme, *cronică a sultanilor otomani, de la sfârșitul secolului XVI*

La 20 iulie 1526, Ludovic al II-lea a pornit în fruntea oștii sale de la Buda la Tolna, locul stabilit pentru mobilizare. Izvoare puse recent în circuitul istoriografic relevă faptul că nu a fost o plecare precipitată, ci una cât se poate de demnă, suveranul mobilizând în jurul său o oaste comparabilă cu cele din vremurile apuse ale Huniazilor: avangarda era asigurată de 600 de infanteriști din Boemia, înarmați cu puști, lănci și paveze, urmați de un detașament de husari, lăncieri călări cu echipament defensiv ușor, și de un detașament de cavalerie grea, după care urmau marii nobili ai regatului și, în sfârșit, regele, înconjurat de garda sa de pedestrași germani. După rege erau purtați steagul regal și patru cai destinați luptei, urmați de un alt detașament de cavalerie grea și apoi trenul de care de transport și de luptă, flancurile întregii formațiuni fiind asigurate de infanterie și de artilerie. Ajuns la Tolna, în tabăra lui Ludovic al II-lea au sosit prelații și baronii regatului în fruntea contingentelor lor de cavalerie denumite „banderii" (lat. *banderium* = steag), nobilimea comitatensă și milițiile orașelor, mobilizați cu toții după cutumă, prin purtarea unei spade însângerate prin întregul regat. Efectivele oștii maghiare atingeau aproximativ 25.000 de oameni, în marea lor majoritate călăreți, dintre care mai mult de jumătate erau cavalerie ușoară (husari). Comandamentul suprem a fost încredințat războinicului arhiepiscop Paul Tomori.

Desigur, au fost mobilizate și provinciile, cum ar fi trupele din Banatele Croației, Slavoniei și Dalmației, sau cele din Voievodatul Transilvaniei, iar dacă cele dintâi au ajuns cu mare întârziere în tabăra regelui, absența transilvănenilor este de notorietate, vorbindu-se mult timp despre trădarea voievodului. Cele mai recente cercetări au relevat faptul că regele Ludovic al II-lea i-a transmis voievodului Ioan Szapolyai nu mai puțin de patru ordine contradictorii: într-o primă fază, ar fi trebuit să întreprindă cu Radu de la Afumați o acțiune de diversiune în Bulgaria otomană; după care a fost chemat de urgență să se alăture oștii regale; apoi, trimis din nou să se alăture domnului Țării Românești, doar pentru a fi rechemat în tabăra regală. Îndeplinirea acestor ordine contradictorii a consumat mult timp, astfel încât oastea transilvăneană a voievodului Ioan Szapolyai a ajuns la Buda cu mult după încheierea bătăliei de la Mohács.

BĂTĂLIA TUTUROR BĂTĂLIILOR

De la Tolna, regele Ludovic și oastea sa au pornit spre sud, pentru a se opune ordiei lui Süleyman, care traversase Drava la 20 – 22 august, neîmpiedicată nici de contingentul arhiepiscopului Paul Tomori, care și-a păstrat trupele intacte pentru a-și apăra dieceza, nici de baronii comandați de palatinul Ștefan Báthory al II-lea („de Ecedea") care au refuzat să se angajeze în luptă. Dacă a existat sau nu un plan de luptă al comandamentului

maghiar este încă un subiect dezbătut de istorici; cert este că, anticipând corect ruta de marș a otomanilor, Ludovic al II-lea și Paul Tomori au decis să-și așeze tabăra lângă Mohács, pe malul drept al Dunării, în așteptarea ordiei lui Süleyman Magnificul. În dimineața zilei de 29 august 1526, întreaga oaste a Regatului Ungariei aștepta deja în formațiune de luptă, prima linie fiind formată din infanterie și artilerie, susținute de cavaleria din banderiile baroniale, în timp ce a doua linie îl avea în centru pe regele Ludovic și gărzile sale, înconjurat de un contingent de 1.000 de călăreți cu armură grea, iar laturile din banderiile prelaților, cu flancurile apărate de infanterie.

În fața formațiunii de luptă a maghiarilor se înălța o colină cu pante line, în formă de amfiteatru, de pe culmea căreia și-a făcut apariția oastea otomană abia după orele amiezii ale aceleiași zile. Oastea otomană înainta într-o formațiune oblică, rumelioții și mai multe contingente de ieniceri și artilerie constituind avangarda comandată de vizirul Ibrahim, fiind urmată de trupele Înaltei Porți, comandate direct de sultanul Süleyman, și, în cele din urmă, de anatolieni, sprijiniți și ei de mai multe contingente de ieniceri și artilerie.

Pe la orele 16.00, când rumelioții au ajuns la baza colinei, trupele mixte din prima linie a dispozitivului maghiar i-au atacat viguros, împingându-i înapoi până la liniile ienicerilor care mărșăluiau alături de ei, moment în care arhiepiscopul Paul Tomori a poruncit cavaleriei grele din cea de-a doua linie să susțină atacul trupelor din prima linie. Între timp, trupele

Sultanul Süleyman îi înmânează Coroana Sfântă a Ungariei lui Ioan Szapolyai, după bătălia de la Mohács

anatoliene și ienicerii au coborât și ei de pe colină, respingând cavaleria maghiară copleșită numeric, iar akîngiii comandați de Bali Beğ au întreprins o largă manevră de învăluire, ajungând până la tabăra de care a oștii maghiare.

Cu toate acestea, cavaleria lui Ludovic al II-lea a lansat nu mai puțin de trei șarje împotriva ienicerilor din jurul lui Süleyman Magnificul, fiind respinsă cu pierderi grele de fiecare dată. În mai puțin de două ore, până la 18.00, cavaleria maghiară a fost împrăștiată, iar tabăra ocupată de inamici, însuși regele Ludovic al II-lea fiind nevoit să fugă de pe câmpul de luptă, înecându-se apoi într-un smârc din apropiere. Sultanul Süleyman a rămas stăpânul câmpului de luptă, oastea sa a repurtat o victorie totală asupra oștii Regatului Ungariei.

Ordia otomană a înfrânt categoric oastea maghiară la Mohács, însă sultanul Süleyman Magnificul a ocupat Curtea de la Buda doar pentru o scurtă perioadă, la sfârșitul anului 1526. De fapt, singurul rezultat palpabil al campaniei a fost ocuparea Sirmiumului din Părțile Inferioare ale Regatului Ungariei și încoronarea ca rege a lui Ioan Szapolyai, care sosise între timp cu oastea transilvăneană la Buda. De ce s-a mulțumit Süleyman Magnificul cu aceste rezultate relativ modeste, deși îl învinsese categoric pe Ludovic al II-lea? Pentru că, deși a ieșit ca învingător din confruntarea cu oastea maghiară, sultanul otoman nu dispunea de suficientă oaste pentru încă o înfruntare cu forțele militare intacte ale Casei de Habsburg, care era pe punctul de a se afirma ca o mare putere în Europa Centrală.

Prin urmare, Süleyman Magnificul s-a mulțumit cu încoronarea lui Ioan Szapolyai, care a și depus jurământul de credință. Noul rege al Ungariei a apelat în scurt timp la ajutorul sultanului, pentru a face față atacurilor armate ale lui Ferdinand de Habsburg, care, în baza vechilor tratate dintre Habsburgi și Jagielloni, a ridicat pretenții la Tronul de la Buda. Astfel, planul regelui Franței, Francisc I, a reușit din plin: după înfrângerea Regatului Ungariei, Imperiul Otoman a deschis un nou front pe flancul estic al Monarhiei Habsburgice. În numeroasele confruntări care au urmat de-a lungul secolului al XVI-lea, Imperiul Otoman și Monarhia Habsburgică și-au disputat supremația asupra Europei Centrale, transformând teritoriul vechiului Regat al Ungariei în câmp de luptă pentru următorul secol și jumătate. ■

DE CÂND, CUM ȘI UNDE MERGEM LA BĂI

Piața din Karlsbad.
Litografie de C. Waage, Album von Karlsbad, *cca 1850*

LIGIA LIVADĂ-CADESCHI

Dr. Ștefan Vasile Episcopescu nu este un necunoscut pentru istoria medicinei românești. A scris cinci lucrări, Mijloace și leacuri de ocrotirea ciumii, **1824;** Oglinda sănătății și a frumuseții omenești, **1829;** Apele metalice ale României Mari, **1837;** Oglinda înțelepciunii, cunoștința sineșului, coprinzătoare de antropologhie și cosmologhie, spre aflarea puterilor omului și ale naturii, **1843;** Practica doctorului de casă, **1846. Dar, mai ales, a asumat prin scrierile sale o poziție de pionierat. Dr. Severeanu îl considera autorul primei lucrări de medicină populară din Țara Românească, referindu-se la** Practica doctorului de casă. **Pompei Samarian, medic și istoric român, aprecia prima sa lucrare, ca fiind cea dintâi în românește despre ciumă. Iar** Apele metalice ale României Mari **este, pentru mulți autori, prima lucrare de balneologie în limba română, din Principate.**

Este cel mai probabil și motivul pentru care această lucrare este singura dintre scrierile lui care a beneficiat de două ediții moderne, prima parțială, cea de a doua integrală (Iosif Major, Cluj, 1937; respectiv Mihaela Elena Paliuc, Brașov, 2001). Un prim nivel de interes față de lucrarea lui Șt.V. Episcopescu este deci strâns legat de istoria balneologiei. Dincolo însă de aspectele de istorie medicală propriu-zisă, practica terapeutică a curelor de ape tămăduitoare implică, cel puțin din secolul al XVIII-lea încoace, și o serie de practici sociale, a căror analiză este susceptibilă să producă demersuri istoriografice de respirație mult mai amplă. Radu Mârza, autorul primului volum despre călătoriile terapeutice la Karlsbadul anilor 1900, mărturisea că avea să constate că ele sunt „un întreg fenomen cultural". Mersul în stațiunea căreia i se mai spunea „Mecca

Vechiul stabiliment de băi din staţiunea balneară Govora (sursa: https://www.primaria-govora.ro)

balneologilor“ sau „Mecca ficaţilor şi a fierei“ nu înseamnă doar un timp dedicat îngrijirii sănătăţii, ci şi „standardul de petrecere a timpului liber «la cură» pentru tot mai diverse clase sociale, cu tot mai diverse aşteptări, pretenţii şi bugete“, în condiţiile în care, la vremea respectivă, începuse să se producă deja o democratizare a călătoriei de plăcere.

O CERERE SOCIALĂ

În România, obiceiul de a merge la băi se dezvoltase în a doua jumătate a secolului XIX, iniţial la nivelul elitelor şi către destinaţii externe. Dar potrivit medicilor, geografilor şi naturaliştilor români, staţiunile autohtone şi-ar fi făcut apariţia în intervalul 1830 – 1850. Prima staţiune termală românească, fie ea şi extrem de rudimentară, este Slănic Moldova, unde izvoarele fuseseră descoperite în 1801, iar primii pacienţi apăreau din 1812. În 1820 erau înfiinţate primele băi prin privilegiu domnesc, iar în 1840 staţiunea apărea prima dată pe hartă sub denumirea de Feredeiele Slănicului. Din 1848 avem primele mărturii despre utilizarea terapeutică a apelor de la Lacu Sărat, care-şi revendica statutul de staţiune, deşi, în realitate, instalaţiile şi comodităţile aferente lipseau cu desăvârşire. Staţiunea balneară Govora a fost inaugurată oficial în 1889, dar apele minerale începuseră să fie folosite din 1878 pentru tratamentul experimental al veteranilor de război.

Tot din primele decenii ale secolului XIX datează şi cele dintâi lucrări ştiinţifice despre proprietăţile terapeutice ale apelor de diferite tipuri. Prima lucrare de balneologie în limba română, dar în spaţiul transilvănean – *Apele minerale de la Arpătac, Bodoc şi Covasna* –, a fost scrisă de medicul român Vasile Popp şi publicată în anul 1821. Lucrarea dr. Episcopescu, din 1837, pare să fie prima de acest gen din Valahia, în timp ce în Moldova avea să apară, în 1851, lucrarea dr. A. Fătu, *Descrierea şi întrebuinţarea apei simple şi a apelor minerale din Moldova.* Cu câţiva ani mai devreme, încă din 1830, începuseră să apară în presă articole pe aceeaşi temă (în *Albina românească, Povăţuitorul sănătăţii şi a economiei, Medicul Român, Gazeta medicală*). Aşadar, începând din deceniul 1830 – 1840, balneologia intrase în zona de interes a medicilor, dar şi a publicului mai larg. Lucrarea dr. Episcopescu răspundea deci unei cereri sociale în formare.

Deşi practică o activitate de aproape o jumătate de veac în Ţara Românească, originile doctorului par incerte. Conform spuselor sale autobiografice, rămase multă vreme în manuscris (*Memoria de taină*, 1981), s-ar fi născut în 1777. Rămas orfan de părinţi la vârsta de 10 ani, el mărturisea: „Am crescut la străini de lege şi de neam şi am învăţat limba şi carte germană şi latină la Bărăţie, care m-a favorisit la Viena cu profesia de doctor“. În 1805 îşi obţinea diploma şi revenea la Bucureşti, unde îl găsim cu

Băile de la Slănic Moldova, imagine interbelică

Ion Creangă (în picioare), A.C. Cuza (stânga jos) și N.A. Bogdan (istoric și scriitor), la Slănic Moldova, 1885 (sursa: Muzeul Național al Literaturii Române, Iași)

diverse însărcinări în aparatul medico-sanitar incipient al Principatului. La 1848 cerea o pensie de stat, considerându-se prea bătrân pentru a mai putea trăi de pe urma meseriei sale. S-a stins din viață în 1850.

DIFICULTĂȚI FINANCIARE

De-a lungul vieții a scris câteva cărți, dintre care mai mult de jumătate considerate de pionierat. Urmărindu-i autobiografia, înțelegem că nu a fost nici pe departe o întâmplare. Șt.V. Episcopescu este un om al vremurilor noi. A început să muncească devreme, a fost lovit de câteva întâmplări nefericite, dar mereu a luat-o de la capăt. La 13 ani a fost dat în ucenicie, la „Andrei spițerul". Doi ani mai târziu ajungea calfă și își deschidea spițerie la Craiova, care îi va fi însă distrusă de „focul basvantoglilor" (*Magazin istoric*, nr. 11/1985). La 1800, a plecat la carte la Viena, apoi a revenit în țară. Deși părea inițial că soarta îi va răsplăti eforturile, tânărul medic se va lovi din nou de o serie de circumstanțe potrivnice: „Osteneam două perechi de telegari ș-un armăsar pe toate zilele, cu venit de douăzeci și treizeci de galbeni pe fiecare zi […], dar tot într-o vreme îmi pregătise norocul și mijlocul în care să și cheltuiesc agoniseala avuției mele, deschizându-mi două canale nenorocite de soarta sărăciei […], a Schitului Golești și a însurătorii mele."

Prin judecăți succesive recuperase Schitul Golești, stăpânit inițial de bunicul și apoi de mama sa, dar preluat abuziv de Mănăstirea Domnească a Câmpulungului și lăsat în paragină. L-a refăcut în totalitate, dar l-a pierdut din nou, printr-o hotărâre a lui Vodă Caragea, „rămâind c-un vraf de hârtii și c-o mângâiere c-am făcut dintr-un grajd o biserică pentru săvârșirea sfintelor slujbe". Scurt timp după pierderea Schitului Golești, a început să își caute soție potrivită, dar a căzut pradă înșelăciunilor unei familii fățarnice și înglodate în datorii, care nu și-a respectat angajamentul referitor la zestre, „încât se făcuse însurătoarea mea d-o comedie în tot Bucureștiul și rărisem vizitele bolnavilor mei, de mulțimea întrebărilor când fac nunta și de a sosit sipetul cu banii […] și celelalte, care mi-a smintit cinstea și interesul și m-a scăzut din ce eram". Cuplul a avut patru copii, dar în cele din urmă au divorțat, probabil pe la 1824. Căsătoria, dar și divorțul au fost marcate de lungi și complicate neînțelegeri legate de avere și de zestre.

Dificultățile sau cel puțin complicațiile financiare cărora dr. Episcopescu a trebuit să le facă față aproape toată viața au avut o consecință cel puțin surprinzătoare pentru vremea respectivă. Medicul s-a apucat de scris pentru a-și completa veniturile: „Eu, văzându-mă scăzut de venit, împresurat cu copii și adăugat de cheltuieli, am întrebuințat și rămășița ceasurilor de odihnă din osteneala vizitelor și am scris, la leatul 1824, niște foi de *Mijloace și leacuri de ocrotirea ciumii*, la leatul 1829, *Oglinda frumuseții și sănătății omenești*, la leatul 1837, *Apele metalice ale României Mari*, la leatul 1843, *Oglinda înțelepciunii* și acum, în sfârșit, la 1846, *Doctorul de casă*, spre ajutor." Nu știm cât va fi câștigat de pe urma activității sale scriitoricești, pentru că, în ciuda acribiei cu care și-a consemnat tribulațiile pecuniare, Episcopescu nu ne dă amănunte suplimentare în această direcție. Știm însă că *Practica doctorului de casă* era trimis, câțiva ani după publicarea lui, contra cost, de autorități școlilor publice din țară, ceea ce ne face să credem că, probabil, acestea îl achiziționaseră de la autor.

Ideea de a scrie pentru a câștiga bani, cu alte cuvinte de a se transforma în autor profesionist de literatură medicală de popularizare, ni se pare extrem de novatoare pentru primele decenii ale secolului al XIX-lea.

CU UN PAS ÎNAINTEA VREMURILOR

Orientarea către proprietățile terapeutice ale apelor minerale, într-un moment în care acestea abia intraseră în

atenția publicului, nu este întâmplătoare. În cuvântul de mulțumire către episcopul Chesarie al Buzăului, care finanțase lucrarea, Șt.V. Episcopescu mărturisea că și-a demarat proiectul după ce aflase de exploatarea rudimentară a unor izvoare de leac de pe domeniile episcopiei (cel mai probabil la Boboci, jud. Săcuieni/Saac). Chiar dacă publicarea volumului fusese finanțată de Chesarie al Buzăului, Episcopescu nu a beneficiat de alt fel de sprijin pentru cercetările sale, pe care le-a realizat exclusiv pe speze proprii. „Dar această a mea călătorie ce-am făcut, cu cercetarea apelor dulci și metalice, a fost fără de alt ajutoriu, […]; munții cei repezi, înălțați în văzduh, […] pe aceștia i-am suit și i-am coborât, cu frica grozăvii prăpăștiilor lor, câte cinci – șase ceasuri pe jos, înnoptând adesea ori pe câmpurile cele lăcuite de heare sălbatice! În sfârșit m-am îmbolnăvit de obositele mele oase, unde puțin a lipsit să le și îngrop pe acolo. Dar aerul cel plin de miroasele florilor și apa cea curată […] m-a înviorat și m-a sculat mai împuternicit după cum eram.“

Publicul căruia i se adresează este unul extrem de larg, medici, bolnavi, proprietari pe ale căror terenuri există ape cu potențial terapeutic și nu în ultimul rând autorități ale statului. Primii vizați sunt evident medicii, pentru că opinia lor profesională era singura în măsură să cauționeze folosirea terapeutică a apelor tămăduitoare și să contribuie astfel la dezvoltarea unui turism balnear intern, cu largă adresabilitate socială: „Pricina îndemnării cărticelii acestia a fost una

Paginile de titlu ale cărților
Apele metalice ale României Mari, *1837, ...*

din cea mai de frunte, aflarea apelor metalice în pământul Prințipatului, pă care doctorii locului neștiindu-le, tremetea pe pătimași la băile pământurilor streine și depărtate, pă la Arpatac, Mehodia, Buda, Viena și mai înainte, unde să și ducea cei cu stare, pătimași cu duiumul pă tot anul din Prințipat,

... *și* Practica doctorului de casă, *1846*

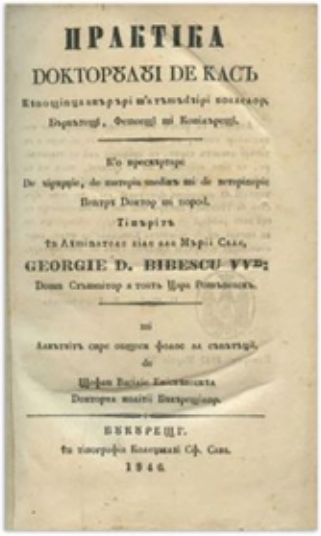

și să întorcea unii întremați și folosiți la sănătate, dar alții mai sfârșiți după cum era, din care să și îngropa pă acolu.“ Lipsa analizelor chimice corecte ale apelor era o sursă permanentă de dispute profesionale între specialiști și de posibile efecte adverse pentru „norodul cel pătimaș“, care „bea și să îmbăia, și mulți să folosea […] la patima și neputința lor, iar alții să strica mai vârtos. […] Și nu țiu minte să se fi făcut la conzulturi atâta dispută de alt cuvânt, ca de cuvântul băilor metalice; în sfârșit, neștiindu-se prodominativa parte a lor, răzima tot temeiul științii doctoricești în alegerea și orânduiala băilor metalice pă mărturia pătimașilor bolnavi, care le-au fost încercat și era în viață! […] De aceea am hotărât și m-am însărcinat cu această lucrare […] care o și dau acum în această cărticică săvârșită, în număr de 50 de izvoare de ape metalice, cercetate, descrise și aflate de bune și folositoare neamului […]. De acum înainte socotesc că nu vor mai avea doctorii pricină de dispotă pentru orânduirea apelor metalice ale Prințipatului.“

Raționalizarea consumului terapeutic al apelor tămăduitoare este profitabilă și financiar, atât la nivel individual, cât și la nivelul cheltuielilor publice: „Să dobândește pătimașilor și scuteala cu cheltuielile ce făcea pe tot anul cu băile în depărtate locuri, cum și statului leafa doctorilor, ce trebuia să aibă cel puțin în cinci – șase locuri de purtarea comandii bolnavilor la întrebuințarea băilor.“ Proprietarii pe ale căror moșii erau izvoare de leac sunt sfătuiți să participe „la acest mare folos obștesc […] cu iubire de

Izvoarele calde de la Slănic Moldova, 1872
(sursa: https://www.wikiwand.com/ro/Sl%C4%83nic-Moldova)

oameni și mai vârtos de cei pătimași", prin punerea în ființă a amenajărilor și instalațiilor necesare, „luând plată cuviincioasă pentru toate de la acei bolnavi". În cazul proprietarilor dezinteresați, statul, ca garant al contractului de societate („care poartă îngrijirea norodului și a pătimașilor lui cu părintească osârdie"), va trebui să intervină, pentru a găsi de comun acord cu aceștia un mijloc de exploatare publică a apelor. Intervenția poate fi directă sau indirectă, fie ca „răsplătirea de care să țin toate roatele și rotițele mașinii politicești în bună și desăvârșită lucrare", fie „cu ajutoriu potrivit pe mărimea săvârșirii ei".

Dacă punem cap la cap toate aceste sugestii, înțelegem că Episcopescu propunea de fapt concetățenilor săi transformarea locurilor de cură, care existau deja în Principat, dar a căror funcționare nu era reglementată nici medical, nici administrativ, în stațiuni balneare propriu-zise. „Dar câți vor voi să meargă la băi mai mult spre petrecere și plimbare, trebuiește aceia să socotească mai întâiu și să judece cu înțelepciune locul și sfârșitul lui, unde vor să petreacă, ca să nu dea cu purtarea lor vreo pildă de sminteală pătimașilor bolnavi, cu clupuri și baluri de joc, cu mâncare de mezelicuri și de înghețate și altele, fiind acestea cu totul și în toată vremea poprite de la aceste locuri."

Băile Govora, 1919
(sursa: https://imagoromaniae.ro)

Lucrarea dr. Episcopescu este alcătuită din patru părți mai mult sau mai puțin distincte, în măsura în care o serie de considerații se reiau în forme asemănătoare în mai multe locuri. Prima parte este *Intrarea în theorie*, unde sunt inventariate și descrise apele tămăduitoare. Urmează *Intrarea în practică*, cu *Orânduiala întrebuințării băilor*, cu recomandări practice legate de bolile care pot fi tratate cu fiecare categorie de ape și de practicile terapeutice propriu-zise. *Dietetica* cuprinde sfaturi igienice pentru toate aspectele vieții (hrană, băutură, aer, somn, îmbrăcăminte, curățenie, sexualitate, muncă), iar *Macroviotica* revine asupra unor sfaturi igienice și tratează punctual bătrânețea și câteva boli, probabil considerate mai răspândite („trânjii", „patima dă poală albă", „patima tusei măgărești", „boala câinească, atrofia copiilor").

Nu știm astăzi, din păcate, care va fi fost impactul *Apelor metalice* ale dr. Episcopescu asupra contemporanilor. Putem bănui că măcar o parte din activitatea de popularizare a cunoștințelor și practicilor de sănătate a ajuns la cei cărora le era destinată. Pentru posteritate, dr. Episcopescu rămâne un pionier al literaturii medicale de popularizare. În ceea ce ne privește, credem că merită accentuat nu doar caracterul inovator al demersurilor sale de autor, ci și faptul că ele sunt rezultatul unui efort asumat de a răspunde gustului social, în formare încă, pentru practicile de sănătate și pentru alinierea lor la curentele igienico-sanitare moderne. ■

SCRISORI PE COAJĂ DE COPAC ÎN VREME DE RĂZBOI

Dr. CRISTINA CONSTANTIN

Despre Primul Război Mondial s-a scris mult, iar mărturii referitoare la acesta sunt nenumărate, unele dintre ele fiind bine-cunoscute. Altele așteaptă să fie descoperite în arhive sau fonduri documentare din biblioteci. O categorie mai restrânsă cuprinde mărturii mai puțin obișnuite. În această ultimă situație se înscriu și cele câteva scrisori pe coajă de copac din perioada Marelui Război, aflate în patrimoniul Muzeului Militar Național „Regele Ferdinand I".

Într-o epocă în care evoluția tehnologiei are un ritm accelerat care ne copleșește, a vorbi astăzi despre scrisori poate părea desuet, dar acestea reprezintă o sursă documentară importantă în studierea unui eveniment istoric, cum a fost Primul Război Mondial.

Tipologia acestor surse istorice poate fi complexă, dacă luăm în considerare diversele criterii care pot fi avute în vedere: suportul lor – hârtie obișnuită, hârtie de ziar, scoarță de copac etc.; destinatarii – soții, frați, surori, copii, părinți ș.a.; subiectele abordate – grija față de cei dragi, felicitări cu ocazia unor sărbători, Crăciun, An Nou, zile de naștere etc.; autorii lor – ofițeri, preoți, prizonieri de război, simpli soldați ș.a.; statutul lor – cenzurate sau necenzurate etc.

„CA SĂ ȘTIU DESPRE MATA CUM TE MAI AFLI"

Indiferent de categoria în care pot fi încadrate, prin intermediul acestor scrisori putem pătrunde în profunzimea relațiilor dintre expeditori și destinatari, ele conținând experiențe, trăiri, gânduri, care nu pot fi găsite în documentele cu caracter oficial și care oferă o perspectivă „altfel" asupra celor întâmplate.

Prima dintre ele este o scrisoare a sergentului sanitar D.V. Popovici, din Regimentul 65 Infanterie. Datată 13 decembrie 1917, aceasta îi era adresată unei anume Natalia Gheorghiu, din localitatea Gârbești, județul Vaslui, care îi era nașă, așa cum reiese din text, în partea de încheiere: „V. Popovici, sergent sanitar Bat I Reg. 65 Infanterie zona de operații. Primiți respectuoase sărutări de mână, sărut copii (sic!)… al dv fin V. Popovici".

Mai întâi, îi prezintă scuze că nu i-a scris de la începutul războiului, iar apoi deplânge situația sa financiară: „Căci după cum vedeți, nu am nici cu ce cumpăra o c.p. [carte poștală] și scriu pe aceasta fabricată de mine din coajă de mesteacăn". În centrul epistolei se află dorința de a afla vești despre copiii săi, exprimând rugămintea ca sora sa să îi scrie mai des. De asemenea, se interesează dacă puștii nu au uitat „a scrie, citi și socoti", menționând: „Dacă-mi vor scrie le voi răspunde prin scris; deosebit îi voi săruta frumos

Scrisoarea lui D. V. Popovici (față și, în p. 23 sus, verso)

la întâlnire ca mulțumită. Spune-le că nu-s pretențios ca compunere."

Următoarele două scrisori, având ca suport tot coaja de mesteacăn, sunt adresate de Popescu I. Constantin, caporal în Regimentul 65 Infanterie, compania 12, soției sale, Elena Popescu I. Constantin, din comuna Codăești, jud.Vaslui, ambele reflectând grija și dorul față de ea. Prima dintre ele, semnată Tică, are ștampila diviziei, cu data de 21 decembrie 1916, cea de Vaslui, cu data de 25 decembrie 1916, iar cea din localitatea de destinație cu data de 26 decembrie 1916. În textul destul de șters se precizează: „Scumpa mea Soțioară, Mai întâi de toate mă grăbesc ați (sic!) scrie aceste câteva rânduri pe această c.p. de coajă din mesteacăn prin care din toată inima ca să știu despre mata cum te mai afli, ce mai faci și dacă ești bine sănătoasă, că tare demult nu mai știu de mata nimic. Te rog ca primind această amărâtă c.p. să-mi răspunzi, căci tare suntem cu nerăbdare. Dragă soțioară, află și despre mine că suntu bine sănătos până acuma mulțumesc lui Dzeu. Dragă soțioară, primește de la mine multă sănătate și te sărut dulce de mii de ori pe ochișori ai mata. Tică."

Cea de-a doua scrisoare a fost scrisă tot în decembrie 1916, pe ștampila diviziei este trecută data de 22 decembrie, pe cea de la Vaslui se poate vedea data de 27 decembrie 1916, iar pe cea de la localitatea de destinație avem data de 28 decembrie 1916. În scrisoare, caporalul Popescu îi cerea soției să îi confirme primirea unei sume de bani pe care i-a trimis-o și, din nou, își exprima dorința de a avea mai multe știri de acasă: „Scumpă Soțioară, Mai întâi de toate doresc ca aceste rânduri să te găsească bine sănătoasă. Dragă Elena, nu pot ști care este cauza că nu mai primesc de la mata nicio știre să știu și eu cum te afli – dacă ești bine sănătoasă și dacă ai primit cei zece lei pe care ți-am trimis acuma, căci nu am primit niciun răspuns, te rog să-mi scrii. Află despre mine că sunt bine sănătos până acuma, mulțumesc lui D-zeu asemenea, de când și de mata dragă Elena. Primește de la mine multă sănătate și te sărut dulce de mii de ori pe mata."

DOR DE CASĂ

O altă carte poștală îl are ca destinatar pe Russu Slabu din București, fiind semnată de un anume Nicu din Regimentul 80 Infanterie, compania 11, Divizia 15, pe ștampila diviziei având data de 5 noiembrie 1916. Cartea poștală era adresată părinților, iar în post-scriptum se precizează că a fost confecționată chiar de expeditor din „scoarță de copac". În prima parte, a fost înfățișată îngrijorarea că nu primește vești mai des de la părinții săi și dorința de a ști ce îi fac copiii: „Dragă mamă și tată, Eri am primit cele 2 c.p. dela dumneavoastră (cu data de 16 oct. c.[urent]). De ce nu-mi scrieți mai des? De la ultima c.p. cu data de 6 Oct. și până la 16 Oct. c., când mi-ați scris aceste 2 c.p., sunt zece zile. Mă cam neliniștisem. Timp de două săptămâni nu primisem nicio știre. Eri v-am dat și o telegramă. Îmi pare bine că sunteți sănătoși... copiii ce fac?"

În cea de-a doua parte, el încearcă să-și liniștească părinții, dând câteva detalii despre condițiile în care se afla: „Pe aici totul este bine. Pe unde sunt eu, nemții au fost respinși. Noi suntem la o poștă înapoia frontului de luptă, așa că să nu-mi duceți nicio grije. Nu am nevoie de nimic. Plapomă nu am. Mă învelesc cu mantaua. Nu trebuie să îmi trimiteți plapomă, fiindcă n-aș putea

Scrisoarea militarului din Regimentul 80 Infanterie (față și, în p. 24, verso)

s-o transport. Mi-e suficientă... mantaua. M-am căptușit bine pe dedesupt. Am pantalonii de flanelă, o flanelă, vestonul meu, o vestă și cojoc, deci sunt destul de bine căptușit. Eu stau în același bordeiu în care v-am scris. M-am învățat și acum mi se pare că este chiar bine. În bordeiu avem o sobă de pământ. Ne încălzim bine la ea. Pe jos avem paie... Scrieți-mi mai des."

Aceeași grijă față de cei de acasă era prezentă și într-o altă carte poștală pe coajă de copac, adresată unui anume Ștefan Raum, din Galați, probabil unchiul celor care au scris-o: „Dragă nene Fani, Sântem bună pace cu toți frații, luptăm din gros și izbutim pe inamic vârtos. Dacă am ști tot așa de bine pe cei rămași acasă, n-am duce grijă de nimic, Cu toată dragostea, Mitzu Și tot așa ca și Miți, Dumitrică."

Rândurile acestea, scrise pe scoarță de copac, poartă cu ele frânturi de viață, aspecte din biografia unor oameni simpli, care s-au aflat pe linia frontului. Ele au fost marcate de nivelul de educație al autorilor, de maniera personală în care aceștia au perceput situațiile, evenimentele sau faptele. Dincolo de subiectivismul lor, prezent în mod inerent, chiar dacă anumite lucruri sunt doar enumerate sau amintite în treacăt ca fiind aspecte banale, informațiile oferite de aceste cărți poștale sunt prețioase pentru a contura diverse ipostaze de viață cotidiană sau starea de spirit a trupelor române în Primul Război Mondial. ■

FACEREA STATELOR UNITE ALE AMERICII

(Urmare din p. 11)

Dacă Declarația de Independență a insistat pe libertate, Constituția americană a formulat o cale de guvernare. „Părinții fondatori" ai Statelor Unite ale Americii au fost, în același timp, vizionari și practicieni ai unui nou model politic republican. Ei au înțeles că localismul celor 13 state („13 voințe suverane distincte", cum le-a numit Alexander Hamilton) putea fi adus către o Uniune federală doar în timp, printr-o continuă negociere de obținere a compromisului rezonabil și deschizător de perspective. Dacă la început Congresul a avut atribuții administrative, acest forum a devenit locul în care s-a inventat guvernarea națională, care a dat naștere Guvernului federal. Rememorând traseul străbătut de coloniile britanice spre statutul de state americane independente, apoi de republică federală, președintele Washington spunea, în același cuvânt de rămas bun (1796), că independența și libertatea au dat americanilor o nouă cauză comună – adoptarea unei Constituții a guvernării Uniunii. Iar Thomas Jefferson, când și-a inaugurat mandatul prezidențial (1801), nu a uitat să menționeze că Statele Unite ale Americii s-au născut din „convulsiile vechii lumi" și cu dorința de a oferi cetățenilor americani o „bună guvernare", ca rezultat al „unei epoci a revoluției și reformării".

La câteva luni după instalarea întâiului Congres al S.U.A. și inaugurarea președinției lui George Washington, în Franța a pornit o Revoluție care avea să zguduie din temelii orânduielile medievale din Europa. Europenii au privit cu oarecare scepticism posibile influențe ale Revoluției Americane în Vechea Lume, considerând că în Lumea Nouă existau condiții foarte diferite, ceea ce a făcut ca aceasta să-și concentreze efectele doar asupra evoluției poporului american. Deși Revoluția Franceză a avut o orientare mai universalistă, ea a încorporat gradual, în durată, experiența Revoluției Americane. Iar Alexis de Tocqueville mărturisește clar că influența Revoluției Americane în Europa a fost de mare importanță și, chiar la data publicării celebrei lui lucrări despre *Democrația în America* (1835), sugera că europenii mai aveau multe de învățat din experimentul Revoluției Americane. ■

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI LA PLOIEȘTI O ISTORIE DE PESTE 130 DE ANI

Dr. BRÎNDUȘA COSTACHE

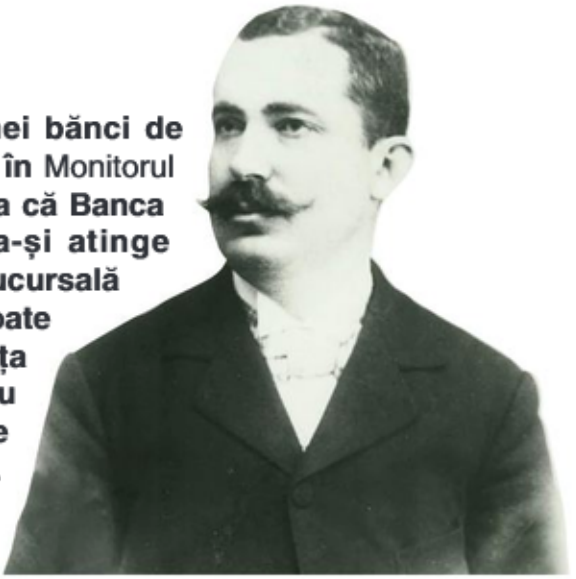

A.I. Grecescu, primul director (agent) al Agenției Băncii Naționale a României de la Ploiești, 1890 – 1927 (sursa: Arhivele Naționale ale României)

„Legea pentru înființarea unei bănci de scompt și circulațiune“ publicată în Monitorul Oficial **la 17/29 aprilie 1880 preciza că Banca Națională a României, pentru a-și atinge obiectivele, „va institui câte o sucursală în fiecare capitală de județ și în toate localitățile din țară unde trebuința o va cere“. Încă din anul 1881 au început să funcționeze sucursale la Iași, Galați, Brăila și Craiova. Extinderea rețelei teritoriale a revenit în atenția conducerii Băncii Naționale a României în anul 1890. Cu prilejul dezbaterii și aprobării „Regulamentului agențiilor“, Consiliul general al Băncii hotăra la 14 iunie 1890 înființarea primelor agenții la Botoșani, Bârlad, Focșani, Ploiești și Turnu Severin.**

Situat între văile râurilor Prahova și Teleajen, la răspântia drumurilor care leagă capitala României prin Brașov de Transilvania și prin Buzău și Focșani de Moldova, orașul Ploiești număra în 1889 35.000 locuitori, așa cum aflăm din *Marele Dicționar Geografic al României*, și se bucura de un important potențial economic dat de așezarea sa într-o zonă propice comerțului, bogată în zăcăminte de petrol, piatră și sare, înconjurată de păduri, vii și livezi.

PRIMELE DOUĂ DECENII DE FUNCȚIONARE

Existau deci suficiente argumente pentru ca în 1890, orașul Ploiești să se numere printre cele care urma să găzduiască una dintre agențiile Băncii Naționale, ceea ce îl determina pe directorul Theodor Nica să aprecieze în ședința Consiliului de administrație din 17 octombrie 1890 că orașul „prezenta un număr suficient de afaceri serioase, care să acopere cheltuielile“ agenției. În cursul aceleiași ședințe, A.I. Grecescu a fost numit agent la Ploiești, având un salariu lunar de 350 lei, iar G.T. Petrescu a devenit contabilul agenției, salariul său lunar fiind fixat la 250 de lei. Așa cum preciza „Regulamentul agențiilor“, personalul acestora era format din agent, denumit ulterior director, casier și contabil, dar primul îndeplinea și sarcinile casierului.

Înainte de a prezenta celelalte etape ale organizării agenției, ne oprim pentru a descrie în

Imobilul din Bulevardul Independenței, fostul sediu al Sucursalei B.N.R de la Ploiești în perioada interbelică

câteva cuvinte pe A.I. Grecescu. Acesta era absolvent de școală comercială și se număra printre cei care au avut privilegiul de a învăța contabilitatea după manualul profesorului Theodor Ștefănescu, guvernator al Băncii Naționale în perioada 1907 – 1909. A condus Agenția Ploiești până în anul 1927, fiind unul dintre cei mai longevivi directori din rețeaua teritorială a Băncii Naționale. Pentru meritele sale în slujba sistemului bancar românesc a fost de mai multe ori decorat: în 1904 a primit Ordinul „Coroana României", în grad de ofițer, iar în 1914, Medalia „Meritul comercial și industrial", clasa I.

Revenind la agenția de la Ploiești, deși ziarele vremii anunțau cu nerăbdare începerea activității acesteia încă din luna octombrie, organizarea sediului din capitala județului Prahova a fost încheiată abia la jumătatea lunii noiembrie. Consiliul general al Băncii stabilea la 15 noiembrie 1890 operațiunile pe care noua agenție avea dreptul să le efectueze: deschiderea de conturi curente fără dobândă, acordarea de împrumuturi prin scontarea efectelor comerciale, a efectelor agricole, a cupoanelor și titlurilor ieșite la sorți, precum și prin lombardul efectelor publice, încasarea hârtiilor de valoare, emiterea de ordine de plată. Pe lângă atribuții, conducerea Băncii stabilea și bugetul noului sediu. Pentru anul 1891, cheltuielile acesteia nu trebuia să depășească 12.260 lei.

Imobilul din Piața Victoriei nr. 6, actualul sediu al Agenției Prahova a B.N.R. (imagine din anii regimului comunist; Arhiva B.N.R.)

Cum una dintre principalele operațiuni era scontul efectelor comerciale, fiecare sucursală sau agenție avea un comitet de scont compus din patru membri, desemnați dintre reprezentanții comunității locale. La 19 noiembrie 1890, în urma recomandării agentului Grecescu, conducerea Băncii numea în Comitetul de scont de la Ploiești pe: Stelian T. Stocan, Ch. Enciulescu, Temelie Dinescu, comercianți, și Gh. Radovici, proprietar. La scurtă vreme, în luna decembrie, era aprobată deschiderea primelor conturi cu facultatea de scont. Pe lângă clienții din orașul de reședință, la serviciile Agenției apelau și comercianți din localitățile Câmpina și Sinaia, arondate începând din 1897 acestui sediu.

După primul an de funcționare (1891), agenția prahoveană a obținut un beneficiu net de 23.534 lei, situându-se pe primul loc între agențiile înființate în anul 1890. Sediul B.N.R. de la Ploiești a înregistrat și în anii următori rezultate deosebit de bune, în anul 1914 profitul net ridicându-se la 191.876 lei.

În primii ani, Agenția și-a desfășurat activitatea într-un imobil închiriat. Pentru achitarea chiriei, în bugetul din anul 1891 era alocată suma de 1.560 lei. Imobilul însă nu asigura și spațiul pentru locuințele funcționarilor. Întrucât regulamentele Băncii precizau că agentul trebuia să aibă reședința în localitatea unde își desfășura activitatea sediul respectiv, la 9 februarie 1891, Consiliul de administrație îl autoriza pe A.I. Grecescu să

închirieze o locuință, până când agenția va dispune de un imobil în care câteva încăperi vor fi destinate acestui scop.

Urmând recomandarea Consiliului general al Băncii privind achiziționarea de terenuri și realizarea treptată a imobilelor necesare agențiilor, la 7 martie 1894 era încheiat contractul de vânzare-cumpărare prin care Iuliu Brezoianu, avocat, și Sevasta Brezoianu, soția acestuia, vindeau Băncii Naționale a României, reprezentată de agentul Grecescu, două terenuri învecinate, situate pe Bulevardul Independenței, pentru suma de 30.000 lei. Construcția imobilului debuta în scurtă vreme. Consiliul de administrație, în ședința din 12 aprilie 1894, încredința această lucrare antreprenorului P.M. Ivanoff, Eugeniu Carada fiind autorizat „a lua la fața locului dispozițiile necesare pentru punerea în execuție a lucrării".

Imobilul, finalizat la începutul anului 1897, a găzduit agenția, ulterior sucursala, Băncii Naționale de la Ploiești până în anii care au urmat celui de Al Doilea Război Mondial. În 1930 – 1931, clădirea a cunoscut reparații capitale și importante modificări, realizate de Antrepriza „Inginer Emil Prager". Imobilul renovat avea la parter spații destinate operațiunilor cu publicul, iar la etaj încăperi pentru locuința directorului. Urmărind să asigure locuințe și pentru ceilalți funcționari ai agenției, în anul 1930, conducerea B.N.R. a achiziționat de la Eugen Teodorini, pentru suma de 1.400.000 lei, un imobil și terenul aferent acestuia în suprafață de 780 m², situat în apropierea sediului principal, pe strada Stănică Marin, la nr. 1.

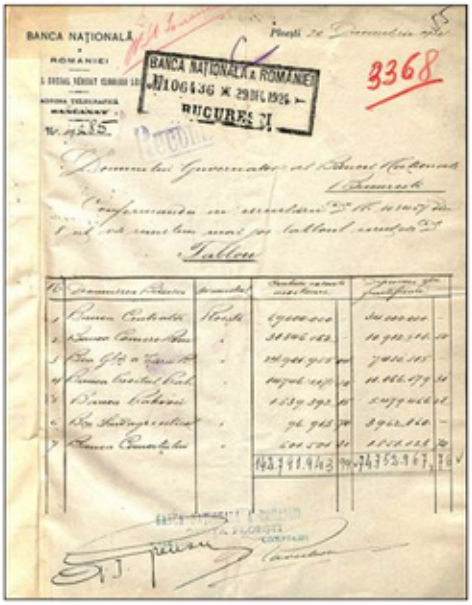

Lista băncilor care aveau conturi de reescont deschise la Agenția Ploiești a B.N.R. (Arhiva B.N.R.)

După Al Doilea Război Mondial, schimbările intervenite în organizarea rețelei de agenții și sucursale a B.N.R. s-au reflectat și în numărul clădirilor alocate activității Băncii Naționale. În 1949, Sucursala Băncii Naționale din Ploiești ocupa, pe lângă sediul propriu din Bulevardul Independenței, și un alt imobil, care aparținuse Sucursalei Băncii Românești din localitate. Aceste condiții, considerate nesatisfăcătoare, au determinat conducerea băncii să accepte „un schimb de folosință de imobile" cu Sucursala Băncii Sovieto-Română. În schimbul celor două imobile, Banca Națională a primit clădirea care aparținuse sucursalei Băncii Comerciale Române, situată la vremea aceea în Piața Stalin, la nr. 35, astăzi Piața Victoriei nr. 6. În acest imobil, construit după planurile arhitectului Paul Smărăndescu de Antrepriza „Inginer Emil Prager" între 1929 și 1935, își desfășoară și astăzi activitatea Agenția B.N.R. Prahova.

PRIMUL RĂZBOI MONDIAL ȘI CELE DOUĂ DECENII INTERBELICE

Intrarea României în război și precipitarea evenimentelor care lăsau să se întrevadă o eventuală ocupație militară au determinat Consiliul general al B.N.R. să trimită la 11 octombrie 1916 sucursalelor și agențiilor instrucțiuni prin care personalul băncii era îndemnat să rămână pe loc și sediul să-și continue activitatea. Operațiunile urma a fi restrânse la minim, iar salariile trebuia achitate în avans pentru trei luni. Instrucțiunile Centralei cereau personalului să nu opună rezistență dacă forțele străine vor sechestra sau confisca bunurile agenției, dar să întocmească proces-verbal cu mențiunea că funcționarii Băncii s-au supus forței.

După intrarea armatelor străine în Ploiești, activitatea agenției a încetat și cel puțin o parte dintre funcționarii acesteia s-au refugiat în Moldova. La 18 aprilie/1 mai 1917, în imobilul B.N.R. a început să-și desfășoare operațiunile reprezentanța din localitate a Casei de Împrumut pe Gaj. Aceasta a fost înființată ca secție a Băncii Naționale a României, aflată sub sechestrul

autorităților străine, cu scopul de a asigura finanțarea activităților agricole. Documentele păstrate nu au reținut prea multe informații despre activitatea derulată la Ploiești sau despre data încetării acesteia. Este cunoscut doar că, asemenea celorlalte instituții de același fel din capitalele județelor aflate sub ocupație, aceasta a gestionat și subscrierile la împrumuturile de război germane.

La sfârșitul anului 1918, odată cu încheierea războiului, Agenția B.N.R. de la Ploiești a reluat activitățile obișnuite, îndeplinind un rol important în viața economică a orașului. Așa cum era firesc, aceasta a asigurat și derularea operațiunilor de unificare monetară. Potrivit rapoartelor înaintate Centralei Băncii, au fost schimbați leii de război emiși de Banca Generală Română, coroane austro-ungare și ruble rusești, pentru care s-au achitat peste 19,5 milioane lei.

Imobilul Băncii Comerțului din Vălenii de Munte, în care și-a desfășurat activitatea Sucursala Ploiești a B.N.R. în august – septembrie 1944; în anii regimului comunist a devenit sediul Filialei din localitate a Băncii Naționale (Arhiva B.N.R.)

Între operațiunile curente, scontul efectelor comerciale se număra printre cele mai importante. La sfârșitul anului 1924, obțineau credite de reescont de la Agenția Ploiești: Banca „Centrală", agențiile din localitate ale Băncii Comerciale Române și Băncii Generale a Țării Românești, Banca „Creditul Prahovean", Banca Prahovei, Banca Sindicatului Agricol și Viticol, Banca Comerțului.

Efectele Marii Crize Economice au fost resimțite și în activitatea economică a județului Prahova. Agenția Băncii Naționale a sprijinit institutele de credit viabile prin împrumuturile acordate, iar băncile aflate în dificultate prin expertiza funcționarilor săi. Printre acestea din urmă s-a numărat și Banca Comerțului, care, în 1931, a solicitat intrarea în concordat preventiv. Cum unul dintre cei mai importanți creditori era Agenția B.N.R., directorul acesteia, Grigore Georgescu, a fost numit, anunța ziarul local *Virtutea* din 9 mai 1931, în comisia menită să supravegheze activitatea băncii și negocierea planului de reorganizare.

În ciuda efectelor crizei economice, capitala județului Prahova devenise în deceniul al patrulea al secolului al XX-lea, așa cum se precizează în *Enciclopedia României*, „unul din marile centre industriale și comerciale ale României". Sporirea importanței economice s-a oglindit în activitatea agenției B.N.R. din localitate. Valoarea și numărul operațiunilor derulate au crescut constant, determinând conducerea Băncii să decidă la 22 iunie 1933 ridicarea reprezentanței sale de la Ploiești la rang de sucursală. Expresie a rolului asumat de aceasta în susținerea economiei din zonă, puternic dinamizată prin dezvoltarea industriei extractive și prelucrătoare a petrolului, este și profitul net de 437.000 lei înregistrat la sfârșitul anului 1935. Sediul B.N.R. din județul Prahova se număra astfel printre cele 14 sucursale și agenții a căror activitate nu a înregistrat pierderi în acel an.

Pe lângă susținerea economiei locale prin creditele acordate, sucursala prahoveană primea în acești ani și alte atribuții: asigurarea serviciului de trezorerie pentru Stat, aplicarea prevederilor legilor pentru conversiunea datoriilor, precum și a legilor care reglementau comerțul cu devize și metale prețioase.

AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL ȘI MARILE BOMBARDAMENTE

În anii celui de Al Doilea Război Mondial, Ploiești a fost teatrul unor aprige confruntări militare. În primăvara anului 1944, orașul a fost țința

bombardamentelor Aliate din zilele de 5, 14 și 24 aprilie. Cea mai mare parte a locuitorilor au fost evacuați în împrejurimi, iar activitatea economică s-a redus considerabil. În luna mai, rapoartele sucursalei B.N.R. precizau că lipseau mărfurile de primă necesitate, deoarece stocurile existente au fost epuizate, iar nesiguranța drumurilor, precum și lipsa mijloacelor de transport făceau aprovizionarea orașului imposibilă.

Personalul și valorile sucursalei Băncii Naționale au fost evacuate la Vălenii de Munte, în imobilul Băncii Comerțului. Printr-o adresă din 20 aprilie se preciza că, la Ploiești, sucursala urma să fie deschisă zilnic între orele 7 și 10, iar după orele de program, cei trei salariați și valorile sediului reveneau la Vălenii de Munte cu mașina pusă la dispoziție de Administrația centrală. La începutul lunii august, „după trei luni de funcționare pe drumuri desfundate", cum preciza directorul sucursalei N. Dumitrescu, mașina, care asigura zilnic transportul funcționarilor între Ploiești și Vălenii de Munte, s-a defectat.

Apropierea frontului și evenimentele de la 23 august 1944 au făcut imposibilă deplasarea între cele două localități. Un alt raport al conducerii sucursalei, datat 29 august 1944, arăta că începând cu 24 august, drumurile au fost blocate de trupele germane. În zilele ce au urmat, între armatele române și cele germane s-au dat lupte la Boldești-Scăieni pentru eliberarea drumului spre Ploiești. La solicitarea directorului N. Dumitrescu, generalul Vasiliu Rășcanu, comandantul Corpului 5 Teritorial Breaza, a trimis o

Coperta cărții lui Mihail Gr. Romașcanu consacrată Tezaurului B.N.R. evacuat la Moscova și sechestrat de bolșevici, unul dintre volumele epurate după instalarea regimului comunist

gardă formată din „zece furieri și un gradat, înarmați cu câte o armă". Sucursala Prahova și-a desfășurat activitatea în condiții de război la Vălenii de Munte până la 18 octombrie 1944, când a revenit la Ploiești.

Dar nu numai derularea operațiunilor militare, ci și schimbările apărute pe plan politico-ideologic la sfârșitul războiului mondial au lăsat urme în viața cotidiană a funcționarilor Băncii. La 15 decembrie 1945, Consiliul politic județean Prahova, format din reprezentanți ai partidelor politice, solicita îndepărtarea de la conducerea Sucursalei B.N.R. din Ploiești a directorului N. Dumitrescu, acuzat de „legături vădite cu cercurile reacționare și sabotarea măsurilor de ordin financiar". Nu s-au păstrat informații care să infirme sau să confirme aceste acuzații, nici nu cunoaștem ce anume a determinat această ostilitate față de directorul sucursalei din Ploiești, dar, la vremea respectivă, conducătorii Băncii nu au dat curs solicitării. Putem însă remarca apariția unui nou criteriu în evaluarea activității unui funcționar – legăturile sale reale sau presupuse cu „forțe reacționare".

SCHIMBĂRI DUPĂ RĂZBOI

După încheierea războiului mondial, schimbarea regimului politic din România a influențat și evoluția întregii economii, ducând la reorganizarea sistemului bancar, începând cu etatizarea Băncii Naționale, care primea noi atribuții privind planificarea masei monetare și a creditelor, respectiv exercitarea controlului asupra economiei naționale.

În același timp, imperativele ideologice își făceau din ce în ce mai mult simțită prezența. În iulie 1948, directorul Liviu Zaharia anunța „epurarea" din biblioteca sediului, „potrivit instrucțiunilor primite", „a volumelor cu caracter nazist", precum și a celor „fără valoare". Din lista lucrărilor eliminate amintim: Mihail Gr. Romașcanu, *Tezaurul român de la Moscova*, generalul Constantin Teodorescu, *Atlasul județelor României*, Victor Slăvescu, *Banca Generală Română și Războiul Național*, colecțiile periodicelor *Arhiva pentru știință și reformă socială*, *Buletinul Institutului Economic Românesc* și lista ar putea continua.

(Continuare în p. 32)

EVENIMENT

CONFERINȚA INTERNAȚIONALĂ ORIZONTURI ALE SCULPTURII ROMÂNEȘTI MODERNE DE LA KARL STORCK LA CONSTANTIN BRÂNCUȘI

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

În intervalul 28 – 29 mai 2026, în Sufrageria Regală de la Muzeul Național de Artă al României, s-a desfășurat Conferința Internațională „Orizonturi ale sculpturii românești moderne: de la Karl Storck la Constantin Brâncuși", organizată de Institutul de Istoria Artei „G. Oprescu" al Academiei Române.

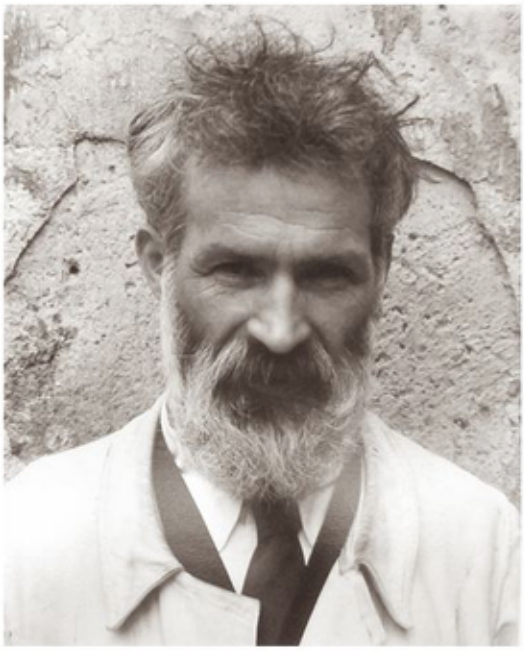

Pregătirea acestui eveniment de înaltă ținută academică a început încă de la debutul lui 2026. Era ocazionat de împlinirea unui secol și jumătate scurs de la nașterea marelui artist care a revoluționat, pe plan universal, sculptura modernă. Iar anul în curs a fost consacrat „Anul Brâncuși". De acest proiect instituțional s-a ocupat un mic, dar dedicat și energic grup de tineri cercetători de la Compartimentul Artă Modernă și Contemporană al menționatului Institut, compus din dr. Olivia Nițiș, dr. Ioana Apostol, dr. Virginia Barbu și dr. Raluca Partenie.

Fiind un congres internațional, limbile oficiale de prezentare a comunicărilor au fost stabilite a fi engleza și franceza. Am avut bucuria de a se înscrie un număr mare de participanți, 27, mulți dintre ei, reputați cercetători ai fenomenului artei moderne, cu preocupări punctuale pentru opera brâncușiană, alții promițători începători.

Brâncuși fiind *spiritus rector* al anului 2026 și al evenimentului, mai mult de jumătate dintre comunicări au avut ca subiect creația acestuia. Drept *keynote speakers* au fost invitați trei prestigioși autori, care au dat la lumină, de-a lungul timpului, multe uvraje remarcabile dedicate marelui sculptor. Doina Lemny a prezentat comunicarea „Un dar pentru «Anul Brâncuși» – un fond fotografic inedit", unde a atras atenția asupra unui număr de 41 de imagini, datorate artistului și aflate în patrimoniul bibliotecii Universității de Arte și Design din Cluj-Napoca, unde fuseseră uitate timp de 52

Participanți la conferință

de ani. Artistul fusese inițiat în folosirea aparatului fotografic de prietenul său, Man Ray. Cristian Robert Velescu a susținut expunerea „Constantin Brâncuși, trei Muze adormite. Identificarea lor, urmată de interpretarea în cheie iconologică: Muza Rumsey, Muza Guggenheimer, «Pseudo Muza Guggenheimer». «Partea» lui Erik Satie", în care a analizat trei variante ale „Muzei adormite" și influența compozitorului Satie asupra creației din acea vreme a artistului.

Jonathan Vernon și-a intitulat intervenția „Brâncuși: limite și contradicții" și a investigat creația artistului prin prisma filosofiei lui Kant, Hegel și Lacan. Și Luigi Bambulea, în „Brâncuși presocraticul. Un diagnostic iconologic și o propunere metodologică", a avut o abordare filosofică a operei titanului din Impasse Ronsin, propunând o analiză iconografică a imaginarului universal și a simbolurilor de maximă recurență întâlnite în creația sa. Alți participanți au ales metoda comparatistă în analizarea operei brâncușiene, așa cum a procedat Barbara Vujanović în lucrarea „Corpuri arhaice, forme moderne: Brâncuși și Meštrović între abstracția spirituală și expresia monumentală".

O investigare insolită, din punct de vedere al identității de gen, a avut Chase J. Pendleton, când s-a referit la ambiguitățile anatomice din lucrările „Principesa X" sau „Muza adormită" – cea din urmă comparată cu opere din perioada elenistă sau din Renaștere (Androginul, Hermafroditul) – în comunicarea „Metamorfoze: Constantin Brâncuși după studiile transgender". În lucrarea „O sculptură în mișcare: Prometeu de Constantin Brâncuși la Kettle's Yard", Julia Freiberger a evidențiat ciudata amplasare a acelei piese într-o colecție particulară ce, între timp, a devenit publică, a cărei expunere pe un pian cu coadă ridica anumite probleme de mutare, din când în când, atunci când se cânta la acel instrument.

Fotografia de artă executată de Brâncuși în interiorul atelierului său și cu produsul eforturilor sale a fost plasată de Steve Yates, prin comparații și exemple peremptorii, în compania ilustră a fotografiei avangardiste a lui Moholy-Nagy, Gustav Klucis, El Lissitzky și Aleksandr Rodchenko, în comunicarea „Constantin Brâncuși: schimburi în modernitate, sculptură și fotografie". Influența maestrului român asupra unui reputat epigon nipon a fost evidențiată de Elena Ciocoiu în „Ecouri ale imaginarului lui Constantin Brâncuși în imaginarul lui Isamu Noguchi". Raluca Partenie, pasionată cercetătoare a fenomenului vestimentar și a artelor decorative, a prezentat comunicarea „Viziuni ale formei: o investigație interdisciplinară asupra sculpturii și modei", evidențiind valorile sculpturale ale îmbrăcămintii și insistând pe costumele imaginate de Brâncuși pentru balerina Lizica Codreanu. Virginia Barbu și-a axat intervenția pe analizarea unei singure lucrări: „«Timiditatea» lui Brâncuși: o operă eliptică unică", iar Eduard Andrei s-a ocupat de intenția neconcretizată a artistului de a-și expune operele în cadrul unei manifestări internaționale de anvergură, „O șansă ratată: despre (im)posibila expoziție Brâncuși la New York în 1939".

Tot de o expoziție de prestigiu și de participarea românească la ea, în contemporaneitate, s-a ocupat și Melania Andronic în „Pavilionul României la Bienala de la Veneția ca «dispozitiv național»: sculptură, identitate și modernitate din 1989 până în 2019". De fenomenul artistic din perioada actuală s-a ocupat și Diana Roman în materialul prezentat, „Diversitate și configurări identitare în sculptura feminină românească post-1989". Studiile în străinătate și beneficiile lor pentru afirmarea ulterioară a artiștilor români au fost urmărite de Adriana Șotropa în lucrarea „O generație peste hotare: formarea academică în Franța și Germania și nașterea sculpturii românești moderne".

Semnatarul acestor rânduri s-a ocupat de anii de perfecționare, în Statele Unite ale Americii, ai tânărului Carol Storck, reflectați de schimbul epistolar dintre acesta și părintele său: „Karl și Carol

Storck, tatăl și fiu, sculptori. File de corespondență americană" (*Magazin istoric*, nr. 4/2023). Aceasta pentru că, tot în 2026, se împlinesc bicentenarul nașterii lui Karl Storck și centenarul morții fiului său, Carol, ambii laborioși autori de monumente de for public și funerare. Cătălina Macovei s-a axat pe studierea activității de grafician a unui sculptor, „Evoluții stilistice în grafica lui Hovaghim Torosian", iar Felicia Raețchi s-a dedicat cercetării metodei didactice și a rezultatelor pedagogice ale unui alt sculptor, ani îndelungați profesor la catedra de specialitate a Institutului de Arte Plastice „N. Grigorescu": „«Școala Medrea» în genealogia sculpturii românești moderne". Scormonitoare și descoperitoare de valori uitate, Ruxandra Dreptu, președinta Secției de Critică a Uniunii Artiștilor Plastici, a dat la lumină o operă lăudabilă a unui alt ilustru sculptor român: „Maternitate, ghips patinat, 1936. O lucrare inedită de Ion Vlasiu".

Rezumatele comunicărilor au fost adunate într-o broșură publicată de Editura Oscar Print, iar textele integrale vor vedea lumina tiparului într-un număr special al organului de presă al Institutului, *Studii și Cercetări de Istoria Artei*.

După cum se vede, Conferința Internațională „Orizonturi ale sculpturii românești moderne: de la Karl Storck la Constantin Brâncuși" a propus o multitudine de teme și de abordări, în cheie modernă, a statuarei, de la Storck la Medrea, prin Brâncuși. A fost și un bun prilej de a omagia pe înaintemergătorii cercetărilor brâncușiene, care au netezit drumul pentru studioșii de astăzi: Vasile Georgescu-Paleolog, Petre Pandrea, Peter Neagoe – autorul duiosului roman *Sfântul din Montparnasse* –, Ionel Jianu, Barbu Brezianu, Amelia Pavel, Pavel Țugui, Sidney Geist, Carola Gidion-Welcker, Florence Hetzler, Sanda Miller, Paul Rezeanu, Gheorghe Vida, Sorana Georgescu-Gorjan și Ioana Vlasiu. De asemenea, autorii care s-au ocupat de familia Storck au fost elogiați: Günther Ott, din nou Barbu Brezianu, Eleonora Costescu și Mihai Ispir. ■

BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI LA PLOIEȘTI O ISTORIE DE PESTE 130 DE ANI

(Urmare din p. 29)

Necesitatea extinderii activității Băncii Naționale în spațiul rural a impus Consiliului de administrație al B.N.R. adoptarea deciziei din 11 mai 1948 privind dezvoltarea rețelei sale teritoriale. Câteva zile mai târziu, la 15 mai, luau ființă o secție specială la Ploiești, precum și două agenții la Vălenii de Munte și la Slănic Prahova. Ulterior, au fost înființate și agențiile de la Bălțești, Câmpina, Ciorani, Gherghița, Moreni, Puchenii-Moșneni, Sinaia, Urlați. Acestea erau coordonate și controlate de Sucursala Ploiești a Băncii Republicii Populare Române, apărută în urma reorganizării din anul 1948. Doi ani mai târziu, în 1950, prin schimbarea sistemului administrativ din România, aceasta a devenit Sucursala regională Ploiești a B.R.P.R.

Anul 1968 a adus o nouă organizare teritorială a României, pe harta țării reapărând județul Prahova. Prin hotărârea Consiliului de administrație al Băncii Naționale a Republicii Socialiste România s-a produs o nouă reorganizare a rețelei de sucursale și agenții. Sucursala regională Ploiești a încetat activitatea la 29 februarie, iar a doua zi, la 1 martie 1968, a luat ființă Sucursala județeană Prahova a B.N.R.S.R., având în subordinea sa filialele de la Câmpina, Sinaia, Mizil și Vălenii de Munte.

După 1990, modificările intervenite în societatea românească, implicit în activitatea Băncii Naționale, care a redobândit atribuțiile unei bănci centrale, s-au reflectat și asupra sucursalei acesteia din Ploiești. În contextul redimensionării rețelei teritoriale a Băncii Centrale, începând din 2011, sucursala a redevenit Agenția Prahova a Băncii Naționale a României.

Potențialul economic al orașului Ploiești și al împrejurimilor a determinat conducerea Băncii Naționale să înființeze o agenție în capitala județului Prahova. De atunci s-au scurs mai bine de 130 de ani și, în ciuda istoriei zbuciumate, agenția/sucursala B.N.R. a fost și a rămas prezentă fără întrerupere în viața orașului și în dezvoltarea economică a regiunii. ■

ALBUM ISTORIC

La 24 august 1865 se năștea regele Ferdinand I. Îi consacrăm imaginile albumului din acest număr.

Regele Ferdinand și regina Maria la un bal costumat la Cotroceni

În uniformă de ofițer din armata regelui Frederic cel Mare al Prusiei

Regele Carol I la împlinirea vârstei de 70 de ani; de la stânga: prințul Carol Anton de Hohenzollern, Ferdinand, Maria, Carol I, Kronprinz-ul Friedrich Wilhelm, Elisabeta

La 10 mai 1917

În automobil

Cu principele Mihai

Cu principesa Mărioara la patinaj

Pasionat de fotografie (scrisul este al reginei Maria)

Regele Ferdinand
și regele George V
trec în revistă garda de onoare,
Londra, 12 mai 1924

Regele Ferdinand
în ipostază de botanist

Cortegiul funerar
la înmormântare

1848 – 2010

Va muta inteligența artificială confruntarea între marile puteri de pe Terra în Cosmos? (Magazin istoric, **nr. 4 – 12/2023; 1 – 12/2024; 1 – 12/2025; 1 – 7/2026**)

SCOLI DE GÂNDIRE ÎN POLITICA EXTERNĂ A ROMÂNIEI

Dr. MIHAIL E. IONESCU

Deocamdată o confruntare în Cosmos pare o creație SF

Un transfer de pe Terra al cursei pentru supremație de putere în spațiul orbital, lesne observabil azi, poate chiar o avangardă a conflictelor militare aici, impune abordarea altei problematici esențiale: gestionarea noii cuceriri/ frontiere umane. Anume, întâi de toate, cum poate fi prevenit, dacă nu interzis, acest „transfer" al dinamicii războinice înregistrate atât de frecvent pe Terra în ultimele secole în spațiul orbital, odată ce ne aflăm deja, prin acțiunea umanității, în cel terestro-orbital. Consecințele evoluțiilor în noul „teritoriu" aidoma celor înregistrate istoric pe Terra, așadar îngemănarea războaielor pământene cu cele orbitale între națiunile implicate, sunt incalculabile. Întâi de toate ar împiedica avansul civilizațional, din cauza consumării unor resurse uriașe. Iar rezultatul cel mai probabil al „imitației" sistemice pământene, adică anarhie și război în era armei nucleare, ar fi cu siguranță dispariția, dacă nu a vieții pe Terra, atunci a speciei umane. Unii experți (adversarii din stânga politică îi numesc „techno-fasciști") nu se tem, când vine vorba despre subiectul colonizărilor umane pe alte planete, deja în faza de planificare, să propună grăbirea lor, pentru a evita astfel ca un Armageddon nuclear pe Terra să nu pună în primejdie perpetuarea speciei umane.

Enciclica Papei Leon XIV din 25 mai 2026 sau „între Babel și Ierusalim“. Problematica ridicată de aceste evoluții istorice a devenit stringentă, în ultimul timp analizele experților înmulțindu-se concomitent cu exprimarea poziției unor instituții de anvergură globală. Suveranul pontif Leon XIV, liderul influentei biserici catolice globale – circa 2 miliarde de oameni –, a emis la 25 mai 2026 prima sa enciclică, abordând această problemă arzătoare. Sub titlul *Magnifica Umanitas* (*Minunata umanitate*), enciclica se referă la „protejarea persoanei umane în era inteligenței artificiale“. Papa Leon XIV consideră că omenirea se află azi, în era digitală, în epoca unei mari opțiuni pentru viitor și, utilizând o alegorie biblică, o prezintă ca fiind opțiunea între Babel și Ierusalim. Cel dintâi fiind, în Vechiul Testament, orașul puterii arogante și ambițioase, dar incapabilă de spirit de comuniune și cooperare umană, Ierusalimul fiind lăcașul eternei reclădiri prin responsabilitate spirituală și pluralitate acceptată cu „un scop comun sub Dumnezeu“. Alegerea nu poate fi decât cea naturală, a Ierusalimului supraviețuitor, așadar nu doar reglementând cu maximă responsabilitate IA, dar limitând și dirijând noua putere tehnologică conform concepției că umanitatea înseamnă responsabilitate comună. Puterea IA, spune Papa Leon, poate modela realitatea umană, fiind necesară stăpânirea ei prin metode adecvate „binelui comun“ și sacralității absolute a persoanei umane. Experții teologi compară ca însemnătate poziția Papei Leon XIV în 2026 cu cea a Papei Leon XIII din 1891, când acesta, tot într-o enciclică, se ocupa de impactul primei revoluții industriale asupra umanității și de efectele noii relații dintre capital și muncă, arzătoare și deopotrivă fondatoare a viitorului global în a doua jumătate a secolului XIX, ocupantă politic a celui următor. Un semn indubitabil al situației complexe de azi în sfera tehnologiei și deopotrivă a viitorului civilizației este listarea la bursă a companiei lui Elon Musk, Space X, în iunie 2026, la o cotație fără precedent istoric, 1,7 trilioane de dolari. Evenimentul este strâns legat de planul american de aselenizare și instalarea unei stații spațiale pe Lună către jumătatea deceniului următor și deopotrivă deschiderea colonizării umane a planetei Marte. Așadar, în termenii cursei de putere pe Terra, întâietate pentru supremație orbitală între S.U.A., pe de o parte, și China asociată cu Rusia, pe de alta. Într-un interviu recent, Elon Musk sublinia că au fost cereri de listare a Space X încă de acum 10 ani, dar o face acum „din cauza planurilor companiei de a pune pe orbită noua generație de 100.000 de sateliți ai constelației Starlink“, adăugând totodată că amplasarea de centre de date IA în spațiul orbital este „într-o creștere masivă, fiind nevoie de capital pentru asta“. Așadar, obiective foarte ambițioase, în concepția întâietății de putere, cu termene scurte față de dificultatea lor, care reclamă fonduri financiare uriașe astfel colectate, asigurând și un control social colectiv prin bursă asupra lor.

Mai trebuie făcută o constatare îngrijorătoare. Specialiștii

Papa Leon XIV

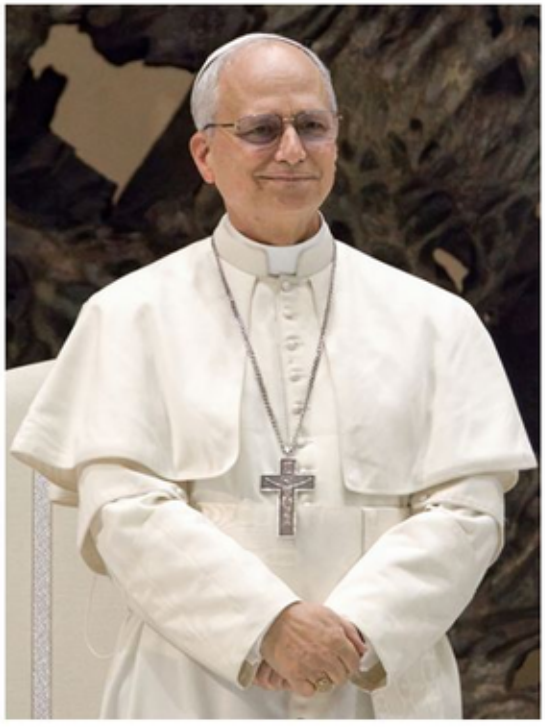

Gabriel Attal a fost, nouă luni, în 2024, premierul Franței

în domeniu, mai ales cei ai firmelor cu greutate în IA, arată că performanțele în domeniu se acumulează cu o uluitoare viteză, care reclamă o imediată intervenție de reglementare internațională. Încercări în domeniu s-au mai făcut chiar în anii 2010, dar declanșarea amețitoarei accelerări de performanțe IA odată cu 2022 – 2023 a întețit aceste chemări de control în cercetare și responsabilitate în utilizarea IA. Un exemplu recent este semnificativ pentru direcția conturată în această privință. În 12 iunie Casa Albă a interzis firmei Anthropic să livreze puterilor/cetățenilor străine/străini aplicațiile derivate din aplicațiile Mythos și Fable 5, furnizate în luna mai, declanșând o veritabilă panică în rândurile diriguitorilor finanțelor S.U.A. și globale. Urmare a acestei decizii a S.U.A., au venit riposte ale Uniunii Europene, care în 15 iunie a asumat o strategie în domeniul IA, astfel încât să fie evitată dependența Europei de partenerii străini în domeniu. Strategia CAIDA (Cloud and AI Development Act) se justifică astfel: „Spitalele, rețelele energetice și sistemele financiare din Europa funcționează cu tehnologie străină pe care guvernele străine o pot accesa, manipula sau pur și simplu dezactiva.“ Dar mai important decât orice este că, în chestiunea transferului conflictului sistemic și endemic de pe Terra în orbital, politicianul francez Gabriel Attal a remarcat această evidență: „Războiul IA deja a început.“ Și nu se știu încă ripostele similare ale altor mari puteri terestre prezente masiv în spațiul orbital, mai ales ale Chinei.

Imperativul unui control internațional al IA. La începutul lui iunie 2026, Dario Amodei, liderul Anthropic, a publicat un text de 5.900 de cuvinte privind imperativul reglementării IA în care scria: „Progresul exponențial al IA a creat o urgență și un ritm al schimbării, iar elaborarea politicilor este în mod normal prost echipată pentru a le gestiona. Dar a creat și o fereastră unică de oportunitate.“ Referindu-se la riscurile absenței controlului, considera că „este datoria mea, ca lider în domeniul IA, să continui să fiu transparent cu privire la aceste riscuri […] provocarea cheie fiind identificarea de soluții constructive“. Încheind, Amodei scrie: „Sunt optimist. […] Există o lume viitoare aspirațională, dar realistă, o coaliție largă, nonpartizană, ghidată de recunoașterea provocărilor IA, care va adopta o politică sănătoasă și orientată spre viitor […]. Cu cât facem acest lucru mai repede, cu atât vom utiliza toți beneficiile incredibile ale IA.“

Așadar, în acest context, o poziționare în problematica aici abordată este cvasi-similară celei religioase. Personalități, instituții publice și firme din domeniu sunt asociate conceptual în stăpânirea, reglementarea expansiunii exponențiale a IA și utilizarea ei în beneficiul întregii umanități ca un „bun“ accesibil tuturor. Din perspectiva multitudinii lor, o imagine a taberei susținătoare a acestei opinii o oferă simbolic un alt

Christopher Olah

fapt înregistrat recent. Chiar la lansarea din 25 mai 2026 a enciclicei papale a fost prezent co-liderul Anthropic, Christopher Olah, care a exprimat convingerea că „dacă această tehnologie trebuie să vină, atunci este necesar să funcționeze bine pentru casa noastră comună". Experții însă, adaugă el, au nevoie „ca o parte tot mai mare a omenirii – comunitățile religioase, societățile civile, cercetătorii, guvernele", să fixeze orientarea optimă a evoluției domeniului, precum și de „critici competenți care să spună laboratoarelor atunci când greșesc. Avem nevoie de voci morale". Firma Anthropic publicase deja, cu două săptămâni înainte, semn al priorității neîntârziate a controlului internațional al IA, textul intitulat *2028: Two scenarios for global AI leadership* (2028: două scenarii pentru șefia globală IA). Pornind de la realitățile competiției globale între democrație și autoritarism (în principal între S.U.A. și China), textul releva că eforturile trebuie aplicate pentru câștigarea cursei IA de statele democratice până în 2028. Confruntarea celor două poziții mai sus evidențiate oficial de aceeași sursă surprinde o evoluție extrem de rapidă către o viziune întregitoare, de la Babelul simbol al autoritarismului și invocarea cupolei politice a „conducerii de către democrații", la Ierusalimul „binelui comun" uman vorbindu-se de „o parte mare a omenirii", guverne, diferite religii și societăți civile.

Este poziția Anthropic una generală a experților și firmelor de IA? Realitatea arată că nu, fiind exprimate și opinii contrare, astfel că dosarul stringent al problemei rămâne deschis, cel puțin la acest nivel, sub presiuni diverse: a guvernelor motivată geopolitic sau a pieței concurențiale, așadar economico-financiară și, implicit, socială. Ca exemplu: argumentele poziției Anthropic sunt considerate, de pildă, drept „avertismente ipocrite" de Brad Smith, președinte al Microsoft: „Dacă cineva spune: «Această tehnologie este atât de puternică, încât avem nevoie de un tratat global pentru a o încetini», aș spune: Atunci luați piciorul de pe accelerație când credeți că se mișcă prea repede."

Nayef Al-Rodhan

Realismul simbiotic sau meta-geopolitica. Literatura privind relațiile internaționale nu a întârziat să abordeze această problematică a spațiului orbital. Mai ales că, în spațiul cislunar, așadar intersecția orbitelor Pământului și Lunii, decisiv strategic pentru supremația orbitală, a fost observabilă o competiție multidimensională – de la numărul de sateliți proprii la concurența în instalarea de stații spațiale și pentru colonizarea Lunii și a planetei Marte. Aici nu doar S.U.A. și China sau Rusia, jucători principali în spațiul orbital, își afirmă prezența și deopotrivă angajează competiția. Alte state, precum Suedia, Franța și Italia sau altele, au declarat intenția de a se asocia programului de aselenizare chinezesc. Japonia și India (programul Chandrayaan), între statele mai importante, ambiționează programe separate în spațiul cislunar. În consecință, departajarea geopolitică și, de ce nu?, pe temei statal-național, pe interese consolidate pe Terra este un prim pas al transferului confruntațional „pământean" în spațiul orbital. Unul dintre cercetătorii de seamă în domeniu, veritabil întemeietor de școală de profil, de la Universitatea Oxford, Marea Britanie (prof. Nayef Al-Rodhan) arată că „militarizarea crescândă a spațiului cosmic, dacă nu este împiedicată, poate avea consecințe catastrofale asupra securității globale și progresului uman". Mai ales că marile state cu interese în spațiul orbital planifică public programe și obiective, care menționează expres că „superioritatea spațială" sau „controlul spațiului orbital" constituie acum temelii de putere geopolitică, „nu numai un avantaj strategic". În decembrie 2019, NATO a declarat spațiul orbital domeniu operațional, legitimând rolul lui în operațiile militare și în securitatea statelor

Alianței și motivând astfel integrarea și interoperabilitatea operațională a forțelor lor armate la nevoie. Evident că acesta a fost un răspuns la acțiunile cu caracter militar, chiar dacă mascate sub eticheta „utilizare civil-militară“, desfășurate de China și Rusia în spațiul orbital, astfel fiind deschisă aici calea unei potențiale „curse a înarmării“ și a unor eventuale confruntări în consecință. Răspunsul NATO a venit odată cu accelerarea măsurilor luate de Rusia și China în *domeniul armelor antisatelit (ASAT)* sau de bruiere electronică ori a sistemelor satelitare cu utilizare duală. Dacă în 2020 mai era încă dezbătută public în revistele de specialitate perspectiva transformării orbitalului într-un domeniu operațional militar, treptat a devenit o certitudine odată ce Rusia – potrivit informațiilor furnizate de S.U.A. – dezvoltă sisteme orbitale de ASAT pentru cazul unui război nuclear. Negația rusă a unor astfel de informații a fost inconsistentă, odată ce Rusia s-a opus prin veto unei rezoluții O.N.U. din 2024 de reafirmare a valabilității de interzicere a armelor nucleare în spațiul cosmic. Potrivit experților, o lovitură nucleară din orbital pe Terra ar fi un avantaj decisiv al inițiatorului prin viteză și letalitate împotriva inamicului, așadar amplasarea de astfel de arme în orbital își dezvăluie rostul dobândirii supremației pe pământ. Mai mult, chiar posibilitatea unui accident satelitar, prin astfel de măsuri precum cele inițiate de Rusia, prin întreruperea comunicațiilor terestre, ar putea provoca o escaladare a conflictului pe Terra. Iar crearea unor noi resturi/deșeuri satelitare în orbital ca urmare a utilizării ASAT ar face inutilizabil acest spațiu pentru vreme îndelungată, scenariu cunoscut ca „efectul Kessler“. Japonia, de pildă, își concentrează eforturile proprii în orbital pe identificarea și eliminarea unor asemenea roiuri de deșeuri ale acțiunii umane.

Brad Smith

Așadar, se impune ca viitorul acestui domeniu operațional să fie reglementat în scopul de a evita o catastrofă nucleară, dar și a facilita acțiunile profitabile omului în orbital în domeniul economic și în explorarea în continuare a Cosmosului.

„Realismul simbiotic“ este propunerea făcută (prof. N. Al-Rodhan) în acest scop de a organiza competiția pașnică între state în orbital, pe principiul interdependenței și excluderii rezultatului final de „sumă nulă“. Această finalitate care asigură o prosperitate comună presupune competiție pașnică întemeiată pe transparență, responsabilitate față de acțiunile proprii, dialog pe baza intereselor reciproce, comportament etic și respect reciproc. Înainte de toate, această abordare a activității în orbital a statelor Terrei reclamă armonizarea intereselor naționale cu cele transnaționale și transplanetare, care să garanteze eliminarea conflictelor pentru securitate colectivă și prosperitatea sustenabilă a tuturor.

Evitând o prognoză tranșantă în ce privește gestiunea de viitor a orbitalului privind alternativa pașnică ori confruntațională, trebuie remarcat că este limpede că avantajul colaborării terestre în explorarea noului „teritoriu/frontieră“, demonstrată ca posibilă istorice ște, se impune civilizațional ca fiind obligatoriu, inclusiv pentru continuarea vieții pe Terra. Amenințarea sistemică atomică este o constantă a evoluției civilizației terestre în actuala etapă, iar principiul „descurajării nucleare“, care ține în loc un conflict devastator cu utilizarea acestui armament, este deja intrat într-un traseu de erodare (anunțat de proliferarea armamentului atomic care a sfidat tratatul în domeniu din 1968, iar ultimul act de referință este războiul actual S.U.A. – Iran, a cărui miză este interzicerea acestei arme anihilante civilizațional Iranului). Identificarea unei alternative care să evite conflictul devastator și să permită edificarea unei noi ordini global-orbitale este, în zilele noastre, obligatorie și de urgență imediată.

(Va urma)

AVANPREMIERĂ EDITORIALĂ

IOAN HUDIȚĂ
ULTIMA MĂRTURIE

Reproducem fragmente din a doua parte a ultimei relatări a lui Ioan Hudiță (Magazin istoric**, nr. 10, 11/ 2004), din 19 martie 1982, consemnată de Alexandru Șiperco (1920 – 1998), fost ilegalist, scriitor, vicepreședinte al Comitetului pentru Cultură Fizică și Sport de pe lângă Consiliul de Miniștri (1949 – 1957), președinte (1953 – 1959) și vicepreședinte (1970 – 1998) al Comitetului Olimpic Român, redactor-șef al Editurii Politice (1958 – 1970), membru (1955 – 1998) și vicepreședinte (1982 – 1986) al Comitetului Internațional Olimpic. Această relatare, împreună cu alte peste 20 de relatări și notițe, urmează să apară într-un volum care va fi publicat la Editura Institutului Național pentru Studiul Totalitarismului, cu sprijinul financiar al I.I.C.C.M.E.R.**

Ioan Hudiță la o întrunire electorală

Cuvintele marcate cu caractere italice reprezintă fie lămuriri suplimentare aduse de Ioan Hudiță, pe care Alexandru Șiperco le-a inserat în text în timpul discuției, fie sublinieri care îi aparțin lui Alexandru Șiperco, introduse ulterior în text. Cuvintele care nu au putut fi descifrate au fost marcate cu „... [indescifrabil].“ Precizările noastre apar între paranteze drepte, marcate cu inițialele A. Ș.

Andrei ȘIPERCO

19.III.1982, continuare, ultima înainte de deces

Alegerile parțiale în 1935, la Suceava, Bucovina, și în 1936, la Mehedinți, unde Guvernul Tătărescu, la ordinul regelui, a mers până într-acolo, încât toate autoritățile liberale luptau cu noi. P.N.Ț. din toată țara ne-am concentrat la Suceava pe Vasile Rășcanu, profesor din Iași, iar ceilalți pe profesorul Cuza [A.C., profesor de economie politică la Universitatea din Iași, politician de extrema dreaptă – *A.Ș.*]. Am pierdut la Suceava. Am luat sat cu sat

Alexandru Şiperco

în Bucovina. A fost un curent teribil antisemit. Noi 3.000 de voturi, iar Cuza 5.000. Liberalii n-au pus candidaţi, ca să lase loc liber lui Cuza.

Au venit alegerile de la Mehedinţi. În timpul acesta s-a făcut Partidul Naţional Creştin. La Iaşi, la Mitropolie, Goga şi Cuza au îngenunchеat împreună şi şi-au jurat credinţă. [Pagină lipsă]

Întâlnirea lui Goga cu Consiliul ţiganilor, la Suceava. „Nu se va îngălbeni frunza şi eu voi fi la putere.“ Nu l-a luat nimeni în seamă. A venit alegerea de la Mehedinţi, regele afirmând că P.N.Ţ., fugind la Suceava, nu poate să înlocuiască pe liberali. La Mehedinţi, Lupu era deputat deja şi l-am pus din nou. Erau alegerile teribile din 1936. Toţi deputaţii şi senatorii, o lună de zile, am luat sat cu sat în Mehedinţi. Bandiţii de liberali n-au candidat. Zeci de camioane cu legionari şi cuzişti, ajutaţi de jandarmi, traversau şoselele Mehedinţilor. Niciun jandarm nu intervenea. Fiecare dintre deputaţii noştri era cu revolver, tineretul adus din Bucureşti. Ne-a costat imens. Dar ei, de unde obţineau camioane, trupe? Legionarii veneau cu camioanele lor, autorităţile luau totul. ... [indescifrabil] Camioanele noastre – cu ciomege, cu revolvere, aşa am mers prin sat. De la Izvorălul – un sat –, după o întrunire, am plecat cu un om al nostru, acum mare în P.C.R. După plecare, bătaie – un peneţist, Dumitrache, i-a dat cu sapa în cap unui cuzist, Gârbovan, care a murit. „Hudiţă, asasinul de la Mehedinţi!“

Am avut proces doi ani de zile. Am reuşit. Cuza 19.000 [de voturi], Lupu 22.000. La Cameră, un scandal teribil, ceartă între Lupu şi Goga. În dezbaterile Parlamentului, în afară de „diurnişti“ – câţiva care nu-l acceptau pe Tătărescu, dar nu luau atitudine, fiindcă Tătărescu îi ameninţa că-i scoate din consiliile de administraţie. Toţi: Lepădatu, Leonte, Moldoveanu, Sasu se temeau să piardă consiliile de administraţie. Iar tătăreştienii susţineau pe legionari.

În 1937, noi nu am făcut înţelegere, ci [pact – *A.Ş.*] de neagresiune – de apărare a alegerilor şi a urnelor. A fost lovitura de moarte dată lui Carol al II-lea: sfârşitul politicii că Carol poate să-i folosească pe legionari împotriva noastră, uitând că partidele politice, având forţă, se vor impune. Carol al II-lea nu şi-a dat seama. Cu atât mai mult cu cât partidul era susţinut de Guvern. Deci o mişcare care l-a depăşit, pe lângă nemulţumit – lasă ou stricat în urma lui, fără şefie. Având o administraţie coruptă care ne avea împotrivă şi care-i susţinea. Ţărănimea a început să se trezească! De ce l-am urât pe Carol? Am fost un militant în politică care a ajuns la convingerea că ţărănimea noastră îşi făcuse deja un început de şcoală politică şi nu mai putea fi înşelată.

Eu am trecut conferenţiar la Iaşi, cu 12.000 de lei pe lună. Am avut un prieten care mi-a împrumutat sute de mii lei (i-am dat înapoi cu bani devalorizaţi). Prima mea campanie a costat 100.000 de lei. Toată Moldova de Nord era cuzistă, în masă: Dorohoi cuzist, Botoşani cuzist, Piatra Neamţ cuzist + legionar, Roman cuzist, Bacău, Iaşi cuziste. Peste tot în Bucovina, cuzişti.

Filă de manuscris

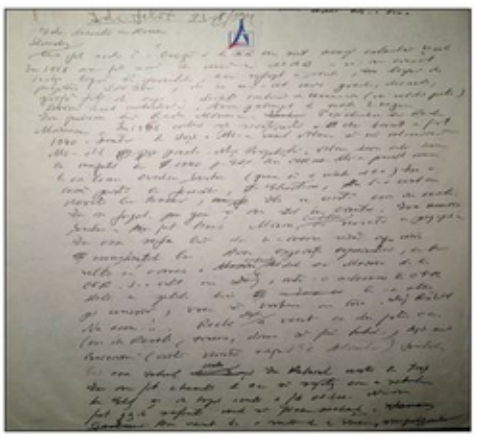

De la stânga: Iuliu Maniu, Ioan Hudiță și dr. Nicolae Lupu

Mă prezint ca lupist. Am avut 22 de voturi la Fălticeni: familia mea din două sate. N-am avut nici cinci voturi evreiești. Era o masă „taillable et corvéable à merci" [bun pentru orice muncă și la discreția stăpânului – *A.Ș.*]. M-am ars cu Lupu (poreclit tatăl jidanilor, vândut jidanilor), n-am reușit decât cu țăranii din jurul meu. Eram cunoscut ca țăran, deși am fost la Paris. Am făcut politică conștiincios, metodic, câte cinci – șase întruniri în sate, le vorbeam pe înțeles cum au fost înșelați de politică. Cum își pierd voturile de pomană cu Cuza. Relații cu lumea din afară, Tratatul cu respectarea drepturilor minorităților. Țăranii mă ascultau. „Măi băieți, eu n-am dat bani, vor da și țărăniștii, și liberalii să beți. E tot banul vostru. Dar nu vă beți mințile. V-a înșelat toată lumea. Lăsați-mă să vă înșel și eu o dată! (Toți v-au înșelat. Încercați și cu mine!)" Domnule profesor, aveți dreptate. Să încercăm și cu dumneavoastră. ... [indescifrabil]. Cuziștii: Nu votăm cu dumneavoastră, dar ne place cum vorbiți. Mai treceți pe la noi – în satele cuziste. Voturi nu veți avea, dar ne face plăcere cum vorbiți! Eu: Măi, voi dați 15.000 de voturi lui Prelipceanu. El are urna de 4.000, ... [indescifrabil] de 3.000. Țăranii, când au de-a face cu intelectualii. Pe țărani nu-i puteai duce de nas, cu condiția să nu faci afaceri și, pe cât posibil, să-i ajuți. Dar, totuși, conștiința țărănească. Carol al II-lea a oprit acest proces, cu dictatura lui. Cele două forțe care le-au declarat victoria au fost regele Carol + liberalii lui Tătărescu + prestigiul puterii germane în Europa. [...]

În 1942 – 1943, am avut discuții teribile în partid pe chestiunea orientării noastre externe. Devenea tot mai evident că Hitler pierde războiul. Dar pentru noi, victoria Aliaților însemna, de fapt, victoria rusească. Cadrele prezente începeau să facă rezerve în ceea ce privește politica noastră oferită din simpatie prea mare pentru Aliați. Ne bucurau înfrângerile germane de pe Stalingrad, ... [indescifrabil], Nipru. Parcă erau victoriile noastre. Cadrele noastre la Mihăescu, la Stănculescu, la Jovin, cu intelectualii la Universitate, au avut discuții nesfârșite. La un moment dat, Maniu, îmi aduc aminte – repeta ... [indescifrabil] că o victorie germană în Europa era o primejdie – e ... [indescifrabil] cu independența popoarelor mici. Asta era ceea ce urmărea Hitler. La aceasta, Maniu, într-o conversație cu deputații noștri, a spus: Dumneavoastră, domnilor, nu cunoașteți pe germani. Eu mi-am făcut lucrarea în limba germană ... [indescifrabil]. Eu vorbesc germană

Gheorghe Tătărescu și regele Carol al II-lea

Ioan Hudiță la 83 de ani

mai bine decât românește. ... [indescifrabil]. Ei au nevoie de slugi dintre puterile mici ... [indescifrabil]. Nu România Mare. Sașii și sârbii vor fi ostili ... [indescifrabil]. Eu nu pot admite triumful germanilor, care este o primejdie pentru populația noastră și pentru Ardeal. Antonescu i-a spus lui Lupu: Domnule doctor, să fim oameni serioși! Participarea noastră la războiul cu Rusia e nimic. Nemții duc greul. Nu e făcătură. În biserică popa face serviciul, iar noi ținem isonul. Războiul = rezoluția militară și forța alianțelor. ... [indescifrabil]. Dumneavoastră trebuie să știți că într-o victorie a germanilor, cu capacitatea lor militară, preocuparea administrativă, organizatorică, cultura lor superioară, ei când vor ajunge stăpâni pe Europa, o vor organiza în așa fel, încât nu va fi posibilă o mișcare de eliberare nici într-o sută sau o mie de ani. În schimb, rușii sunt anarhici, ca slavii. Ei sunt inferiori germanilor și românilor. Nu mi-e frică de ei. Îi vom domina. Desigur, clasa noastră conducătoare va dispărea, dar națiunea română, ea se va păstra. O să pierdem clasa dirigentă – nu-i mare lucru, că nici nu este prea națională. Dar poporul român...

Eu: Domnule președinte, aveți atâta dreptate că în cazul unei victorii germane, nu mai puțin de 1.000 de ani, limba română se va vorbi doar în satele din văile Carpaților. Orașele, dacă vor fi, se vor germaniza. Clasele conducătoare, ca să-și mențină ... [indescifrabil], se vor da cu stăpânitorii. E o lege a istoriei – în toată lumea și în toate epocile. Maniu, calm: Rușii sunt, ca slavi, anarhici. Ei trăiesc din revoluții. În 20 – 30 de ani, ei vor face o nouă revoluție. Nemții nu vor face revoluții. Europa va fi organizată că nu va îndrăzni nimeni să se ridice. [...]

Cei trei mari țigani: Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Pamfil Șeicaru (toți de origine țigănească. Trei țigani talentați). Nichifor Crainic, ca profesor la Facultatea de Teologie din Chișinău, să creeze un cuib legionar din toți popii care se licențiau la Teologie. Revista *Gândirea* era axată pe asta ... [indescifrabil] rolul Bisericii în lupta socială pentru deparazitarea țării de străini și evrei. Era preotul Vasile Radu, profesor de ebraică – antisemit. Teologia din București, ... [indescifrabil] de aceeași orientare – tineretul care va salva. Vigoare, luptă. Lumea credea că ei pot realiza. ... [indescifrabil]. Legiunea – nu corespund niciunui fenomen românesc. Primejdia rusească, sunt fără Biserică, nu patrimoniu, nu popor. Masele nu citeau. În propaganda noastră, în 1932, în județul Baia, foarte „prelucrat", nu se știa nimic. Trimiteam ziarul *Dreptatea* – trimiteam de pomană. Țăranii nu citesc, nu sunt la curent, nu cunosc. Masele țărănești erau în afară. Influența legionarilor era în lumea orașelor, a învățătorilor și preoților, la țară. Singura idee care folosise ceva – cuzismul în Moldova. În Muntenia și Oltenia, nu domnea aspectul social. Antisemitism în P.N.Ț., liberalii, conservatorii – nu exista problema acutizată, ca în Moldova. În lupta socială contra bogaților, împotriva liberalilor. Strict ideea socială. Singura idee care tulbura spiritele (în afară de Ardeal, unde era lupta cu Ungaria), în afară de problema antisemită, care era localizată în anumite părți și folosită în Basarabia (la Hotin, Bălți și Cetatea Albă se alegeau cuziști) – încolo vreo idee care să explice fanatismul legionar eu n-o văd. Totul impus de sus în jos. Au fost idei venite din afară, din procesul hitlerismului. Acest fanatism era popularizat din afară, prin reviste și ziariști. Rolul Bisericii n-are nimic cu el. Rolul Bisericii era cu desăvârșire străin. ■

CÂND O SCRIITOARE ÎȘI ALEGE CLIPA MORȚII

THEO STĂNESCU-STANCIU

Aprilie 1941 a fost pentru britanici unul dintre cele mai înfricoșătoare momente ale celui de Al Doilea Război Mondial. Naziștii ocupaseră mare parte din Europa. În raidurile aeriene, zeci de mii de englezi își pierdeau viața, orașele fiind puse la pământ. În mintea multora, amenințarea că Hitler avea să invadeze sud-estul țării căpăta din ce în ce mai mult contur. Temerea că războiul putea fi pierdut punea stăpânire pe mințile multora, tulburându-le.

Când presa a anunțat tragica veste a sinuciderii Virginiei Woolf, una dintre cele mai apreciate scriitoare ale vremii, trauma războiului a fost considerată principala cauză care a condus-o la teribila decizie. Dar cauzele au fost cu totul altele, unele adânc înrădăcinate în perioada copilăriei și adolescenței Virginiei.

Pentru cercul de prieteni și cunoștințe al scriitoarei, sfârșitul de aprilie 1941 a fost unul și mai complicat, după cum a subliniat profesorul de literatură Trudi Tate. Aproape toți intelectualii care se opuseseră primei conflagrații mondiale și care criticaseră tratatele de pace încheiate în 1919 au început să fie priviți cu dezaprobare, nu numai în presă, ci chiar și în Parlament. Toți cei care trăseseră, în fond, clare semnale de alarmă despre pericolele ascunse în Tratatul de la Versailles și despre ascensiunea extremismului și militarismului au fost puși la zid, fiind considerați lași, dezertori, snobi erudiți închiși în turnurile lor de fildeș. Operele lor au devenit irelevante în acele vremuri dure, când oamenii obișnuiți își dădeau viața pentru salvarea Marii Britanii.

După ce o lungă perioadă tăcutul Leonard Woolf (1880 – 1969), promițător absolvent de Cambridge, coleg și amic cu nume importante ale elitei britanice, precum economistul John Maynard Keynes, filosoful G.E. Moore sau scriitorul E.M. Forster, visase la iubirea Virginiei Stephen (n. 1882), în mai 1912, a primit răsplata:

Mama, Julia Jackson

tânăra i-a mărturisit și ea iubirea. Câteva luni mai târziu, la 10 august, cei doi se căsătoreau, jurându-și unul altuia să se sprijine reciproc și să câștige destui bani din scris și jurnalism.

O ADOLESCENȚĂ SUB SEMNUL ABUZULUI

A fost o decizie greu de luat pentru fragila Virginia. Născută într-o familie de intelectuali de marcă, influentă în societatea timpului, fetița – alintată Jinni sau Ginia – părea destinată să se bucure de toate darurile vieții. Dar nimic nu a fost așa cum și-ar fi dorit numeroasa familie Stephen...

Mama, Julia (1846 – 1895), cu rădăcini indiene, de o frumusețe răpitoare, avusese parte de o viață complicată înainte de întâlnirea cu istoricul și biograful Leslie Stephen (1832 – 1904). Văduvă la doar 21 de ani, cu trei copii în întreținere, a văzut în Leslie un adevărat stâlp de susținere. Și el își pierduse soția, în 1875, iar după trei ani, în martie 1878, cei doi s-au căsătorit. A fost un mariaj fericit, Julia admirând mintea ascuțită a soțului, iar Leslie fiind mereu impresionat de căldura și dedicarea alesei. Din păcate, la doar 49 de ani, gripa i-a provocat Juliei o insuficiență cardiacă fatală. Pentru copila Jinni lumea părea că se prăbușise. A fost momentul declanșator al unei depresii cu care Virginia se va lupta tot restul vieții. Loviturile au continuat să vină: până la 22 de ani, își pierduse atât tatăl, cât și sora vitregă, Stella, cea care îi fusese ca a doua mamă. După obiceiul vremii, tânăra a fost preluată sub aripa fratelui vitreg, George Duckworth. Au fost vremuri teribile, după cum avea să le descrie scriitoarea mai târziu, care a recunoscut că fusese abuzată sexual de-a lungul mai multor ani de acesta. Durerea a fost atât de mare, încât, în 1904, Virginia a suferit o severă prăbușire psihică, care a condus-o la o tentativă de sinucidere.

Căsătoria se putea transforma într-o poartă de scăpare, de vindecare, pentru Virginia. Mai ales că Leonard a înțeles, încă de la început, cât de frământat era sufletul iubitei. Și după luni întregi de la oficierea uniunii, Virginia era extrem de reticentă în ceea ce privea orice contact sexual, cu toate că își dorea copii. Veselia nepoților din partea surorii Vanessa i-a înseninat multe zile. Din păcate, din cauza istoriei de instabilitate mentală, medicii au sfătuit cuplul să se abțină să procreeze. Fapt care i-a zdrobit încă o dată inima Virginiei.

Au fost ani complicați, dar Leonard a pus mereu fericirea și sănătatea soției pe primul loc, îndemnând-o și sprijinind-o să scrie, să își facă prieteni, chiar dacă noii apropiați puteau să câștige un loc în sensibila inimă a Virginiei. Alături de cumnată, Vanessa, care le-a fost mai mereu alături, a reușit să treacă cu bine peste numeroasele episoade maniacale ale consoartei. Cu toate că nu era simplu deloc: totul debuta cu teribile dureri de cap, urmate de incapacitate de concentrare, ce culmina cu halucinații și hiperexcitare, după care cădea în faze depresive, când zăcea ca moartă, zile întregi, refuzând contactul cu lumea și mâncarea.

Virginia cu tatăl, Leslie Stephen

În ciuda tuturor, mariajul a fost unul plin de iubire. Leonard era fericit când Virginia scria, când primea recunoaștere... A fost, în opinia multor biografi, o adevărată căsnicie modernă, în care cei doi protagoniști – mai mult parteneri, camarazi de viață – trăiau și resimțeau sentimente contradictorii. Multe voci înclină spre variantele conform cărora Leonard ar fi fost mai mult atras

Familia Stephen: în rândul din față Julia și Leslie; în rândul din spate: Gerald Duckworth și Virginia, în stânga, Vanessa și George Duckworth în dreapta

de bărbați, în timp ce sensibila Virginia, de femei!

Colecția de 200 de scrisori editată de Sybil Oldfield, una dintre principalele cercetătoare care au contribuit la realizarea *Dicționarului Oxford al personalităților britanice*, apărut în 2005, poate fi considerată astăzi un instrument foarte util pentru înțelegerea stării de spirit a scriitoarei în preajma fatidicei zile de 28 martie.

O SINUCIDERE DIN DRAGOSTE

Cu o zi înainte, familia Woolf a mers să o viziteze pe Octavia Wilberforce, o prietenă, medic în Brighton și care fusese consultată anterior cu privire la problemele mentale ale Virginiei. Cu acea ocazie, dr. Wilberforce a recomandat cu fermitate odihnă completă. În autobiografie, *The Journey Not The Arrival That Matters: An Autobiography of the Years 1939 to 1969* (Călătoria în sine contează, nu sosirea: O autobiografie a anilor 1939 – 1969), Leonard a considerat decizia una complet greșită și cea care a condus la dezastru!

În dimineața zilei de 28 martie, Virginia a părăsit locuința pe care familia o deținea în sătucul Rodmell (lângă Lewes, estul Sussexului) și a pornit în ceea ce părea o plimbare de relaxare pe malul râului ce curgea în apropiere, Ouse. Cu buzunarele pline de pietre, s-a aruncat în apele tulburi și repezi. Trupul nu i-a fost găsit decât la 18 aprilie.

Vanessa

A lăsat în urmă-i câteva rânduri, prin care atesta că își punea capăt vieții din dragoste, atât pentru soț, cât și pentru soră, cei care îndurară, din cauza ei, un adevărat calvar până atunci. „Sunt sigură că îmi pierd din nou mințile. Simt că nu mai putem trece prin alte momente groaznice. Iar, de data asta, știu sigur că nu mă voi putea recupera. Încep să aud voci și nu mă pot concentra. Deci fac ceea ce pare cel mai bun lucru. Mi-ai oferit cea mai mare fericire posibilă. […] Nu cred că doi oameni ar fi putut fi mai fericiți până la venirea acestei boli groaznice. Nu mai pot lupta. Știu că îți stric viața, că, fără mine, ai putea lucra. […] Ceea ce vreau să spun este că îți datorez toată fericirea vieții. Ai avut mereu răbdare cu mine și ai fost incredibil de bun. Vreau să spun asta – toată lumea știe asta. Dacă cineva m-ar fi putut salva, tu ai fi fost acela. Totul a plecat de la mine […]. Nu mai pot să-ți stric viața“.

DEZAPROBARE VERSUS OMAGIU

Tragedia lui Leonard nu se terminase însă... Atunci când presa a preluat și publicat rândurile Virginiei, a pornit o adevărată campanie împotriva celei care a fost considerată slabă și egoistă, părăsind Marea Britanie tocmai în ceasul ei de nevoie. Cuvintele i-au fost reinterpretate, subliniindu-se faptul că doamna Woolf, marea scriitoare, nu a mai putut rezista acelor „vemuri groaznice“. La o lună de la sinucidere, în paginile cotidianului *The Sunday Times*,

prin vocea soției episcopului de Lincoln, Kathleen Hicks, britanicii s-au arătat dezgustați de acea sensibilitate. „Mulți oameni, posibil chiar mai... sensibili, au pierdut totul, au văzut și trecut prin întâmplări îngrozitoare, dar n-au cedat și iau parte în continuare în această luptă pentru Dumnezeu, împotriva Diavolului."

Citind opiniile, Leonard Woolf a fost atât de șocat, încât imediat a și trimis o scrisoare ziarului, încercând să arate cum s-au întâmplat lucrurile în realitate și care a fost motivul pentru care soția a renunțat la viață.

Rândurile emană durere și groază față de societatea care o trata pe Virginia și gestul ei cu o asemenea cruzime, în totală necunoștință de cauză. „Simt că nu trebuie să permit să se spună asemenea vorbe, iar eu să tac. Virginia Woolf nu s-a sinucis deoarece nu a mai putut face față «vremurilor groaznice» prin care trecem cu toții. Acest lucru nu este adevărat! În ziare a apărut că ar fi scris: «Simt că nu mai pot continua în aceste vremuri groaznice.» Dar asta e total greșit! «Sunt sigură că îmi pierd din nou mințile. Simt că nu mai putem trece prin alte momente groaznice»..." Presa citase și apoi interpretase greșit: temându-se de pierderea contactului cu realitatea, de depresie, Virginia făcuse referire la cei peste 25 de ani de tulburări psihice, și nu la perioada teribilă pe care o traversa întreaga Anglie. Dar, pedalând pe pista lașității intelectualilor snobi, care nu puteau să participe la eforturile de război, se alimentau atacurile împotriva scriitorilor și elitei moderniste.

În schimb, reacțiile apropiaților față de dispariția Virginiei au fost pline de compasiune și grijă față de cei care au rămas în urmă, Leonard și Vanessa. Marea lor majoritate a fost păstrată cu grijă în arhivele Universității din Sussex. Biografii le citează pe unele, ce subliniază marea pierdere. Din acele rânduri, femeia din spatele scriitoarei apărea ca o persoană caldă, plină de spirit, uneori și de voie bună, cu sfaturi mereu la îndemână pentru prieteni, confrați sau apropiați.

„Moartea Virginiei a făcut să dispară toată culoarea din lume", i-a scris lui Leonard militanta politică și scriitoarea Sara Margery Fry (1874 – 1958). „Nu suport să mă gândesc ce pierdere a însemnat pentru tine!"

Mulți au recunoscut sprijinul lui Leonard și al Vanessei, fără de care „tragedia s-ar fi întâmplat mai devreme și atât de multe lucruri prețioase în literatura engleză s-ar putea să nu fi fost scrise niciodată" (editorul și poetul John Lehmann, 1907 – 1987, care a lucrat îndeaproape cu familia).

Leonard și Vanessa au primit scrisori de condoleanțe de la multe personalități ale lumii literare, precum T.S. Eliot, E.M. Forster sau H.G. Wells, dar și de la partide și asociații laburiste (a cărei ideologie o susținea Leonard), cât și de la oameni care nu o cunoscuseră personal, dar care îi iubeau opera și o prețuiau, printre care foști prizonieri de război sau un pilot RAF.

Virginia și Leonard Woolf, în ziua logodnei

O OPINIE A UNUI PSIHIATRU

Într-un interesant studiu, dr. Katherine Dalsimer, specialistă în psihiatrie din S.U.A., a încercat să explice complicatele probleme mentale cu care s-a confruntat scriitoarea.

Încă de la 13 ani, Virginia a prezentat simptome care, astăzi, ar fi fost diagnosticate ca tulburare bipolară. Specialista a ajuns la acea concluzie după ce a analizat atât documente personale, precum scrisori, notițe, dar și opera de mai târziu sau amintirile apropiaților. Concluzia a fost una clară: adolescenta Virginia Woolf a experimentat schimbări de dispoziție, de la depresie severă la emoții maniacale și episoade de

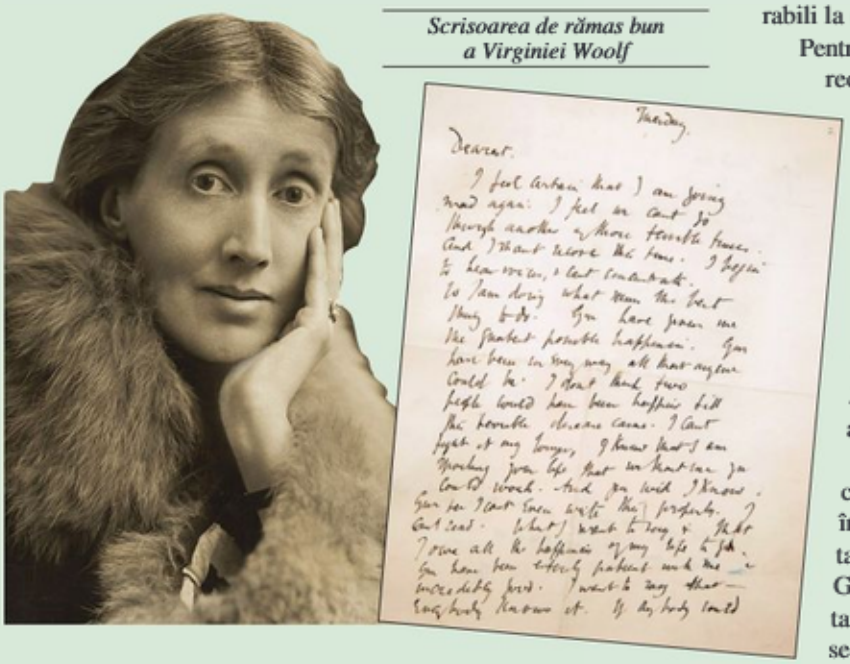

Scrisoarea de rămas bun a Virginiei Woolf

psihoză. Însă, în acea vreme, psihiatria era la începuturi și nu putea depista sau trata asemenea tulburări.

În mod clar, nu numai în opinia lui Dalsimer, scriitoarea nu a suferit de nebunie. Din multe pagini, reieșea un personaj care, mare parte a timpului, strălucea, plină de spirit și umor, un adevărat companion și prieten, care surprindea excepționalul, dar știa, totodată, și să savureze ritmurile obișnuite ale vieții. „Fiecare parte a zilei [...] are meritele ei... Ne îngrijim de foc, gătim, preparăm cafea, citim...“ – astfel își descria, în însemnările autobiografice (publicate postum, prima dată în 1972, sub titlul *Moments of Being*, Fărâme de existență), zilele care curgeau în tihna căminului.

În spatele femeii pline de viață, se ascundea, în același timp, un spirit măcinat de suferință, care o cufunda în „întuneric“. În unele scrisori sau în jurnale, se întreba adesea dacă într-adevăr dorea sau, măcar, avea puterea să încerce să evite aceste hăuri. O posibilă ieșire ar fi putut-o oferi scrisul, care, după cum mărturisise încă din copilărie, era „singurul mod în care mă pot menține pe linia de plutire“. Trebuie „să muncesc... Imediat după ce mă opresc, simt că mă afund din ce în ce mai jos“.

Nu de puține ori, Woolf a regretat boala de care suferea, care părea să o subjuge. Se simțea frustrată și credea că suferința o împiedica să atingă perfecțiunea.

În opinia biografului Gillian Gill, autoare a lucrării *Virginia Woolf: And the Women Who Shaped Her World*, 2019 (Virginia Woolf: Și femeile care i-au modelat viața), scriitoarea nu apare ca obișnuitul titan al literaturii sau o femeie modernă, ci ca o supraviețuitoare traumatizată a abuzului verbal sau sexual și, mai târziu, chiar ca un avocat al cauzei copiilor vulnerabili la experiențe similare.

Pentru Gill, dar și pentru alte recente interpretări biografice, lupta scriitoarei cu problemele de sănătate mintală au fost, cel puțin parțial, rezultatul abuzurilor comise de frații ei vitregi, George și Gerald Duckworth, băieții mamei, Julia Jackson, din căsătoria anterioară.

Dezvăluirile publice ale lui Woolf, făcute în momentul de maturitate, sunt interpretate de Gill tocmai ca modalitatea ei terapeutică de a se despovăra de abuz, de durere. Și, făcând acest lucru, într-o lume în care asemenea secrete rămâneau adânc ascunse, Virginia i-a ajutat pe mulți să facă față problemelor și să le confrunte.

În acele vremuri, abuzul asupra copiilor era considerat a veni doar din afara familiei, săvârșit de *străini*. Dar Woolf s-a ridicat și a strigat tocmai împotriva abuzului din interiorul familiei. Revoltător, avea ea să sublinieze, prădătorul nu este unul necunoscut, care smulge copii de pe străzi. El poate fi unchiul, fratele mai mare – el este partea întunecată, care se poate ascunde în orice familie...

Astăzi nimeni nu se mai îndoiește de faptul că abuzurile au existat – descrierile de mai târziu ale episoadelor șocante prin care a trecut, traumatizată de frații vitregi, rămân extrem de explicite. Cu toate acestea, la întrebarea cât au cântărit ele în tulburarea psihicului viitoarei scriitoare, răspunsul nu poate fi unul simplu... ■

„COLECȚIA FISCHER“ O OGLINDĂ A ISTORIEI ARTEI ORFEVRĂRIEI TRANSILVĂNENE

Dr. DANIELA DÂMBOIU
(Muzeul Național Brukenthal, Sibiu)

Colecția de orfevrărie și podoabe transilvănene a dr. Jürgen Fischer din Heilbronn impresionează prin valoarea artistică de excepție a operelor achiziționate, multe dintre ele fiind adevărate capodopere ale genului. Catalogul acestei colecții private, editat în două volume – Daniela Dâmboiu, Siebenbürgische Goldschmiedearbeiten, XV. – XX. Sammlung Dr. Jürgen Fischer**, Bd. I. (261 pp.) și** Siebenbürgischer Schmuck, XV. – XIX., Sammlung Dr. Jürgen Fischer**, Bd. II. (195 pp.), Stuttgart, 2022 –, oglindește pe lângă piesele ilustrate și pasiunea îndelungată a unui colecționar, care a urmărit cu ardoare piesele apărute pe piața de artă din Europa sau S.U.A., călătorind chiar și pentru recuperarea unor piese disparate, în dorința de a reîntregi forma inițială a unei piese. Fișele de catalog sunt trilingve (germană, română, maghiară).**

Numărul mare și diversitatea tipologică a pieselor fac posibilă analiza evoluției stilistice a artei orfevrăriei transilvănene din perioada gotică până la cea barocă, completând informațiile cunoscute până în prezent.

Potir, Biserica Evanghelică Livezile (Bistrița-Năsăud), al doilea sfert al secolului XV (nr. cat. 1)

Ciboriu/pocal cu capac, Baia Mare (nr. cat. 3)

Pocalul Minerilor Țara Bârsei, cca 1567 (nr. cat. 4)

Pahar de „fecioară“ cca 1597

Cană cu capac, Sibiu (meșter aurar Daniel Bulkescher, nr. cat. 9)

Cană cu capac, Transilvania, 1630 (nr. cat. 12)

Pocal din nucă de cocos, Sibiu, 1650

Evoluția stilistică a potirului a cristalizat de-a lungul secolelor anumite trăsături specifice: forma și silueta piesei, elemente compoziționale, motive și tehnici decorative care se vor repercuta și asupra celorlalte tipuri de vase liturgice. Cele mai timpurii potire transilvănene păstrate provin din secolul al XIV-lea, în cea mai mare parte din bisericile săsești din jurul Sibiului, fiind executate cel mai probabil de meșterii din cetatea de pe malul Cibinului. În preajma anului 1400, aurarii transilvăneni au experimentat forme diverse ale tălpii potirelor, care la începutul secolului următor s-a stabilizat la tipul hexalob.

Superbul potir din Colecția Fischer (nr. cat. 1) – ce a fost cândva în uz în Biserica Evanghelică Livezile/Jaad (Bistrița-Năsăud) – reflectă silueta zveltă, cu proporții armonioase, specifice stilului gotic din al doilea sfert al secolului al XV-lea. Cupa scundă, ușor evazată înspre buză, are gravată o inscripție cu minuscule gotice – care îndeplinește și un rol decorativ –, fusul hexagonal scurt, nodul sferic turtit ce alternează perechi de frunze stilizate cu butoni romboidali, decorați în interior cu rozete, talpa hexalobă cu lobi semisferici, sunt toate elemente compoziționale și decorative pe care le regăsim și la alte piese din aceeași perioadă, cum este, de exemplu, mai cunoscutul potir al Bisericii Evanghelice Cisnădie/Heltau gravat, cu figurile și numele sfinților patroni Walpurga și Servacius. Bordura sinuoasă – cu vrejuri de viță de vie și struguri, ajurată pe tăietura verticală a lobilor tălpii – are aproape același tipar cu cea de pe celebrul potir „Suki“ (databil 1437 – 1440) din Tezaurul Catedralei din Esztergom.

Așa-numitul potir „Suki“ a avut un impact deosebit în evoluția artei orfevrăriei transilvănene, oglindind – atât prin formă, cât și prin bogata ornamentație vegetală cu email filigranat *in modo transilvano* – ultimele inovații tehnice și artistice aduse în domeniu. Cunoscut după numele comanditarului său (nobilul transilvănean Benedek Suki), potirul a fost executat de un meșter clujean sas, în 1437 – 1440, și a fost destinat Episcopiei catolice din Alba Iulia. În urma desființării episcopiei în anul 1556, potirul a fost dăruit Catedralei din Esztergom, Ungaria.

O mențiune care trebuie făcută în acest context, pe care o relevă și scrierile mai multor cercetători maghiari, este faptul că până la mijlocul secolului al XV-lea, meșteșugul aurarilor din Transilvania a fost practicat cu precădere de sași. Meșterii unguri sunt atestați în Cluj abia la mijlocul secolului al XVI-lea. În favoarea acestei afirmații stau mărturie numeroase dovezi documentare, materiale și inscripții. În anul 1473, breasla aurarilor din Cluj și-a redactat un statut în limba germană (nu în latină, cum se obișnuia anterior), după modelul celor folosite până atunci în „Țara Transilvaniei“ (în care se prevedea și că, în caz de conflicte între membrii breslei, ce nu se puteau aplana pe plan local, să se apeleze la breasla aurarilor din Sibiu, mai veche deci decât celelalte și cu mai multă autoritate); sigiliul

breslei aurarilor clujeni purta inscripția: *S[igillum]. der cechen der goldsmit in Clausenburg*.

Potirele decorate și executate *in modo transilvano* care se păstrează până în prezent constituie piese de referință în colecții muzeale și private de prestigiu. Printre cele mai vechi exemplare cunoscute se numără două potire din colecția fostului ambasador al Americii la Budapesta, Nicolas Salgo, care au fost dăruite, în 2010, de moștenitorii acestuia la Metropolitan Museum of Art din New York (unul dintre ele este datat 1462) și, respectiv, potirul din Colecția Fischer, databil 1460 – 1480 (nr. cat. 2). Doar aurarii cei mai experimentați reușeau să stăpânească această tehnică. Unul dintre meșterii identificați – autor a cel puțin cinci potire decorate *in modo transilvano* – este Johannes Fleischer *aurifaber*, activ la Sibiu în perioada 1468 – cca.1523/1528; potirul pe care l-a executat pentru biserica parohială din Moșna poartă o inscripție cu inițialele donatorului și data 1508.

Denumirea tehnologică și determinarea regională a emailului filigranat sunt întâlnite pentru prima oară într-un inventar al bisericii din Eger/Erlau – localitate în nordul Ungariei –, efectuat în anul 1508, unde se menționează, pe lângă obiecte executate *in modo raguseo* (în tehnica specifică zonei Dubrovnik/Ragusa) și un potir decorat cu flori și email *in modo transilvano*. Această identificare precisă va mai apărea sporadic în inventarele din secolul al XVI-lea, mai dese fiind relatările descriptive ale modului de ornamentare a pieselor enumerate, fără a fi numită încă email filigranat (*Drahtemail*). Mențiunea de „lucrări ungurești" din anul 1535 în inventarul Catedralei din Cracovia va alterna adesea cu cea de „lucrări transilvănene", prin care se subînțelegea ornamentația pieselor din aur sau argint cu email filigranat, fapt care a avut ca urmare apariția în literatura de specialitate din secolele XIX – XX a două expresii: *siebenbürgisches Drahtemail* și, respectiv, *ungarisches Drahtemail*, pentru aceeași tehnică decorativă, ce nu a cunoscut granițele politice ale vremii.

Ecourile Reformei religioase a lui Luther au fost resimțite în scurt timp și în Transilvania. Schimbările cerute de noua ideologie au produs simplificarea ritualului religios, înlăturarea fastului din biserică și interzicerea, printre altele, a cultului relicvelor. În acest context, multe obiecte de cult folosite anterior în timpul slujbei catolice nu și-au mai găsit utilitatea. Urmarea a fost nefastă pentru bogatele tezaure de argintărie ale bisericilor catolice, care au fost topite pentru recuperarea metalului prețios, vândute sau înstrăinate.

Cană cu capac realizată de Sebastian Hann, 1680

Cană cu capac „Semringer" Sibiu (nr. cat. 51)

Crucifix, secolul al XVIII-lea

Modificările determinate de evoluția Renașterii în arta orfevrăriei transilvănene sunt evidente către mijlocul secolului al XVI-lea. Meșterii aurari transilvăneni au fost entuziasmați de bogatul repertoriu decorativ al Renașterii europene: brâuri de cartușe cu medalioane oglindă sau cu arabescuri vegetale (*Rollwerkkartuschen*), desfășurate pe cupa sau peretele vaselor (cum se remarcă, de exemplu,

pe superbul Pocal al Minerilor/*Bergmanns-Pokal*, cca 1567, din Colecția Fischer, nr. cat. 4); motive decorative diverse, repetative (gravate sau ciocănite) dispuse în registre (cum sunt șirurile perlate ce îmbracă ciboriul/pocalul cu capac de la Baia Mare, cca 1555, Colecția Fischer, nr. cat. 3); borduri late, aurite, de arabescuri vegetale și volute, inspirate după modelele unor gravori germani – în special cele după Virgil Solis (1514 – 1562) sau Paulus Flindt (1567 – 1631) –, create pentru uzul aurarilor (redate grațios pe paharele databile în intervalul 1580 – 1600, din Colecția Fischer, nr. cat. 8, 13, 24 ș.a. sau pe cana cu capac din cca 1600 – 1620, nr. cat. 12); afirmarea deplină a spiritului laic, prin bogăția și exuberanța decorației inspirate din natură (motive fitomorfe: frunza de acant, laleaua, bostanul; zoomorfe: grifonul, dragonul, protoma de berbec; antropomorfe: mascheronii cu cap de femeie și de bărbat, herma de pe toartă ș.a.), încadrate sau delimitate în mod simetric de ornamente în formă de sul (cana cu capac, Daniel Bulkescher, Sibiu, 1589, din Colecția Fischer, nr. cat. 9) etc. Motivele „sul" sunt realizate printr-o tehnică specială (*Rollwerk* sau *Schweifwerk*), care a apărut inițial în Țările de Jos în a doua jumătate a secolului al XVI-lea (cunoscută și sub denumirea de „Florisstil", după numele inițiatorului ei, artistul flamand Cornelis Floris II), tehnică adoptată de meșterii argintari din Franța și din renumitele centre de prelucrare a argintului Augsburg, Nürnberg și Strasbourg, între anii 1570 – 1620.

Paharul a fost una dintre piesele uzuale cele mai frecvente din Transilvania. Derivat din paharele cilindrice cu gura evazată în formă de pâlnie, folosite în zonele germane încă din a doua jumătate a secolului al XV-lea – care în primele două decenii ale secolului al XVI-lea aveau un soclu mare hexagonal filigranat –, paharul transilvănean avea în a doua jumătate a secolului al XVI-lea corpul cilindric, delimitat de două brâuri, goticizante, de flori de crin stilizate și buza arcuită larg, tivită cu o bordură vegetală gravată (Colecția Fischer, nr. cat. 5 și 6, databile în al treilea sfert al secolului al XVI-lea – 1600). În paralel cu această formă, în ultimul deceniu al secolului al XVI-lea au apărut și primele pahare cu soclu (*Sockelbecher*) sau cu despicătură (*Kluftbecher*), care s-au înmulțit și au cunoscut o ornamentație aparte pe parcursul secolului următor, ajungând să fie identificate cu denumirea de „pahare transilvănene" – în mod exagerat, justificat însă de preferința aurarilor și comanditarilor pentru acest tip, ceea ce a determinat o producție mare și o largă răspândire în Transilvania. Fiecare breaslă sau vecinătate din oraș păstra în lada breslei, alături de registre, sigiliu și alte bunuri mai de preț, câte unul sau mai multe astfel de pahare. Multe persoane mai înstărite ale comunității – conform obiceiului de a dona bisericii căreia îi aparțineau ca enoriași câte un vas de cult din argint, pentru pomenirea numelui lor întru veșnicie – dăruiau și breslei în care lucrau sau, respectiv, vecinătății în care locuiau, câte o piesă uzuală, numită după caz, pahar de breaslă (*Zunftbecher*) sau de vecinătate (*Nachbarschaftsbecher*), care pe lângă funcționalitate avea, nu rareori, o valoare artistică deosebită datorită ornamentației alese. Compoziția ornamentală a acestor pahare cu soclu este foarte diversă: sub buza evazată se desfășoară, în general, o bordură lată de volute și motive vegetale, intercalate cu mănunchiuri de fructe și legume sau capete de *putti*, inspirate din gravurile decorative germane sau desene care circulau în atelierele aurarilor transilvăneni. Reproduceri după gravurile artistului german Virgil Solis, reprezentând borduri decorative și scene de vânătoare, sunt decupate și lipite în caietul de modele al aurarului sibian Paul Schirmer tatăl (activ între 1656 – 1685), continuat de fiul său ce îi purta numele (activ între 1688 – 1699), caiet păstrat în Colecția de manuscrise a Bibliotecii Muzeului Național Brukenthal din Sibiu. Cupa și soclul acestui tip de pahare sunt decorate cel mai adesea cu scene sau animale de vânătoare, surprinse în diverse poziții de fugă sau de atac (nr. cat. 20).

Tendința evoluției spre baroc a motivelor ornamentale vegetale și animaliere se remarcă prin renunțarea la redarea stilizată a acestora în favoarea unui naturalism din ce în ce mai pronunțat. Aurarii se străduiesc să creeze un joc de lumini și umbre prin strierea corolelor florale, a tulpinilor și a frunzelor cu linii subțiri, punctate, superficial incizate cu un instrument foarte ascuțit (Colecția Fischer, nr. cat. 17).

(Va urma)

MĂNĂSTIREA NEGRU VODĂ

Basarab I și Mănăstirea Negru Vodă

CRISTINA MARINESCU

Prima capitală a Țării Românești, Câmpulungul, găzduiește monumente istorice și de artă, care păstrează în temeliile și în piatra zidurilor dovezi din timpuri îndepărtate ale istoriei țării noastre. Unul dintre acestea este Mănăstirea Negru Vodă. Situată în orașul Câmpulung Muscel, ne înfățișează cel mai vechi și mai valoros monument de cult din fosta reședință a Țării Românești.

Pe actul original de întemeiere a Mănăstirii din Câmpulung, păstrat la Biblioteca Academiei Române, se află scris cu litere chirilice: „Această dumnezeiască casă a Născătoarei lui Dumnezeu ce-i mai sus zidită au fost din temelie de prea luminatul al fericitei pomeane întâiul domn al Țări[i], Radu-Negru-Vodă, căruia îi zic Descălicătorul Țării. Și o au zidit biserică de mir, zidire frumoasă, cu pietre cioplite pre dinafară, iar pe dinăuntru cu zugrăvire foarte frumoasă, întru cursul anilor de la începutul lumii 6723 [1215], căreia datu-i-au și întru moșii acestor sate.“

Monumentul a pierdut calitatea de necropolă domnească în anul 1368, când capitala a fost mutată de la Câmpulung la Curtea de Argeș. Atunci a devenit biserică de mir. Această mențiune reiese și din pisania de pe peretele vestic al construcției, reprezentând o importantă sursă documentară referitoare la istoria acestui lăcaș sfânt: „A fost zidit întru început de Radu Negru la 1215, de Basarab I cel Mare, fiul lui Negru Vodă, și terminată de Nicolae Alexandru Basarab, înmormântat aici. La 1628, din pricina cutremurului, biserica s-a dărâmat. La 1635, Matei Basarab voievod o zidește din nou, cu aceleași materiale de piatră cioplită.“

LOC DE ADĂPARE SUFLETEASCĂ

În 1635, lângă mănăstire a fost înființată o tipografie, literele și celelalte obiecte necesare fiind aduse cu ajutorul Mitropolitului Kievului, Petru Movilă. Prima carte ieșită de sub tipar a fost *Molitvenicul slavonesc*, în care se precizează „Trebnic adică Molitvenic coprinzând în sine rânduielile bisericii cele ce se cuvin preoților. S-au tipărit mai întâi în tipografia milostivirii sale domnului Io Matei Basarab voevod Câmpulung, anii de la zidirea lumii 7143, iar de la întruparea Mântuitorului Hristos 1635“.

Domnitorul Matei Basarab menționa în prefața *Molitvenicului*: „Am văzut cum că în întreaga mea țară e foame și sete, nu însă de pâine și apă, ci, după proroc, de vădită hrană și

Mănăstirea în perioada 1901 – 1915 (sursa: https://imagoromaniae.ro)...

adăpare sufletească.“ Pentru realizarea tipografiei, domnitorul cere sprijin lui Petru Movilă, care i-a dat „tiparniță desăvârșită“, cu litere de cinci feluri, meșteri tipografi și cărți pentru a servi ca model. De sub teascurile tipografiei au apărut: *Molitvenic slavonesc* (1635), *Învățături preste toate zilele alese pe scurt* (1642), *Antologhion slavon* (1643), *Psaltire slavonă* (1650). Tipăritura din 1642 reprezintă prima lucrare cu caracter moral-filosofic în limba română din Țara Românească.

La Mănăstirea Negru Vodă a existat și o școală de copiști, manuscrisele remarcându-se printr-o scriere caligrafică, fiind decorate cu frontispicii și miniaturi viu colorate. În componența ansamblului monastic intră Paraclisul domnesc, Biserica mare a mănăstirii, Biserica mică-bolnița – din primul sfert al veacului al XVIII-lea –, Turnul clopotniță de la intrare – secolul al XVII-lea –, Casa domnească – secolul al XVII-lea –, Casele egumenești – secolul al XVIII-lea –, anexa Casei domnești și chiliile.

Curtea Domnească din Câmpulung, ctitorită de Basarab I, domnul Țării Românești, și de fiul acestuia, Nicolae Alexandru, a înregistrat în perioada domniei lui Matei Basarab (1632 – 1654)

....și o imagine contemporană (sursa: https://locuridinromania.ro)

o evoluție considerabilă prin refacerea bisericii dărâmate de cutremur în 1628 și refăcută în 1635 de domnitor, transformând vechea biserică într-o mănăstire de călugări.

Ridicarea Casei Domnești în 1650 s-a făcut pe două niveluri, pe o fundație datând din secolul al XIV-lea și a grandiosului turn-clopotniță (1635 – 1636), amplu decorat cu arcaturi și cu bumbi din ceramică smălțuită. Biserica Adormirea Maicii Domnului a fost ridicată în trei etape. Prima a cuprins perioada în care a fost construită biserica de mir, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, de la începutul secolului al XIV-lea, până în anul 1628, când s-a dărâmat din cauza vechimii și a cutremurului, potrivit actului scris cu litere chirilice și în care se menționează: „Care zidire trăit-au vreme de destui ani până când vechiciunea și cutremurul pământului cuprinzând-o de toate părțile cu crăpătură, surpatu-s-au și s'au risipit până la pământ, purtând într-acea vreme cursul anilor 7136 [1628].“

Turnul clopotniță (sursa: https://mapcarta.com)

Etapa a doua este asociată cu domnia voievodului Matei Basarab, care în 1635 a reconstruit-o din temelii. „Și s-au început a se zidi această dumnezeiască biserică de la fața temeliei în luna iunie 22 zile, când au fost văleatul de la Adam 7143 [1635] și s-au săvârșit în luna lui august 20 zile văleat 7144 [1636].“ Ultima etapă a început cu refacerea bisericii din anii 1826 – 1832, perioadă marcată de importante lucrări menite să salveze acest monument ecleziastic.

BISERICĂ DE MIR

Biserica bolniței, cu hramul Nașterea Sf. Ioan Botezătorul, a fost refăcută din zid în anul 1718, de Teofan, egumenul mănăstirii, pe locul unei biserici de lemn. În inscripția în piatră aflată deasupra intrării în pronaos apare următoarea precizare: „Încă mai dinainte fiind biserică de lemn și viind vreme de au putrezit și rămâind sfânta rugă de nu vă putea face ca să se pomenească ctitorii și

răposații părinți care sânt aicea, văzând eu, Teofan ieromonah, năstavnicul sfintei mănăstiri, că stă sfânta rugă jos, [...] m-am nevoit de a o am zidit și înfrumusețat cu toată podoaba ca să avem vecinică pomenire și s-a făcut în zilele luminatului domn Ion voievod și mitropolit chir Mitrofan [...] Meșița iulie 5 zile vă leat 7226 [1718], pentru ca toți călugării mănăstirii să poată face în liniște rugăciunile zilnice." Decorul exterior este format din ancadramente sculptate în piatră, la ușă și la ferestre. Sunt conservate fragmente din fresca originală realizată în 1856, pictată de Gheorghe Tattarescu, dar și piese iconografice de o mare valoare, creații ale marelui pictor român: „IH", „MD", „NSIB", „Sf. Grigore Dialogul" ș.a. În nișa hramului, pe peretele vestic, este chipul Sf. Ioan Botezătorul.

Gheorghe Tattarescu

Biserica Mare a mănăstirii, cu hramul „Adormirea Maicii Domnului", este cea de-a treia construcție. La început, a funcționat ca biserică de mir, până în 1628, apoi a urmat a doua construcție făcută de Matei Basarab între 1636 și 1827, iar arhiereul Filaret Beldiman a rezidit-o între anii 1827 – 1832.

Ea are formă octogonală, cu trei turle și opt ferestre mici, iar învelișul este realizat din tablă de fier. Altarul este larg, în formă de arc de cerc. Bolta are două arcade asimetrice, iar în spatele tâmplei din lemn, împodobită cu motive vegetale stilizate, se află două coloane care se înalță până la boltă. Pe arcada din dreapta se află inscripționat anul 1832, când s-a târnosit biserica. Tâmpla, în ansamblul ei, este una dintre cele mai frumoase catapetesme din Muscel. În mijlocul naosului cu formă dreptunghiulară se află un mare policandru din lemn sculptat. De asemenea, ușile împărătești și cele diaconești sunt viu colorate.

Turnul clopotniței, construit în 1647, înalt de 35 m, este susținut de un soclu. Cărămida alternează cu bolovanii de piatră. Intrarea se face printr-un gang boltit, parterul și cele trei etaje sunt pătrate. Primele etaje au și metereze. Ornamentația fațadelor este din ceramică smălțuită în verde, galben, cafeniu. Turnul a fost folosit și ca poartă de incintă, și ca fortificație cu caracter militar. Se pot vedea încă pe suprafața masivelor porți de stejar, care se închid printr-o grindă de stejar, spații, găuri prin care se putea trage în caz de asediu.

În 1718, s-a construit în locul paraclisului de lemn unul de zid, care a fost pictat de Gheorghe Tattarescu în 1856. După cutremurele din 1802 și 1819, biserica s-a dărâmat. În 1828, domnul Grigore Dimitrie Ghica (1822 – 1828) a început rezidirea bisericii, fără să o și finalizeze. Aceasta s-a realizat în anul 1832 de vornicul Pană și starețul Filaret.

INCENDIATĂ ȘI RESTAURATĂ

Mănăstirea a suferit grave distrugeri și în 1737, în urma „răzmeriței", cum au fost numite ciocnirile militare care au avut loc aici în cursul războiului austro – ruso – otoman. Biserica a fost incendiată și reparată ulterior.

Între anii 1827 – 1831, biserica a fost refăcută pe vechile ei temelii, de arhitectul Franz Walet. În 1943 întregul ansamblu feudal a fost cuprins de un mare incendiu. Construcțiile rămase în picioare au fost refăcute în același an, iar biserica-paraclis și, parțial, casa domnească în anii 1976 – 1977.

După incendiul din 1943, lucrările de restaurare s-au făcut în 1955. După rezidirile făcute în 1635 și 1828– 1832, biserica a păstrat o arhitectură bizantină. Pictura a fost realizată în timpul lui Constantin Brâncoveanu (1688 – 1714) de zugravul Pârvu Mutu, iar în 1955 a fost pictată aproape complet de un grup de pictori călugări de la Mănăstirea Plumbuita. Întrucât vechea împrejmuire a ansamblului Negru Vodă era din bârne și pământ, în anul 1985 s-a realizat un zid masiv.

Domnul Grigore Dimitrie Ghica

Mănăstirea Negru Vodă dispune de o bogată colecție de artă feudală și de cărți ritualice. Prin stilul și vechimea ei, Mănăstirea Negru Vodă a fost sortită să fie lăcaș de închinare până-n vremea noastră, chiar dacă vremurile au redus mult din măreția ei. ■

„CEA MAI FRUMOASĂ FEMEIE DIN FRANȚA“ ÎȘI RĂZBUNĂ SOȚUL

FLORENTINA DOLGHIN

Castelul familiei Jeanne și Olivier IV de Clisson

Despre locuitorii Bretaniei, provincia din nord-vestul Franței bogată în tradiții, legende și mistere, se spune că sunt încăpățânați și impulsivi. Cel puțin așa îi caracterizează dicționarele curente – între care Petit dictionnaire des expressions qui sont nées de l'Histoire **al lui Gilles Henry –, ceea ce ar și explica faptul că ducatul s-a alăturat destul de târziu regatului francez, ca provincie a lui – abia în 1532, sub Francisc I.**

După ocupații și incursiuni vikinge, în veacurile IX și X, secole la rând în perioada medievală, regiunea a fost disputată de Franța și Anglia, vecina de peste mare, reușind să se mențină autonomă, în urma unor crâncene ciocniri armate, trecând printr-un război de succesiune (1341 – 1364), cu răstimpuri când viguroase, când lâncezânde, sau aparținând când unei case regale, când alteia. Bretania reprezenta o miză strategică între cele două țări.

Oricum, în tot Evul Mediu în acest teritoriu au existat permanent o partidă engleză și una franceză. De la această luptă înverșunată pentru independență, de la voința acestui teritoriu de a rezista s-au născut mai multe expresii în limba franceză, între care „Bretonul mai întâi lovește și pe urmă jignește“, adică, mai întâi pedepsește și apoi te umple de invective. Așadar, înainte de toate este un om de decizie.

Încăpățânare, impulsivitate, dar ce se întâmplă când mobilului acțiunii unui breton i se adaugă și răzbunarea?

La 30 aprilie 1341, la moartea ducelui Jean III, Bretania rămâne fără conducător, pentru că acesta nu are un moștenitor legitim. Succesiunea se dispută între Charles de Blois, sprijinit de Philippe VI, regele Franței, și Jean de Montfort, susținut de Edward III, regele Angliei. Între cei doi potrivnici, fiecare cu anturajul lui de nobili, este un fel de război, un război mai mic în cadrul Războiului de 100 de ani (1337 – 1453).

1347. Charles de Blois este luat prizonier în bătălia de la La Roche-Derrien, din cadrul războiului de succesiune la tronul Bretaniei (miniatură din secolul XV, dintr-un manuscris al Cronicilor *lui Jean Froissart)*

CÂTEVA EXPEDIȚII PUNITIVE

În august 1343, Jeanne de Belleville, o tânără nobilă bretonă, se întoarce epuizată de la o vânătoare de mistreți și, împreună cu cavalerii care o însoțesc și cu haita de câini, cere ospitalitate unui vecin, sub pretextul de a-și adăpa caii. De bună credință, căpitanul Galois de la Heuse coboară podul castelului, aflat la sud-est de Nantes, pentru a o primi pe Jeanne cu suita ei, care pătrund în incintă. Dar în loc să descalece și să caute apă pentru animale, nou-sosiții își scot săbiile, atacă garnizoana și își cheamă prin corn întăriri. 400 de combatanți năvălesc în curtea nobilului și distrug tot ce le iese în cale. Gazda, care privește de la fereastră, vede o femeie călare, cu platoșe, o adevărată amazoană, cu faldurile rochiei adunate în centură, care cu sabia în mână face carnagiu în jurul ei. Galois de la Heuse nu are timp decât să o rupă la fugă prin subteranele castelului.

50 dintre oamenii lui se declară repede supuși credincioși ai contesei, noua stăpână. Legați unul de celălalt și în genunchi, speră să fie cruțați. „Vreau să le văd sângele curgând la picioarele mele!“, strigă amazoana și ordonă să fie decapitați. Părul ei des, cu fir puternic, de un blond roșcat, îi aduce mai târziu, începând din veacul XIX, poreclele de „Tigresa bretonă“

Bertrand du Guesclin îngenuncheat în fața regelui Charles V, care îi înmânează sabia de conetabil (1369)

La vârsta de 12 ani, Olivier V de Clisson (1336 – 1407), fiul doamnei de Clisson, merge la studii la Curtea regelui Angliei, Edward III, împreună cu fiul cel mare al lui Jean de Montfort. Revenit acasă, zece ani mai târziu, se va situa la început de partea englezilor în conflictele cu francezii, apoi va schimba definitiv tabăra, luptând cu devoțiune în numele regelui Franței. În 1360, la un an de la moartea mamei, reabilitarea tatălui îi aduce înapoi domeniile pierdute, cărora li se adaugă altele, numeroase, fie ca recompensă regală pentru faptele de vitejie, fie dobândite prin prima căsătorie, cu prințesa moștenitoare a familiei Laval. În noiembrie 1380, deja bogat senior al Bretaniei, el devine conetabil al Franței (mare comandant al armatei), luptând umăr la umăr cu un alt breton, Bertrand du Guesclin, și el conetabil al Franței (*Magazin istoric*, nr. 12/1981). Olivier V de Clisson se distinge prin competență militară, prin curaj, dar și prin manifestări de cruzime în luptele pentru succesiunea Bretaniei – el însuși își pierde un ochi în timpul unei bătălii –, este fiul mamei sale!, ceea ce îi aduce porecla „Măcelarul“.

În 1381 îl va ajuta pe ducele Jean IV al Bretaniei să fondeze Ordinul Herminei, unul dintre cele mai vechi ordine cavalerești medievale din Europa, în care sunt admiși atât bărbații, cât și femeile. Era un omagiu adus mamei lui, Jeanne de Belleville.

Ducele Jean de Montfort și soția, primind omagiile locuitorilor orașului breton Nantes

sau „Leoaica sângeroasă". Are 43 de ani și până atunci nu a mai pus mâna pe arme, dar este mânată obsesiv de un singur gând, să se răzbune. Ceea ce o transformă într-o luptătoare de nebiruit.

La începutul aceleiași luni, august, mulțimea Parisului s-a adunat în actualul cartier al Halelor, ca să asiste la execuția lui Olivier IV de Clisson, soțul ei, cu care este căsătorită de 13 ani. Olivier se afla la Paris, pentru a participa la un turnir, la care fusese invitat de suveran, cu precizarea regală de a veni însoțit de 15 seniori bretoni. Era un pretext. Acolo regele Philippe VI l-a arestat, acuzându-l de trădare.

Jeanne este stupefiată, pentru că soțul este un aliat de lungă durată al monarhului francez. A luptat pentru el împotriva lui Jean de Montfort, aliat cu englezii, în timpul războiului de succesiune al Bretaniei. Majoritatea seniorilor bretoni a ales partida lui Montfort, nu și Olivier, care a rămas fidel suveranului francez. După doi ani de război fratricid Jean de Montfort, învins, moare în septembrie 1345, în urma rănilor de la asediul orașului Quimper. Dar acești doi ani au creat un climat tensionat, propice suspiciunilor. Philippe VI este convins că Olivier de Clisson a jucat la două capete. Ce se întâmplase? Motivele deciziei regelui rămân obscure. După o bătălie pierdută, în 1342, Olivier a căzut prizonier la englezi, aliații lui Jean de Montfort. Apoi, la scurtă vreme, în cadrul unui schimb cu contele Stanford, a fost eliberat, contra unei răscumpărări socotite suspect de mică de Philippe VI și de consilierii săi. Motiv suficient pentru a-și acuza supusul de felonie.

Pentru Jeanne a fost o bucurie să-și vadă acasă soțul iubit, revenit sănătos din prizonierat. Mai ales că în jurul ei fiind războiul și pământurile rămânând necultivate, ea a trebuit să se ocupe singură de administrarea domeniilor, să facă față dificultăților

Decapitarea lui Olivier de Clisson, crimă pe care Jeanne de Belleville nu i-o va ierta suveranului

În urma unei descoperiri târzii din arhive, istoriografia franceză menționează că Olivier de Clisson, cel decapitat, l-a trădat cu adevărat pe regele Franței, depunând jurământ de credință suveranului englez. Într-o scrisoare a regelui Edward III către fiul său, suveranul îl informează pe acesta că mai mulți seniori bretoni, între care îl enumeră pe Olivier de Clisson, au trecut de partea lui.

*Regele Philippe VI de Valois, așezat pe un tron ornat cu flori de crin, îl primește pe Jean de Montfort (*Cronicile Angliei *de Jean de Wavrin)*

financiare survenite, să vândă, cu precădere sare, bogăția locului, să cumpere alte produse, să se ocupe de îngrijirea și educația copiilor, să vâneze și să călărească, marea ei plăcere.

DE PE USCAT PE APĂ

Intervine însă invitația-capcană la turnirul de la Paris, pe care Olivier o onorează, fără a bănui nimic și... la 2 august călăul îi taie capul seniorului de Clisson. Apoi îi decapitează și pe ceilalți 15. O cruzime aspru judecată de cronicarul Jean Froissart, în *Cronica* sa, ca și de mulți contemporani. Ca o umilință în plus, trupul nefericitului rămâne atârnat la o răspântie, iar capul îi este trimis la Nantes, pentru a fi expus la intrarea în oraș. Philippe VI este convins că a scăpat de un dușman. Nu știe ce furtună declanșează contra sa în familia lui Olivier de Clisson.

Jeanne este înnebunită de durere. Simte că a pierdut totul. Nu și curajul. Este turbată contra suveranului, care cândva îi făcuse curte, declarând-o „cea mai frumoasă femeie din Franța și din Bretania". Se trezește în ea instinctul de răzbunare. Jură în fața copiilor, Olivier, de șapte ani, și Guillaume, de cinci, că cei care au lăsat-o pe ea văduvă și pe ei fără tată vor plăti. Își propune să provoace cât mai multe pagube monarhului și supușilor lui credincioși.

Însetată de vindictă, practică un fel de război privat. Începe prin a ataca domeniile și castelele celor mai apropiați de ea. Le ia cu asalt, dar nu le ocupă. Primul este al lui Galois de la Heuse. Apoi se retrage în pădure cu oamenii ei și atacă inopinat alte castele, ale altor supuși credincioși ai suveranului francez. Philippe VI nu poate să o ierte pe rebelă. Pedepsește vreo 40 de seniori bretoni la fel cum l-a pedepsit pe soțul lui Jeanne de Clisson. La poarta principală a orașului Rennes le atârnă trupurile spânzurate. Jeanne înțelege că trebuie să adopte o altă tactică. Pe uscat nu știe ce ar mai putea face, ca să se răzbune, dar pe apă încă poate.

De avere nu dispune, pentru că domeniile soțului i-au fost confiscate de monarh când soțul i-a fost executat. Își vinde bijuteriile pentru a-și putea constitui un echipaj de nădejde, bine remunerat. Achiziționează trei nave de război, pe care le vopsește negre. Ea însăși arborează un costum bărbătesc în alb și negru, își împletește părul într-o coadă și poartă o sabie la șold. Botează prima navă „Ma vengeance" („Răzbunarea mea").

De fapt, „Tigresa bretonă" are un model. Soțul i-a dăruit nu demult o carte care a cucerit-o: epopeea unei prințese scandinave legendare, Alvilda de Gotland, care, în veacul V, pentru a scăpa de un mariaj forțat, impus de tatăl ei, a luat drumul mării, devenind pirat, la comanda unui echipaj integral feminin. Cel puțin așa este amintită povestea ei în cronica *Gesta Danorum*, redactată în veacul XII de un călugăr danez. Alvilda se va căsători mai târziu, devenind regina Danemarcei.

Cei doi băieți îi sunt alături pe navă lui Jeanne de Belleville. I-a luat cu ea pentru că vrea să le inoculeze spiritul de războinici, să-i facă imuni la vederea sângelui. Ceea ce nu înseamnă că nu este o mamă atentă la nevoile lor. Are pe punte câteva găini, două capre, deci ouă și lapte pentru copii. La jumătatea lui octombrie 1343, „Ma vengeance" aruncă ancora într-un mic golf al insulei Groix. Jeanne găsește acolo câteva nave mari ale regelui Angliei și negociază cu comandantul escadrei, care are dezlegare de la Edward III, să lupte contra marinei comerciale inamice, franceze. Doamna de

Ordinul Herminei a fost fondat de ducele Jean IV, fiul lui Jeanne de Flandre și al lui Jean de Monfort, în amintirea bătăliei de la Auray (septembrie 1364), victoria decisivă a partidei anglo-bretone, casa de Montfort, asupra celei franceze din cadrul războiului de succesiune al Bretaniei. Simbol al preeminenței ducale asupra întregii nobilimi bretone și al voinței ei de unitate în jurul ducelui, ordinul, cu sediul într-o capelă din apropierea locului bătăliei, se voia un corespondent breton al unui ordin înființat de regele Angliei Edward III în 1348 Ordinul Jartierei (*Magazin istoric*, nr. 8/1973).

Clisson devine, așadar, corsar în solda suveranului englez, care se bucură să o sprijine. Acționând cu voie de la rege și în numele lui, ea are, în principiu, interdicția de a ucide. Un „detaliu", pe care „Tigresa bretonă" se grăbește să-l ignore. Totuși, în cursul abordajelor, are grijă să cruțe câteva vieți pentru ca isprăvile ei să ajungă la urechile lui Philippe VI. Lui vrea să-i dea o lecție.

ÎN DERIVĂ, ÎN APELE ÎNGHEȚATE

Printr-o hotărâre din 1 decembrie 1343, Parlamentul Parisului o proscrie pe Jeanne de Clisson, dar ei nu-i pasă. „Flota neagră" face ravagii în Marea Mânecii, este o adevărată teroare. Dacă simte că se află în primejdie, Jeanne se retrage spre coasta engleză, unde portul Plymouth îi servește drept bază, asigurându-i spatele. În lungul coastelor normande, sinistrele ei nave, negre, atacă corăbiile comerciale, apoi se fac nevăzute. Jeanne devine o legendă vie, teroarea mării. Călătorii se tem să nu li se încrucișeze drumurile cu mica, dar primejdioasa flotă a doamnei de Clisson. „Nu dăm foc navelor, le părăsim în derivă, după ce ne-am încheiat socotelile cu echipajele lor", își instruiește ea oamenii. Aceștia însă jefuiesc satele de pe litoral, pentru a se aproviziona cu ce le trebuie. Așa cum se întâmplă în luna mai 1344, când două zile așezarea Barfleur și împrejurimile cad pradă năvălirii oamenilor „Tigresei bretone".

Situația devine de netolerat pentru regele francez. În iarna lui 1345 decide să pună capăt aventurii acestei femei răzbunătoare. Trimite pe urmele ei șase nave, care îi întind o cursă în apele din sud-estul insulelor Chausey, apoi o prind în golful Saint Brieuc. Marea fierbe, e dezlănțuită, e furtună, nava amiral a lui Jeanne cedează, este lovită. Inamicul îi cere să se predea, dar „Tigresa bretonă" încearcă să se salveze. Urcă într-o barcă împreună cu copiii. Cam o săptămână ambarcațiunea plutește în derivă în apele înghețate. Cei trei nu mai au nici apă, nici hrană. Guillaume, cel mic, moare de hipotermie și de sete în brațele mamei, în a șasea zi. Câteva ore mai târziu apar la orizont coastele Bretaniei. Jeanne ar fi vrut să acosteze în Anglia, dar ajunge în portul breton Morlaix. Împreună cu fiul ei Olivier găsește refugiu la o altă Jeanne, Jeanne de Flandre, soția lui Jean de Montfort, care o găzduiește în castelul de la Hennebont (Morbihan). Este familia contra căreia defunctul ei soț a luptat. Corsara fără flotă nu are de ales, trebuie să-și salveze fiul cel mare. Și îl salvează.

Prin 1349 Jeanne de Clisson, fostă Jeanne de Belleville, se căsătorește cu Gauthier de Bentley, un locotenent al regelui Angliei instalat în Bretania, lângă care, zece ani mai târziu, va părăsi această lume, la capătul unei lungi și chinuitoare maladii.

Peste veacuri i se vor dedica monografii, la graniță cu literatura, cu romanul (între care cele ale lui Elie Durel, *Jeanne de Belleville, corsaire par amour,* din 2010, *și Jeanne de Belleville, la tigresse bretonne*, din 2018), articole în revistele de istorie franceze, scurtmetraje; aventurile ei, ca prima franțuzoaică pirat, vor deveni subiect de benzi desenate, numele ei purtându-l astăzi străzi și scuaruri din orașele Bretaniei. ■

UN ÎMPĂTIMIT COLECȚIONAR DE AUTOGRAFE

VALI CORDUNEANU

Ziaristul și călătorul sârb Milorad Rajčević, supranumit „Marco Polo al Serbiei“

„Am avut o mătușă la București, în România. Era căsătorită cu diplomatul George Arghiropol. În vacanțe obișnuiam să o vizitez. Cu prilejul uneia dintre aceste vizite, am vrut să obțin autograful regelui Carol. Cum regina Maria a Iugoslaviei era sora lui Carol, românii aveau o simpatie deosebită pentru iugoslavi. Întâlnirea a fost ușurată de faptul că aveam deja autografele regelui Alexandru și reginei Maria. Regele Carol, mulțumit de acest lucru, mi-a recomandat să fac o vizită mamei sale, regina Maria a României, soția răposatului rege Ferdinand, și surorii sale Ileana, care mai târziu s-a căsătorit cu un duce de Habsburg. Fosta soție a lui Carol, Elena, locuia separat de familia regală, împreună cu principele moștenitor Mihai. La palatul reginei-mame se aflau în același timp marea ducesă Victoria și fiica ei, Kira Vladimirovna a Rusiei, actuala soție a prințului moștenitor german Ludovic-Ferdinand de Hohenzollern. Astfel am obținut, dintr-o dată, semnătura tuturor. Spre norocul meu, era prezent și mareșalul Averescu, care a fost comandantul suprem al Armatei Române în Primul Război Mondial. Mareșalul Averescu fusese de mai multe ori ministru și președinte al Consiliului de Miniștri, precum și fondatorul Partidului Poporului. Și el mi-a dat autograf. În plus, în România, am mai adunat semnăturile multor miniștri, generali, politicieni și oameni de știință, precum Brătianu, Tătărescu, Maniu, Antonescu, prințul Ghica, prințul Bibescu, Trancu-Iași, patriarhul Miron etc.“ – mărturisea Milorad Rajčević (Raicevici, Raitchevitch, Raitchewitch, 1890, Niș – 1964, Lübbecke) în Biographien und Autogramme berühmter Staatmänner und anderer Persönlichkeiten des 20. Jahrhunderts 1910 – 1957 **(Biografii și autografe ale unor oameni de stat celebri și ale altor personalități ale secolului XX), volum bogat ilustrat cu semnături și fotografii, apărut la Bielefeld (316 pagini), pe care l-am găsit la un târg de antichități.**

Conform copertei, printre „cuceririle“ sale s-au numărat: președinții cehoslovaci Tomaš Masaryk, Edvard Beneš, indienii Gandhi, Nehru, Tagore, președinții americani F.D. Roosevelt și Herbert Hoover, Papa Pius XI, Horthy, Hindenburg, cancelarii Brüning, Hitler, Adenauer, regele Paul al Greciei, Robert Schuman, primul președinte al Parlamentului European, sultanul din Zanzibar, maharajahul din Tripura, Leopold III al Belgiei,

Autografele reginei Maria, principesei Ileana și al lui Nicolae Iorga

mareșalul Pilsudski, Atatürk, premierul britanic Ramsay MacDonald, Carol II și fosta sa soție Elena.

În 1931, el publica, la Tipografia Carmen Sylva din București, în regie proprie, *Sous le Soleil de l'Afrique* (Sub soarele Africii). Ziarist, explorator, poliglot, „campion mondial al colecționarilor de autografe" (*Curentul*, 9 ianuarie 1935), a călătorit în Europa, Asia, America de Nord, America de Sud, Australia, Noua Zeelandă, fiind primul iugoslav care a făcut înconjurul lumii.

ÎN MEXIC ÎȘI PIERDE ALBUMUL

„Locuința mea se afla lângă cea a lui Adolf Hitler, care lucra ca pictor pentru pictorul K.u.K. [kaiserlich und königlich – imperial și regal – *n.n.*] Alois Kolb, secretar al Asociației vieneze a zugravilor și vopsitorilor. Încă din timpul grevei din 1908, ținea discursuri puternice și am avut impresia că ar putea deveni cândva un mare om. Când am ajuns să ne împrietenim, nu am putut urma îndemnul său de a lăsa baltă Dreptul și de a mă apuca de pictură, dar în vacanțele dintre semestre mergeam la Fiume, actuala Rijeka, ca să văd marea. Și astfel a început *cariera* mea", nota el.

Rajčević a început să studieze medicina la Viena, dar nu a făcut față la disecții și a început studii juridice, însă și pe acestea le-a abandonat. De la Fiume, nu a rezistat tentației de a călători cu vaporul Liniei Cunard, la clasa a III-a, cu 20 de dolari, spre New York. De acolo, cu trenul, a ajuns la Philadelphia, Washington, Chicago și Saint Louis și astfel s-a născut ideea de a cunoaște lumea.

Întors la Belgrad, a povestit într-un cerc de ziariști experiența sa din S.U.A. și a primit oferta de a scrie despre ea într-o importantă publicație, *Mali Journal*. La propunerea conducerii acestei gazete, va pleca într-un voiaj în jurul lumii, care trebuia realizat într-o perioadă de doi ani, pentru a câștiga un pariu în valoare de 10.000 dinari. Era obligat să trimită reportaje și fotografii, luând cu el un album care să dovedească localitățile văzute. A pornit la 13 martie 1910, în prezența unui numeros public adunat în fața redacției. A străbătut Muntenegru, Italia, Elveția, Franța, Anglia, Germania, Rusia (până la Moscova și, de aici, pe bicicletă până la Vladivostok), Japonia, Coreea, China, Filipine, Vietnam, Singapore, India, Afganistan, Iran, Irak, Siria, Ierusalim, Betleem, Palestina, Egipt, Grecia, Turcia, Bulgaria, sosirea fiind filmată.

Albumul „Autografele unor personalități cunoscute ale secolului XX", predat de Milorad Rajčević Bibliotecii Naționale din Belgrad

Întoarcerea sa a stârnit un mare entuziasm, fiind primit de regele Serbiei, Petru I, la 12 septembrie 1911. Au urmat conferințe la Belgrad și în alte orașe mari din Bosnia, Croația, Herțegovina, Banat. Este corespondent pe front în Războiul balcanic (1912 – 1913) și apoi corespondent special al ziarului

Neobositul călător, în timpul voiajului în jurul lumii

Balkan, preluat de proprietarul lui *Mali Journal*.

A doua călătorie a început din România și a continuat prin Rusia, apoi cu un vapor până la New York și de aici până pe coasta vestică (California). Începutul Primului Război Mondial îl găsește în Mexic, unde este obligat să lucreze, deoarece nu mai putea primi bani din țară. În plus, în plină revoluție, oameni din tabăra lui Pancho Villa îl jefuiesc, cea mai mare pierdere fiind albumul cu autografe din prima călătorie. Cu un car cu boi, apoi călare pe măgar ajunge în Mexico City. De la conducătorul victorios al revoluției, generalul Venustiano Carranza, primește o despăgubire și permisiunea de a-și continua periplul (Panama, Jamaica, Cuba, Columbia, Ecuador, Bolivia, Peru, Chile, Argentina, Paraguay, Uruguay,

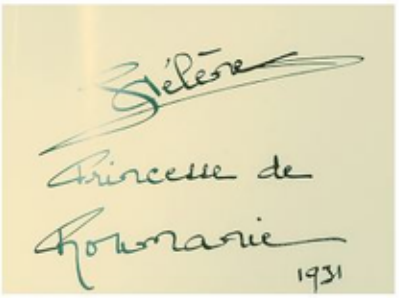

Autograful reginei-mame Elena

„A plecat din Belgrad la 13 martie 1910. De atunci a străbătut: Muntenegru, Turcia, Italia, Elveția, Franța, Anglia, Germania, Rusia, Siberia, Manciuria, Japonia, Coreea, China, Siam, Persia, Arabia, Egiptul, Grecia. Și a venit în România prin Turcia. Mâine turistul nostru se va duce la Sinaia, de unde apoi se va reîntoarce la Belgrad. Până peste zece zile turneul va fi terminat și Raicevici va intra în posesiunea premiului de 100.000 lei“ (*Dimineața*, 13 august 1911) – astfel semnalau publicațiile prima prezență în țara noastră a sârbului.

„Alaltăieri am primit și noi vizita îndrăznețului turist care ne-a povestit unele întâmplări plăcute și neplăcute din lunga dsale călătorie și ne-a arătat două voluminoase albume conținând autografe ale Kronprințului german, prinților George al Serbiei, Constantin al Greciei, Iussuf Izzedin, prinț al Turciei, ale patriarhilor, prințului Sturdza din Dieppe, viceregelui Indiei, care i-a oferit o bicicletă ca amintire, ministrului grec Venizelos, precum și din partea altor personalități marcante din țările pe unde a trecut. Și fiindcă tânărul Raicevici colecționează și fotografii, ne-am fotografiat în grup mai mulți redactori ai *Minervei* cu oaspetele nostru în atelierul special al ziarului spre a-i oferi astfel plăcerea unei amintiri, după cum s-a exprimat singur“ (18 august 1911).

„De câteva zile se găsește în Capitală confratele nostru dl Milorad Raitchevitch, trimis special al ziarului *Balkan* din Belgrad. D. Raitchevitch a sosit în România pentru a face o anchetă asupra vieții noastre politice, economice și intelectuale“ – nota *Lupta* (20 iunie 1922). Dovada cea mai clară că „ziaristul explorator“ știa să se promoveze este prezența sa în presa din vara anului 1931: „D. Raicevici va ține o conferință la Ateneu“; „de 20 de ani rătăcește prin toate centrele globului pământesc“; „imensă colecție de autografe strânse în șase volume a câteva mii de pagini“ (*Dimineața*, 14 iunie). „La noi a fost primit în audiență de M.M. lor regele Carol și George al Greciei, regina Maria, precum și de dnii Iorga, Argetoianu, Ghica, Stelian Popescu etc.“ (*Universul*, 25 iunie); „Un om relativ tânăr, jovial, foarte simpatic, mai ales prin faptul că o rupe destul de binișor românește, limbă care afirmă că-i e foarte dragă, ne-a răspuns cu un humor sănătos că se pregătește să plece la... cei doi poli și în Groenlanda, singurele regiuni pe unde nu i-a călcat piciorul“ (*Realitatea ilustrată*, după vizitarea redacției revistei, 9 iulie); „Călătorește în toate continentele nu ca simplu turist, ci pentru a face explorări

Trimis al gazetei Mali Journal, *unde își va publica reportajele de călătorie*

Brazilia).

Din Pernambuco, se îmbarcă pe un vapor cu destinația Spania, dorind să ajungă acasă, pentru a-și îndeplini obligațiile militare. Vaporul este controlat de marina engleză, iar sârbul, poliglot, este obligat să lucreze la biroul aliat de cenzură poștală din Gibraltar. După război, rămâne încă trei ani în Spania, unde publică prima carte în care istorisește călătoriile sale (1918, vor fi zece ediții în total), și se întreține prin conferințe în orașe.

ÎN BIROUL PREȘEDINTELUI ROOSEVELT

Se întoarce în Iugoslavia, iar în toamna anului 1922 pornește în traversarea Africii din Egipt până la Cape Town, Africa de Sud (circa 6.000 km), în calitate de corespondent al *Balkan*. La Johannesburg descoperă o importantă colonie iugoslavă, ai cărei membri lucrau la minele de aur și diamante sau aveau afaceri. Revine cu un vapor

științifice asupra așezărilor omenești"; „a vizitat amănunțit Asia, America, Africa și Europa"; „a sosit astăzi la Iași, venind din București, iar mâine pleacă la Chișinău. Va trece apoi în Polonia și își va continua călătoria spre insula nordică Groenlanda." (*Opinia*, Iași, 16 iulie).

Aflat în trecere spre Cluj, pentru semnătura lui Iuliu Maniu, vizitează redacția *Erdely Hirlap* (Arad, 26 iulie). Interesante declarații a făcut pentru *Universul*: „În România nu există criză. N-am văzut, ca în cele mai multe părți, oameni stingându-se de foame pe stradă și nici încremenirea vieții în fața dezastrului. Nu, d-voastră încă nu puteți ști ce este criza", pentru că „aveți cea mai bogată țară din lume".

Peste doi ani, în 21 septembrie 1933, *Dreptatea* semnala prezența sa la Cernăuți, în calitate de redactor-șef al publicației *Ilustrovana Lista* (Revista ilustrată) din capitala iugoslavă. Alături de publicistul francez Alfred Mousset, consilierul de legație din Ministerul Afacerilor Străine Hiotu, secretarul general al secției franceze din Liga Turistică Internațională, Henry Guerrat, a vizitat orașul și Mănăstirile Putna și Sucevița.

„Posesorul celei mai complete colecții de autografe din lume" (*Universul,* 18 decembrie) sosea la București din nou la sfârșitul anului 1936: „Am primit ieri la redacție vizita ziaristului iugoslav Milorad Raicevici, un prieten al României, a cărui pasiune pentru autografe e cunoscută în toată lumea. D. Raicevici e într-un turneu prin țările dunărene, având de scop obținerea de autografe din partea figurilor reprezentative ale acestor țări. D-sa ne-a arătat *Cartea de aur*, prețioasa colecție de autografe, care i-a adus faima", „i s-au oferit în repetate rânduri mari sume de bani", ultima ofertă fiind de 50.000 dolari (*Capitala*, 19 decembrie). Articole îi sunt dedicate și în *Ordinea* (17 decembrie), care subliniază că din cele două albume „nu lipsesc semnăturile dlor Mussolini, Hitler, mareșalului Hindenburg, Mikadoului, regilor George V, Alexandru I, președinților Kemal Atatürk, Roosevelt etc." și *Adevărul* – „Ultimul voiaj dl. Milorad Raitchevitch l-a făcut în Australia, de unde s-a întors ieri, când ne-a făcut o vizită la gazetă. În drum spre Belgrad, cunoscutul gazetar s-a oprit în Capitală pentru a lua contact cu personalitățile noastre politice"; se vorbea despre oferta unui bogătaș american (60.000 dolari), care fusese refuzat, pentru că albumul „l-a promis muzeului din Belgrad și nu-și poate călca cuvântul".

A trecut prin Cernăuți, în calitate de corespondent al publicației *Balkan* (*Glasul Bucovinei*, 20 februarie 1937). Cu adresa în acest oraș, el se va afla pe o lungă listă a persoanelor cărora „li s-a respins autorizația de ședere în țară" de către Direcția Generală a Poliției (*Curentul*, 12 mai 1937). Un amplu interviu a apărut la Timișoara, la 15 aprilie 1937 (*Magyar Lapok*). Celor de la *Temesvarer Zeitung* (13 aprilie 1937) le spunea că se află de patru luni într-o călătorie de studii în România, pentru o serie de articole care să apară în *Balkan*. ■

până în Insulele Canare și Maroc, prin Algeria și Tunisia, ajungând la Genova. La 10 iulie 1924 a fost primit în audiență de Papa Pius XI, iar după o lungă așteptare obține și autograful lui Mussolini. A publicat cărți de călătorie în Iugoslavia (în două volume), Franța (1929), România (1931). Între anii 1925 – 1933, a vizitat orașe importante: Berlin, Varșovia, Paris, Atena, Istanbul, Stockholm, Bruxelles, Oslo, Copenhaga, Riga, Helsinki, Roma, Ankara, Tirana, Ierusalim, București etc.

În vara lui 1933, în stațiunea Niska Banja, aflată la zece km de Niș, s-a întâlnit din întâmplare cu regele Alexandru. Acesta l-a ajutat să obțină un pașaport diplomatic și 3.000 dinari, fiindu-i plătit și biletul de vapor spre Noua Zeelandă. A plecat din Salonic, trecând prin India, unde a obținut semnături de la Nehru, Gandhi, Tagore, maharajahi, înainte de a ajunge în Australia. Mari colonii iugoslave erau în Sydney, Adelaide și Melbourne și în cel mai mare oraș din Noua Zeelandă, Auckland. După șase luni, s-a îndreptat spre San Francisco, cu escale în Fidji și Hawaii. În timpul vizitei la președintele Roosevelt (9 octombrie 1934, în jurul prânzului), secretarul de Stat Cordell Hull i-a adus președintelui telegrama care anunța asasinarea la Marsilia a regelui Alexandru (*Magazin istoric*, nr. 6/1975).

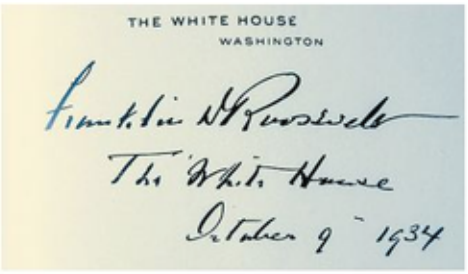
THE WHITE HOUSE
WASHINGTON

Autograful președintelui american F.D. Roosevelt

În perioada celei de a doua conflagrații mondiale, după aprilie 1941, când țara a fost invadată de puterile Axei, a fost obligat să lucreze ca muncitor, apoi ca traducător, la drumul care lega Niș de Caribrod (azi Dimitrovgrad), pentru Organizația condusă de Fritz Todt (1891 – 1942; *Magazin istoric*, nr. 8/2012), personaj pe care l-a întâlnit. După ce soția, Augustina, i-a fost înjunghiată din cauza originii germane, a petrecut ultima parte a vieții, din mai 1944, în Austria (primii doi ani, Traunstein – din 2010 Bad Traunstein, Salzburg) și Germania (Köln, Lübbecke), continuând să colecționeze autografe de la mari personalități. Rajčević a făcut parte din grupul de șase persoane care l-au însoțit, în februarie 1947, pe fostul președinte american Herbert Hoover (1929 – 1933), însărcinat de Truman și Congres cu o misiune în Germania și Austria. În urma raportului acestei comisii, după iarna grea 1946/1947, cca 3,5 milioane de școlari germani au primit masa de prânz, care avea 350 de calorii. ■

Popas în împărăția piramidelor și în vizită la Sfinx

DIN EPOCA PIETREI
(Biverb: 9, 4)

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția rebusului **INDEPENDENȚA STATELOR UNITE ALE AMERICII,** din nr. 7/2026

JEFFERSON – ANE – SH – KIP – YORK-TOWN – A – CN – IDE – CI – CHARLESTON – H – NAL – TAXE – EDDY – M – LE – RAO – KALB – A – AN – LINCOLN – WASHINGTON

Soluția jocului **SUB COMANDA LUI DARIUS**, din nr. 7/2026

IAR ATACĂ PERȘII
(I–ARATA–CA–PE/R–SI–I)

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Ionuț-Mihăiță Ocoleanu, Marius-Daniel Bojor – NOI AM LUPTAT ÎN COTUL DONULUI: MĂRTURIILE OFIȚERILOR ȘI SUBOFIȚERILOR SCĂPAȚI DIN IAD. DECLARAȚII, HĂRȚI, RAPOARTE, DĂRI DE SEAMĂ. DOCUMENTE INEDITE INTEGRALE** (Pref.: **Adrian Pandea**)

Editura Militară, București, 2023, 571 pp.

● **Florin Curta – DIN ANTICHITATE PÂNĂ ÎN EVUL MEDIU: STUDII DE ARHEOLOGIE**

Editura Mega, Cluj-Napoca, 2024, 355 pp.

● **Lucian Țugui – SPIONII DINTRE APE: TRĂDARE ȘI COLABORAȚIONISM ÎN DOBROGEA OCUPATĂ (1916 – 1918)**

Editura Militară, București, 2023, 332 pp.

● **Archibald (Gheorghe Rădulescu) – CE AM VĂZUT ÎN ROMÂNIA MICĂ: ANECDOTE ISTORICE** (Text îngrijit, note și studiu introductiv: **Sorin Cristescu**)

Editura Corint, București, 2023, 173 pp.

● **PE ARGEȘ ÎN SUS: DE LA MEȘTERUL MANOLE LA URMUZ/ UPSTREAM ON THE ARGEȘ: FROM MASTER MANOLE TO URMUZ**

Romfilatelia, 2023, 14 pp.

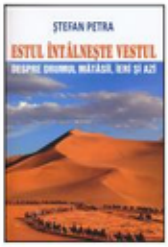

● **Ștefan Petra – ESTUL ÎNTÂLNEȘTE VESTUL: DESPRE DRUMUL MĂTĂSII, IERI ȘI AZI**

Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2024, 340 pp.

● **ETICHETĂ ȘI CEREMONIAL LA CURTEA PRINCIPELUI ALEXANDRU IOAN CUZA** (Volum elaborat de **Ștefania Dinu**)

Editura Muzeul Național Cotroceni, București, 2025, 127 pp.

● **Iain MacGregor – FARUL DIN STALINGRAD: MARELE SECRET DE PE FRONTUL DE EST** (Trad. din lb. eng.: **Iulian Comănescu**)

Editura Corint, București, 2026, 444 pp.

● **Mihai Manea – AFACERI CELEBRE, CORUPȚIE ȘI SCANDALURI ÎN ISTORIA ROMÂNILOR** (Pref.: **Adrian Ursu**)

Editura Meteor Press, București, 2025, 173 pp.

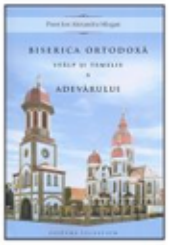

● **Pr. Ion Alexandru Mizgan – BISERICA ORTODOXĂ: STÂLP ȘI TEMELIE A ADEVĂRULUI**

Editura Celestium, Oradea, 2026, 122 pp.

● **REVISTA DE ISTORIE A EVREILOR DIN ROMÂNIA. ÎMPOTRIVA ANTISEMITISMULUI: ACTIVITATEA LUI WILHELM FILDERMAN CA LIDER AL EVREILOR DIN ROMÂNIA** (Ed.: **Adrian Cioflâncă**. *In memoriam* **Lya Benjamin**)

Nr. 6-7 (22-23), Editura Hasefer, București, 2025, 499 pp.

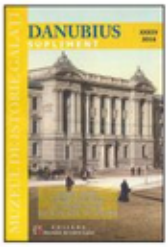

● **DANUBIUS, XXXIV – SUPLIMENT – ECONOMY, SOCIETY, CULTURE AND POLITICS IN SOUTHERN UKRAINE DURING THE XVIIITH – XXTH CENTURIES**

Editura Muzeului de Istorie Galați, Galați, 2016, 118 pp.

O ISTORIE PE LUNĂ

MACACII INVADEAZĂ NEW YORKUL

21 august 1935. Ca în fiecare zi, în jurul prânzului, Charles Seilner, înarmat cu o găleată și o perie, merge în spațiul rezervat maimuțelor din menajeria de pe Long Island. Probabil distrat, la plecare uită să închidă trapa de acces. În orele următoare 175 de macacus rhesus **se varsă valuri-valuri pe insula new-yorkeză, semănând panică printre locuitori.**

Gazeta Saint Louis Post-Dispatch *își anunță cititorii despre evadarea maimuțelor*

A doua zi toată presa vuiește, comentează marea evadare. Maimuțele, de diverse vârste, sunt peste tot. Se cațără din arbore în arbore, fac mare gălăgie, par a se ciorovăi între ele, șterpelesc diverse obiecte. Specia se va face ulterior cunoscută pentru cercetări medicale și biologice întreprinse asupra-i. În anii '50 și '60 ai secolului trecut NASA va lansa în spațiu mai mulți *macacus rhesus*, iar în ianuarie 2000 un *macacus rhesus*, numita Tetra, va fi prima primată clonată.

Grădina zoologică este luată cu asalt de vizitatori după incident

Revenind la momentul august 1935, haita, condusă de un macac deosebit de șiret, pe nume Al Capone, se năpustește asupra unui șantier feroviar, unde lucrează vreo sută de muncitori. Panicați, aceștia își abandonează uneltele și o iau la fugă țipând. Odată stăpân pe situație, șeful, Al Capone, ia în stăpânire și liniile ferate. Câteva minute mai târziu, oprește un tren care venea din suburbiile orașului. Ca să iasă din cursă, pasagerii au o idee ingenioasă, flutură ademenitor banane în tufișurile aflate în preajmă. Câteva maimuțe mai lacome se desolidarizează de bandă. Altele se cațără pe stâlpi, obligând echipele de intervenție să folosească scări înalte de 20 de metri pentru a putea să le disloce. Două dintre ele iau cu asalt un stâlp de înaltă tensiune. Își pierd viața acolo, dar provoacă și o pană de curent. Un grup de vreo 30 fac un baraj rutier, opresc circulația.

Ca să pună capăt harababurii, menajeria oferă zece dolari celui care capturează un evadat (la cursul de atunci, cam 190 euro de azi). O sumă considerabilă, care îi face pe unii să se despartă de propria maimuță, animal de companie destul de frecvent în epocă. Micile răufăcătoare atât de zgomotoase sunt lăsate să soarbă și înghițituri de whisky pus pe farfurioare, amețite de băutură fiind mai ușor de prins. Dar cei mai mulți vânători de maimuțe apelează la strategia clasică, banana sau cartoful dulce. În câteva zile, numărul evadatelor se reduce considerabil. Unele se întorc singure în cuști, pentru a profita de o tratație generoasă, altele sunt capturate de localnici și aduse la menajerie. Doar puține mai lipsesc de la apel. Pe capul lui Al Capone se pune un premiu de 50 de dolari și revine și el, însoțit de patru femele. Acestea, victime ale lăcomiei, sunt conduse cu forța la locurile lor. Dar Al Capone scapă din nou. La trei săptămâni de la boroboațele făcute, la 9 septembrie, este din nou în natură. I se pierde urma. După acest episod, Frank Buck (1884 – 1950), proprietarul menajeriei, avea să vadă afluind mii de vizitatori. Excelentă operație de publicitate această evadare a maimuțelor, vor comenta gurile rele.

Frank Buck

F.D.

Prezentăm în continuare (Magazin istoric, nr. 1 – 7/2026) artefactele arheologice restituite de sovietici în 1956.

DESTINUL TEZAURULUI IDENTITAR AL ROMÂNIEI

ILIE SCHIPOR

Rhytonul de argint și aur de la Poroina

Conform evaluării „tezaurelor din Muzeul Național de Antichități din București, trimise la Moscova în timpul războiului din 1916 – 1917“, din această instituție a statului român au fost predate împuterniciților imperiali ruși 53 de obiecte, dintre care doar șapte făceau parte din categoria artefacte arheologice (tezaurele de la Pietroasa, județul Buzău, și Turnu Măgurele, rhytonul de argint aurit de la Poroina, județul Mehedinți, și patru planșe cu bijuterii barbare de aur), celelalte 46 fiind – din punct de vedere tipologic – valori religioase: epitafurile de la Mănăstirile Cozia (1396), Dobrovăț (1506), Slatina (1556), Bistrița (1601) și cel de la Preda Buzescu, Mare Ban al Craiovei, respectiv Șerban Vodă (1683); un aer din anul 1613; șase epitrahile (de la Mănăstirile Govora, Bistrița, Dobrovăț, respectiv donații ale lui Constantin Brâncoveanu și Șerban Cantacuzino), trei perechi de rucavițe (mânecare preoțești; una de la Mănăstirea Cotroceni, iar celelalte din epocile lui Brâncoveanu și Ștefan cel Mare); o sfită (veșmânt larg preoțesc fără mâneci, purtat la slujbă) de la Mănăstirea Cozia, care, după tradiție, ar fi aparținut lui Mircea cel Bătrân); cinci cădelnițe și două cățui; două ripide de argint aurit de la Mănăstirea Cotroceni (datate la 1675); trei engolpioane de argint aurit; două căușe de argint, încrustate cu monete antice (de la 1641 și 1649); patru cruci de argint aurit, din epoca Șerban Cantacuzino, și una din lemn de chiparos; două discuri de argint, din secolul al XVI-lea, și un taler mare de argint, de la Mănăstirea Tismana, din 1512; patru evanghelii slavone și trei „covoare de Genua“, toate de la Mănăstirea Bistrița.

Cercetătorii sovietici din Comisia Șliapnikov (1923 – 1924), care au studiat valorile arheologice din Tezaurul identitar, au expertizat „și piese arheologice, descoperite mai ales în săpăturile efectuate în vechiul oraș Tomis (Constanța) și o colecție bogată de obiecte din cultura preistorică, mai ales din epoca de piatră".

În raportul acestor specialiști din 19 noiembrie 1923 s-a precizat că „în materialul arheologic cercetat, o valoare excepțională o are setul de vase de aur din epoca Marii Migrații a popoarelor (sec. IV – VII) și anume un taler, trei cupe, trei fibule sub formă de pasăre răpitoare. Aici se afla și tezaurul de aur de la Pietroasa (sau Pietroasele), alcătuit din 12 obiecte: două colane, inele, brățară, un taler în greutate de 7 kg tăiat în patru ș.a. Cea mai prețioasă parte a tezaurului, cunoscută specialiștilor sub numele de Cloșca cu puii de aur cuprinde patru fibule de aur (trei mici și una mare), care amintesc [reprezintă] forma unui cioc de pasăre. Experții au menționat că acest tezaur, descoperit în 1837, a fost destul de bine studiat. Istoricul și arheologul român Alexandru Odobescu i-a dedicat un studiu, în trei volume *in-folio*, editat la Paris și Leipzig, între anii 1889 – 1900. Experții au arătat că «acest tezaur are o importanță de prim rang în istoria constituirii stilului și tehnicii europene medievale, pe ruinele artei antice»" (Pokivailova, *Soarta*, pp 170 – 171).

În decembrie 1941, la inventarierea *in rem* făcută de comisia condusă de Tzigara-Samurcaș, valorile patrimoniale aparținând Muzeului Național

Cloșca cu puii de aur

de Antichități au fost evaluate la 3.335.500.000 lei, dintre care: 1.000.000.000 lei tezaurul de la Pietroasa și 10.000.000 cel de la Turnu Măgurele, 50.000.000 lei Rhytonul de la Poroina, 130.000.000 lei Epitaful de la Cozia, 335 milioane lei celelalte cinci epitafuri etc.

Muzeul de Antichități din Iași a trimis la Moscova, în iulie 1917 (conform anexelor nr. I – III la adresa nr. 31/14 iulie 1941, înregistrată la Ministerul Cultelor și Artelor sub nr. 039.481 din 18 iulie 1941), 1.067 de obiecte, dintre care: 21 „muzeistice", 46 medalii și 1.000 de monete.

Dintre cele 14 categorii de artefacte evacuate, 13 sunt enumerate distinct, respectiv definite cantitativ: un inel al „Doamnei Brâncoveanu", cu un rubin la mijloc și două smaralde pe de lături, montate în aur; un mic ornament cu două granate, un sceptru de lemn al lui Mihail Sturza; două statuete romane; o statuetă de fier, din timpul Renașterii; o pecete de document a lui Iliaș Vodă; un pieptene vechi, patru săgeți de bronz; o sabie veche; trei ghiulele vechi de tun; un fragment dintr-un vas de bronz; două vase de lut nears; două plăci smălțuite în formă de trunchi de con cu figuri (capul de bour). Acestora li s-au adăugat alte artefacte arheologice denumite generic „numeroase vase întregi și obiecte preistorice din primele săpături de la Cucuteni. Printre ele un *unicus* (statuetă)".

Această ultimă consemnare lapidară este deosebit de importantă întrucât explică cum a fost posibil ca României să-i fie restituite în 1956 peste 1.000 de artefacte arheologice care nu au fost consemnate explicit în niciun inventar întocmit de proprietarii lor în 1916 – 1917 sau 1941.

Muzeul ieșean de arheologie a mai evacuat la Moscova 41 de medalii (patru românești de argint, 28 românești de bronz, una germană de bronz, șapte franceze de bronz și una rusească de aramă din 1783), cinci plachete românești (trei de argint și două de bronz) și

1.000 de monete (grupate în „de argint/taleri", romane, grecești, turcești și „diferite", categorie în care erau incluse cele dacice, moldovenești, românești și străine), fiecare dintre acestea fiind tipologic identificabile, întrucât au consemnate informații privind emitentul, anul sau perioada emisiunii etc.

Analizând toate inventarele românești întocmite în 1916 – 1917, deci înainte de evacuare, pe care le-am coroborat cu cele redactate la Moscova în 1948 – 1950 și București în 1956 – 1966, am constatat că României i-au fost returnate – pe lângă monetele și medaliile (ce proveneau din muzeul ieșean) – peste 1.000 de obiecte antice, vechi ori străvechi, care aparțin unei palete tipologice foarte largi de artefacte arheologice, ce nu au fost consemnate în listele valorilor identitare trimise la Moscova. Unele dintre odoarele bisericești inventariate *in rem* în decembrie 1941 (șase epitafe, un aer, cinci epitrahile, patru cădelnițe, patru evanghelii etc.) proveneau din patrimoniul Muzeului de Antichități bucureștean, unde au ajuns după secularizarea averilor mănăstirești.

După restituirea din august 1956, acestea au fost repartizate – la fel ca și odoarele ridicate din bisericile și mănăstirile din Muntenia și Moldova – Muzeului Național de Artă, de unde unele au fost transferate ulterior Muzeului Național al României.

Pe lângă cunoscuta Cloșca cu puii de aur (12 piese cu o greutate totală de 19.820/19.755,33 gr de aur, descrise în Opisul sovietic din 1950 la nr.crt. 5.464 – 5.470, 5.508 – 5.512 și 6.496, respectiv la paginile 160, 165 și 170 din Lista nr. 1 prin care acesta a fost transferat Institutului de Arheologie – Muzeului Național de Antichități din București, Tezaurul de la Turnu Măgurele (format din: cinci manșoane de aur 900‰, în greutate totală de 467,61 gr; un manșon din electrum de 58,08 gr; un inel de buclă în greutate de 3,88 gr; și 420 inelușe din aur 750‰, în greutate de 69,1 gr) și Rhytonul de argint și aur de la Poroina de 278,7 gr (nr.crt. 5.517 în Opis), în august 1956 la București au ajuns alte peste 800 de artefacte arheologice.

Acestea sunt prezentate în detaliu, piesă cu piesă, atât în Opisul sovietic din 1950 – la nr. 5.447 – 5.645, 5.651 – 5.673, 6.509 – 6.630 și 6.836 – 6.840, după descrierea celor 35.000 de monete, ordine, medalii și alte valori numismatice restituite României –, cât și în Lista nr. 1 (filele 156 la 178) cu obiectele repartizate, între 1956 și 1966, Muzeului Național de Antichități din București.

Unde au ajuns, după restituirea Tezaurului Identitar, valorile aparținând celor două muzee de arheologie care și-au evacuat la Moscova o parte din propriul patrimoniu?

Muzeul de Antichități din Iași nu a primit niciun singur obiect dintre cele peste 1.000 inventariate și încărcate, în iulie 1917, în lada nr. 90 a Ministerului de Culte și Instrucțiune, deși toate au fost restituite (în august 1956) reprezentanților guvernamentali ai României.

Conform propunerilor comisiei conduse de academicienii George Oprescu și Emil Condurachi, cele 20 „obiecte de muzeu", 46 medalii și 1.000 de monete (125 de argint, 335 romane, 55 grecești, 74 turcești și 411 „diferite") ale muzeului ieșean au fost transmise Bibliotecii Academiei Române, respectiv Muzeului Național de Antichități din București.

În volumul 3 din Opisul sovietic – 1950 sunt enumerate (între nr. 6.509 și 6.630) 836 artefacte arheologice, unele dintre acestea fiind înregistrate cu câte o singură piesă, iar altele chiar cu zeci de exemplare (71 de săgeți din silex, 50 ace și sule din os, 43 răzuitoare, 30 lame și 11 împungătoare din silex, 26 vârfuri de săgeți din bronz, 40 securi de piatră, 240 figuri umane/animale și fragmente, 30 fusarole diferite etc.).

Comisia română care a efectuat, între 1956 și 1965, inventarierea bunurilor repatriate a constatat că o bună parte dintre aceste artefacte (vase pictate din lut, vase bitronice cu câte două toarte, boluri înalte, văscioare antropomorfe, figurine umane etc.) aparțineau culturii Cucuteni.

Pe lângă acestea, României i-au fost restituite: zeci de obiecte și instrumente pentru diferite măsurători (plumburi și greutăți; ponduri romane, romano-bizantine, grecești și bizantine); podoabe din aur, argint și alte metale (salbe, coliere, brățări, fibule, cercei, manșoane, inele și verighete); lanțuri, lănțișoare și pandantive de diferite forme și lungimi; vase, tacâmuri și alte obiecte de uz casnic (tăvi și tăviță, pahare și păhărețe, linguri și linguriță din aur și argint); diplome militare de bronz din epoca împăratului roman Traian; cercei (din metale prețioase sau comune, cu perle, sidef, pietre prețioase ori sticlă șlefuită); figurine umane și animale, unele cu rol ritualic etc. ■

CLIO ANUNȚĂ

CINSTIREA EROILOR

La 22 iunie 1941, România intra în al Doilea Război Mondial. Motivul invocat era unul justificat: eliberarea teritoriilor răpluite cu forța, în iunie 1940, de U.R.S.S. Modalitatea aleasă s-a dovedit falimentară: asocierea – doar în baza voinței lui Ion Antonescu – cu Germania nazistă a atras grave consecințe asupra viitorului țării.

Preasfințitul Veniamin ține o slujbă la mormintele eroilor

Ofensiva germană declanșată în urmă cu 85 de ani a purtat numele de „Operațiunea München". În cadrul acestei operațiuni, armata română a dat grele lupte la Țiganca (*Magazin istoric*, nr. 2/2003). Apogeul bătăliei s-a situat în intervalul 4 – 12 iulie 1941.

Zona controla căile de comunicație rutiere și feroviare din Basarabia, ceea ce justifica importanța ei strategică. Greșeli ale comandamentului român și puternicele fortificații sovietice au făcut ca un număr foarte mare de militari să își piardă viața la trecerea Prutului, oricum umflat de ploile torențiale. Din cauza insuficientei muniții de artilerie, pregătirea de foc nu și-a atins obiectivul.

La 6 iulie, asaltul infanteriei române s-a făcut fără sprijinul inițial al aviației, care a sosit cu întârziere și a atacat, din greșeală, propriile trupe.

Sosirea pe front a generalului Nicolae Dăscălescu a adus un plus de organizare și coordonare în rândul trupelor române. În următoarele cinci zile s-au dat bătălii crâncene. La 12 iulie rezistența trupelor sovietice a fost înfrântă și ele au început retragerea. La 16 iulie armata română intra în Chișinău.

În luptele care au avut loc s-au înregistrat în tabăra română 4.271 morți, 6.168 dispăruți și 12.326 de răniți. Inițial, la marginea de nord a localității Țiganca s-a înființat un cimitir de campanie. Până în iulie 1943 aici fuseseră reînhumați 1.020 de militari căzuți în zonă.

În vara lui 1944, sovieticii au revenit în Basarabia și au distrus toate cimitirele militarilor români și însemnele comemorative. După 1950, pe locul fostului cimitir de la Țiganca s-a amenajat o fermă de porci.

În 1990, Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, din România, a demarat demersurile pentru refacerea cimitirului. Lucrările au început abia în 2005. La 1 iunie, de ziua Înălțării Domnului, Ziua Eroilor, a fost sfințit Cimitirul de Onoare Românesc (*Magazin istoric*, nr. 8/2006). Poarta din lemn sculptat în stil tradițional românesc este opera meșterului popular Ilie Benţa, din Maramureș. Tot el a realizat și troița ce veghează cimitirul. Pe cele două catarge ce străjuiesc troița sunt arborate drapelele României și Republicii Moldova.

Militarii români care își dorm somnul de veci în cimitirul de la Țiganca au tot dreptul la recunoștința noastră. Atunci când au trecut Prutul la ordin, pentru a elibera pământul Basarabiei răpit de sovietici

Coroana depusă în numele Băncii Naționale a României

Mănăstirea ce se înalță la Țiganca

Pe treptele Primăriei din Cahul

Clădirea fostei Agenții B.N.R. din Cahul

pentru a doua oară, la 26 – 28 iunie 1940, ostașii români nu știau că, participând la atacarea U.R.S.S. alături de Germania nazistă, aveau să transforme țara sovietelor din agresoare și declanșatoare a celui de Al Doilea Război Mondial, prin atacarea Poloniei în septembrie 1939, în alianță cu Germania lui Hitler, în mare putere victorioasă în lupta contra nazismului.

În ziua de 3 iulie, o delegație a Băncii Naționale a României, condusă de domnul Cristian Păunescu, consilier al guvernatorului B.N.R., a depus o coroană de flori la cimitirul Țiganca, la 85 de ani de la bătălie. Acțiunea se înscrie în politica Băncii Naționale de prețuire a trecutului românilor și a celor care s-au jertfit pentru țară. Veniamin Goreanu, episcopul Basarabiei de Sud, a ținut o slujbă de pomenire.

În ultimii ani, la Țiganca se ridică, cu mari eforturi, și o mănăstire. Călugării de aici au grijă de mormintele eroilor căzuți în lupta pentru eliberarea Basarabiei din urmă cu 85 de ani. Crearea unui muzeu al bătăliilor purtate ar fi un bun mijloc de cinstire a memoriei jertfei ostașilor români și ar putea deveni un motiv în plus pentru vizitarea locului.

Delegația B.N.R. a avut și o întâlnire cu primarul orașului Cahul, domnul Nicolae Dandiș. Prilej de a vedea clădirea fostei agenții din Cahul a B.N.R. Clădirea, intrată în patrimoniul primăriei, este în curs de restaurare, urmând să devină un centru pentru manifestări culturale.

Dorin MATEI

INAUGURAREA CAMEREI DE COMERȚ ȘI INDUSTRIE DIN CAHUL

NICOLAE DANDIȘ

La 5 decembrie 1937 se inaugura noua clădire. Cu acea ocazie a avut loc un banchet.

Camera de comerț și industrie din Cahul fusese înființată în urmă cu zece ani. Noua clădire a fost construită în anii 1936 – 1937, nu cu puține eforturi. La inaugurare a participat un reprezentant al Ministerului Industriei și Comerțului. Așa cum se obișnuia atunci, au fost trimise telegrame regelui Carol al II-lea și prim-ministrului Gheorghe Tătărescu.

La rândul lor, membrii Camerei de comerț și industrie din Cahul au primit numeroase telegrame de felicitare, dintre care amintim: cele ale Camerelor de comerț din Soroca, Chișinău, Arad, Ismail, din partea unor foști președinți ai Camerei de comerț și industrie din Cahul.

Fotografie de epocă a banchetului din 5 decembrie 1937

Instituția a mai funcționat trei ani și jumătate, după care a urmat ocupația sovietică. ■

MUZEUL MUNICIPIULUI BUCUREȘTI

POVEȘTILE BUCUREȘTIULUI

O EXPOZIȚIE DESPRE OAMENI, EROI ȘI ZEI

SORIN CLEȘIU
(Muzeul Municipiului București),
AUREL RUSTOIU
(Institutul de Arheologie și Istoria Artei, Cluj-Napoca)

Recent a avut loc vernisajul expoziției „Lumea cetăților dacice: Oameni, Eroi și Zei", realizată de Muzeul Municipiului București în colaborare cu Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia și Institutul de Arheologie și Istoria Artei din Cluj-Napoca. Ea poate fi vizitată la Palatul Suțu până la 11 octombrie 2026. Această colaborare a fost gândită și construită pas cu pas de cele trei mari instituții, reunind specialiști în muzeografie, arheologi, conservatori, precum și desenatori și ilustratori importanți. Demersul a fost însoțit de o scenografie muzeografică inovatoare și o prezentare vizuală impresionantă, menite să pună în valoare artefactele într-o manieră deosebită.

Afișul expoziției

Vizualul panourilor explicative a fost susținut de impactul reconstituirilor grafice și de ilustrațiile realizate de Radu Oltean, completând în acest fel textele și explicațiile redactate și adaptate pentru publicul larg. O parte dintre desenele care pot fi admirate în expoziție aparțin artistei Maria-Chira Tudoran, care a ilustrat digital mai multe artefacte expuse în vitrine.

Expoziția aduce în prim-plan lumea fascinantă a dacilor și a fortificațiilor lor impresionante, privite prin prisma descoperirilor arheologice. Cetatea, cu locurile sale sacre, se afla în centrul acestei lumi, unde elitele războinice ale dacilor mijloceau relația dintre sacru și profan, într-un spațiu în care zeii erau aproape. Pentru a contura această lume, sunt ilustrate trei cetăți importante din sud-vestul Transilvaniei: Cugir, Căpâlna și Piatra Craivii. Prin intermediul panourilor explicative, complementare artefactelor pe care vizitatorul e invitat să le admire, este spusă povestea lor.

Cetățile dacice erau construcții specializate, ridicate pe înălțimi dominante pentru a controla zonele din jur și principalele căi de comunicație. Ele foloseau frecvent piatra, prelucrată sau nu, semn

Cercel cu motivul „nodul lui Hercule“, descoperit la Căpâlna

Colier cu pandantive, Căpâlna

Falere, ce reprezintă un erou-cavaler...

... și o divinitate feminină, stăpânitoare a sălbăticiei, Tezaurul de la Lupu

Ataș (aplică din bronz) cu înfățișarea Gorgonei

Cetățile de la Căpâlna...

Piatra Craivii

al evoluției tehnicilor de apărare și al adaptării la noile tactici de asediu. Metodele de construcție variau în funcție de resursele și capacitățile fiecărei comunități: de la șanțuri și valuri de pământ cu palisade, până la ziduri din piatră legată cu lut sau ziduri seci din blocuri de piatră ecarisate (tăiate). Aceste elemente erau adesea combinate pentru a valorifica relieful și pentru a întări apărarea naturală oferită de pante abrupte, râpe sau cursuri de apă. Cetatea nu avea doar un rol militar, ci și unul simbolic. Era expresia prestigiului elitelor. Impunătoare și vizibilă de la distanță, reflecta statutul superior al celor care o locuiau și proiecta autoritatea lor asupra întregii comunități. Expoziția oferă o incursiune în universul impresionant al dacilor, întemeietori ai acestor formidabile cetăți, ridicate pe culmi și vârfuri de munte.

Ea ilustrează și mormintele lor, cu panopliile de arme impresionante, obiectele din aur și argint menite să le ilustreze puterea, credințele și prestigiul ca războinici aristocrați peste veacuri. Toate sunt dovezi ale unei istorii pe care astăzi ne-o imaginăm și încercăm să o reconstituim pas cu pas. Ea reflectă, în fond, relația dintre acestea și purtătorii lor demult dispăruți. Cu alte cuvinte, toate

... și Cugir, fotografii aeriene

Mormântul de la Cugir, fotografiat cu ocazia „Nopții Muzeelor“

aceste vestigii, supuse trecerii timpului, au devenit mărturii ale memoriei lor materiale.

Invităm publicul vizitator să deschidă o veritabilă „cutie neagră“ a vieții de zi cu zi din aceste centre de putere: o lume dispărută, recompusă din vestigii arheologice. Astfel, atelierele meșteșugărești; fierăriile; instrumentarul orfevrierilor; modul de consum al hranei, ilustrat de seturi de vase de mâncat și de băut; jocurile mai mult sau mai puțin cazone (ostășești); importurile din aria mediteraneeană și monetele grecești sau romane, care atestă conexiunile comunităților dacice cu zone îndepărtate; precum și podoabele, toate acestea reînvie o parte din cotidianul epocii și ilustrează o dată în plus puterea, prestigiul și autoritatea aristocrației războinice a dacilor. Așadar, vom putea înțelege cum își trăiau viața, între activitățile cotidiene, fiind pregătiți mereu de război atunci când băteau fierul cald al armelor, dar și pe meterezele cetăților, de unde scrutau orizontul și jucau jocuri de război ca destindere în vremuri de pace.

Dar cine au fost cei care au ridicat aceste cetăți? Cum au dobândit ei o asemenea putere și faimă, încât au ajuns să fie temuți chiar și de romani, după cum aflăm de la istoricul și geograful grec Strabon? Care a fost legătura dintre protagoniștii acestei povești, simpli muritori pe aceste meleaguri, cu zeii lor? Arheologia încearcă să ne ofere o serie de răspunsuri la aceste întrebări.

Expoziția de față explorează, cu argumentele celor care scot la iveală din pământ istoria veche a dacilor, tocmai aceste aspecte derulate în timp, din jurul anului 150 î.H. și până la cucerirea romană a Daciei. În ultima jumătate de veac, arheologii au scos la lumină mormintele celor care au ridicat și au stăpânit aceste cetăți. Ele aparțin unei aristocrații care și-a afișat identitatea războinică prin panoplii de arme complexe (spade, lănci, pumnale curbe de tip *sica* – *Magazin istoric*, nr. 1, 2/2022 –, scuturi, cămăși de zale și coifuri), dar și printr-o imagine ecvestră.

Mormântul descoperit la Cugir, în imediata apropiere a fortificației cetății pe care nobilul dac a stăpânit-o este, probabil, cel mai fastuos. Prin maniera în care sunt expuse obiectele care i-au aparținut, am urmărit să reconstituim personalitatea acestui aristocrat războinic, care a fost incinerat într-un car ceremonial alături de caii lui, de podoabele din aur și bronz ale harnașamentului acestora și de întregul lui echipament militar.

Construcția mormântului a fost minuțios pregătită. S-a ridicat un rug funerar din lemn de stejar și fag deasupra unei gropi săpate într-o platformă amenajată în panta dealului cetății. Pe rug a fost așezat un car ceremonial în care defunctul a fost întins pe o blană de urs. Doi cai de tracțiune și calul de luptă îl însoțeau în lumea de dincolo. În jurul lui au fost depuse cămașa de zale și armele. Resturile rămase după ardere au fost adunate în groapă și acoperite cu argilă. Un vas borcan, o fructieră cu dimensiuni impresionante și un vas de bronz, folosite în cadrul banchetului funerar, au fost depuse deasupra. La final, a fost ridicată o movilă din piatră și pământ, devenind astfel un loc al memoriei, amintind celor vii de strămoșii ținutului.

Mormântul de la cetatea Cugir, descoperit în 1979 și expus acum pentru prima dată în integralitatea sa, deschide o fereastră spre spiritualitatea și credințele dacilor și, mai ales, spre modul în care acești muritori de seamă erau glorificați în nemurire, ca eroi alături de zei. Prin cadrul vizual ales, sunt puse în valoare aceste descoperiri excepționale, păstrate ca niște veritabile fragmente ale trecutului.

Artefacte din cadrul expoziției

Un exemplu grăitor în acest sens este tezaurul de argint de la Lupu (comuna Cergău, județul Alba), datat în a doua jumătate a secolului al II-lea î.H. sau în prima jumătate secolului I î.H. Piesele, îndoite intenționat, au fost depuse într-o cană de bronz romană, așezată într-o groapă sigilată cu o lespede de piatră, fiind descoperite întâmplător în 1978, în cimitirul modern al localității. Reprezentările în relief de pe aceste obiecte ne dezvăluie o lume în care cerul era dominat de vulturii divini, în confruntarea lor cu forțele subpământene. Aristocrații erau ocrotiți și învestiți cu putere sacră de preotesele slujitoare ale unei zeițe a naturii sălbatice, stăpână a animalelor, a cărei imagine se regăsește încă din cea mai îndepărtată preistorie, din stepele eurasiatice până în bazinul mediteraneean. Asocierea acestor personaje feminine, sacre, cu călărețiii indică și faptul că stăpânii cetăților, aristocrații războinici pe care îi întâlnim în mormintele cu panoplii de arme, dobândeau puterea, consacrarea, în urma unor ceremonii de învestitură în care preotesele zeiței naturii, a „stăpânei animalelor", aveau un rol esențial.

Viața înfloritoare din aceste cetăți a încetat la începutul secolului al II-lea d.H., în urma cuceririi Daciei de romani (*Magazin istoric*, nr. 11/2006, 5/2019). Războaiele lui Traian sunt ilustrate cu claritate pe monumentul Columnei, dedicată triumfului împăratului și victoriei Romei asupra barbarilor, într-un discurs vizual al ideologiei și propagandei imperiale. Dar arheologia ne oferă la rândul ei o imagine mai nuanțată.

Războaiele de cucerire a Daciei au lăsat în urmă numeroase urme arheologice, care doar în ultimii ani au putut fi relevate cu mai multă claritate. În acest sens, o contribuție importantă a avut-o utilizarea tehnologiei LiDAR (*Light Detection and Ranging*, detectarea și măsurarea pe bază de lumină laser). Aceasta presupune utilizarea unui aparat de zbor (avion ușor sau dronă), din care se emit spre sol impulsuri laser, care apoi se întorc la sursă și sunt citite de un receptor. Se realizează astfel hărți detaliate 3D ale suprafețelor scanate. Văzute de sus, amprenta vestigiilor castrelor de marș din munți ne ajută să reconstituim traseele urmate de romani. Unele dintre acestea sunt strâns legate de asediile cetăților de la Cugir, Căpâlna și Piatra Craivii.

Prin intermediul acestei tehnologii, în ultimii ani au fost identificate numeroase fortificații și castre romane de marș care indică, mai mult decât alte izvoare istorice, rutele de deplasare ale armatelor romane în timpul războaielor dacice ale lui Traian. Astăzi este tot mai clar că legiunile și trupele auxiliare nu au înaintat în Munții Orăștiei pe văi, acestea fiind impracticabile până în epoca modernă, ci au utilizat drumurile de plai de pe crestele munților. Ele au fost folosite de-a lungul secolelor și de ciobanii români care practicau transhumanța. Traficul intens de pe aceste drumuri a determinat autoritățile din vremea Imperiului Habsburgic, apoi a celui Austro-Ungar, să plaseze de-a lungul lor pichete grănicerești, pentru a asigura un control mai strict.

Dispunerea castrelor de marș ne indică faptul că, pornind din Țara Hațegului, coloana cea mai importantă de atac a înaintat pe culmile munților spre Cioclovina-Ponorici (în apropierea cetății dacice de la Piatra Roșie), unde se află unul dintre cele mai puternice baraje fortificate dacice. El avea rolul de a bloca accesul spre capitala lui Decebal, dar a fost depășit de romani. Alte coloane de atac au traversat munții dinspre cetățile dacice de la Bănița și de la Polovragi. Se observă cu claritate cum unele castre de marș au fost utilizate de trupele care s-au îndreptat spre cetățile de la Căpâlna (castrul de la Muncelu-Lăutoarea) și de la Cugir (castrul de pe Muntele Bătrâna).

Luptele au fost crâncene, iar uneori romanii au suferit pierderi semnificative. O descoperire recentă de lângă cetatea de la Cugir ne sugerează faptul că o trupă a pierit într-o ambuscadă a dacilor. Piesele de echipament militar roman, mai ales coifurile tipice, cu calota ranforsată din bare de fier, pot fi admirate în premieră în expunerea noastră și reflectă dramatismul celor două războaie daco-romane.

Odată cu cucerirea și distrugerea cetăților dacice se încheie o istorie de două secole și jumătate, iar în locul ei începe o altă poveste: cea a Daciei romane, nu mai puțin spectaculoasă. ■

Columna lui Traian

IULIE – AUGUST 1926

ROMÂNIA, ACUM 100 DE ANI

Debutul și sfârșitul lunii iulie sunt marcate de ploi abundente și inundații în toată țara. La Roșiorii de Vede, după o ploaie cu grindină, apa a atins, inițial, între 50 cm și 1 m; în final avea și 4 m. La miezul nopții au început să tragă clopotele. Au fost 100 de case dărâmate și alte 600 stau să cadă. Ploi și inundații se înregistrează și la Vârciorova, Târgu Mureș, și în Basarabia, unde s-a revărsat Nistrul. La Galați s-a produs o rupere de nori și cartiere întregi sunt sub ape. La Curtea de Argeș, întreaga luncă a Argeșului a fost inundată. La sfârșitul lunii, între Cernavodă și Fetești s-a format o mare, în urma ploilor.

Strada din spatele gării din Galați, inundată

Industria metalurgică de la noi este în suferință: nu sunt bani, nu sunt comenzi de stat, nu există măsuri protecționiste. În schimb, firmele Wahalowsky din Austria și Rinkoffer din Cehoslovacia primesc un mare contract de reparații de la statul român, în valoare de nouă milioane lei aur, pe 20 ani, obligându-se să construiască o fabrică la Ploiești, bineînțeles cu piese de la Viena și Praga.

Duminică seara, 15 august, Siguranța a organizat o pândă la „Valea Plângerii", din dosul cimitirului Bellu. Acolo urma să se întâlnească mai mulți conspiratori comuniști. Au sosit trei: Boris Ștefanov, vărul lui Cristian Rakovski, Pavel Tkacenko și Timotei Marin. Polițiștii i-au înconjurat și somat. A urmat o luptă scurtă și s-au tras mai multe focuri de revolver. Timotei Marin a reușit să fugă, ceilalți doi au fost arestați.

Pe culoarele Parlamentului, deputatul Citta Davila, din Partidul Național, este acostat de prefectul de Dolj, colonelul Milcoveanu, care îl întreabă dacă este adevărat că l-a atacat în Cameră, fără ca el să se poată apăra. După încuviințarea lui Davila, Milcoveanu începe să îl lovească. Sar mai mulți deputați, dar colonelul o ia la fugă și scapă. Citta Davila revine în Cameră și anunță incidentul. Reprezentanții puterii și cei ai opoziției vociferează, cer să vină imediat ministrul de Interne și cel al Justiției. Anunță că nu vor relua ședința până nu se clarifică situația. Peste o jumătate de oră apare ministrul de Interne, Octavian Goga, care promite pedepsirea vinovatului,

după o prealabilă cercetare.

În dezbaterile din Senat, generalul Averescu povestește că în 1922, în campania electorală, la Strehaia, a fost înconjurat de jandarmi. Când i-a întrebat de ce, i-au răspuns: „Vă păzim să nu vă omoare jandarmii!"

Sculptorului Raffaello Romanelli, din Florența, i s-a comandat, înainte de război, un monument consacrat Unirii din 1859, ce urma să fie instalat la Galați. Fusese comandat de un comitet de cinci persoane, condus de Take Ionescu. După război nu s-a mai gândit nimeni la monumentul uitat în Italia, mai ales că toți cei cinci membri ai comitetului decedaseră. Sculptorul așteaptă să-i fie plătită opera. Suma nu trece de 400.000 lei. Dacă nu primește banii, sculptorul vrea să topească bronzul.

Ministrul S.U.A. la București a făcut o călătorie în Basarabia. A constatat că în regiune este liniște, că sunt multe grupuri de populație de altă etnie, dar că ele trăiesc în bună vecinătate cu românii, iar autoritățile se străduiesc să asigure gospodărirea corespunzătoare. A remarcat starea proastă a comunicațiilor.

Generalul Mihail Ionescu este invitat să meargă sâmbătă seara în Gara de Nord. Pe când era directorul C.F.R. obișnuia să meargă pe peroane, să vadă ce nu este în ordine și să intervină rapid. Acum este secretar de Stat în Ministerul Transporturilor. Sâmbătă seara, la vagoanele de cls. III și IV se călătorește pe acoperișuri și pe scări. La cls. II și I este înghesuială, scandal.

Sub semnătura „Un marinar", ziarul *Universul* publică o analiză a nevoilor marinei militare române. Concluzia: avem nevoie de crucișătoare ușoare repezi, distrugătoare, submarine, nave antisubmarin, nave dragoare și eventual portavioane.

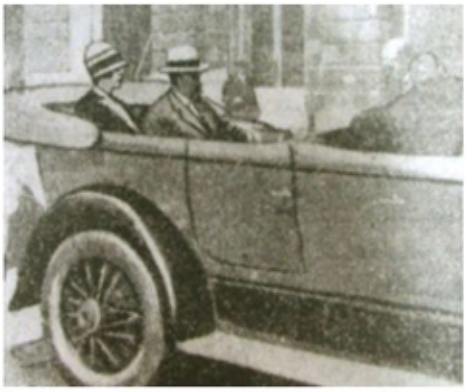

Regele Ferdinand fotografiat la Paris; își urma cura la Vichy

Victor Babeș se roagă să i se mai prelungească profesoratul cu un an. Este singura lui sursă de venit. În urmă cu 40 de ani, i s-a cerut să dea dovadă de simțire românească și să-și părăsească situația de la Budapesta pentru a veni la București. După o strălucită carieră științifică, după descoperiri și priorități recunoscute pe plan universal, a ajuns la vârsta de 70 ani și trebuie să ceară prelungirea cu un an a ședерii la catedră, ca să aibă din ce trăi. Dr. G. Ionășescu face apel la medicii din Parlament să voteze o lege care să-i acorde o recompensă națională bătrânului savant. La Senat, generalul Traian Moșoiu cere să se găsească rapid soluția pentru a se acorda cinstirea care se cuvine profesorului Victor Babeș. Ministrul I. Petrovici răspunde: „Chestiunea aceasta a preocupat în mod special Consiliul nostru de Miniștri. Nu s-a găsit încă formula pentru realizare, dar a fost unanim sentimentul că trebuie făcut totul pentru această glorie națională care e profesorul dr. Babeș."

Monumentul comandat sculptorului Raffaello Romanelli

„Procesiunea la mormântul lui Eminescu n-a reușit – scrie ziarul *Adevărul*. Nici 300 de oameni n-au luat parte la ceremonie. Tineretul care se înghesuie la o gală de box, mahalalele cari înfundă grădinile de vară, elitele cari dau buzna la matchurile de tennis, orașul întreg care se înăbușă voluntar în toiul Moșilor a zădărnicit prin absență apoteoza ce se pregătise."

C. Rădulescu-Motru critică modul cum se acordă premiile Academiei. Sunt premiate doar lucrările trimise instituției de autori.

O profesoară scrie: fostul ministru al Instrucțiunii Angelescu a dat o circulară prin care se interzice în școlile secundare de fete ca elevele din cursul superior să-și taie părul scurt. Profesoara roagă pe actualul ministru Petrovici să dea o altă circulară care să interzică doamnelor profesoare tăierea părului scurt, să se radă la ceafă, să vină cu decolteu, ciorapi de mătase și pantofi de lac. Răspunde o altă profesoară: „Un lucru pare inexplicabil: de ce părul

scurt stă alături cu fardurile, cu decolteurile exagerate și cu ciorapii de mătase? [...] Să nu ne înverșunăm în zadar în contra a tot ce este nou și să binecuvântăm ce-i vechi, începând cu cosițele cu care, prin basme, Cosânzenele ridicau feți frumoși pe fereastră. Să judecăm cu puțină dreptate.“ Se încinge o polemică pro și contra.

Câteva rezultate la examenul de bacalaureat: Liceul „Lazăr“, 108 prezenți, 57 reușiți; Liceul „Mihai Viteazul“, 107 prezenți, 67 reușiți; Liceul „Sf. Sava“, 83 prezenți, 42 reușiți. La Ploiești, din 51 de fete prezente, doar 12 au reușit. Rezultatele de la examenul de bacalaureat au stârnit îngrijorare. Guvernul vrea să înceapă cercetările și măsurile cu corpul profesoral. „Dar profesorii, chiar perfecți, nu pot totul chiar de-ar face tot ce le stă prin putință. Vina și răspunderea mai cad și asupra părinților și asupra mediului înconjurător“ – scrie un anonim.

În ziarul *Universul* Ion Floroiu descrie zborul inaugural al primei linii aeriene române, până la Galați (*Magazin istoric*, nr. 7/2026). „După ce s-au rupt de pământ, aeroplanele s-au înălțat până deasupra unei fabrici (cred că era la Chitila) și apoi au trecut în formație [de] asupra aeroportului. [...] Apoi, tot ocolind mereu furtuna, am ajuns la Urziceni și de acolo curând la Făurei. Pentru că sunt încă unii curioși să afle cum e pe sus, îi lămurim pe scurt: ca pe mare și mai divin încă [...] De la Făurei a început goana după senin prin văzduhul întunecat de nori negri și goana a fost zadarnică. Balaurul cu suflu de furtună în nori, cu bale prefăcute în

Mitropoliții Bucovinei și Basarabiei la Vatra Dornei

ploaie torențială și cu trăznete în ochi, care stătea amenințător pe orizont încă de la București ne-a prins. [...] Aparatul împreună cu noi trăia cele mai frenetice clipe ale sale: se legăna, cădea în jos și se scutura de parcă ar fi fost cuprins de o exuberantă poftă de dans. Atunci mi-am adus aminte, nu știu de ce, de privirea milos protectoare a unei domnișoare de pe aeroportul din Băneasa și de sfatul ei de îmbărbătare: «N-ai teamă! Nu toate accidentele sunt mortale!» [...] Începuserăm să coborâm; la început eram convins că din cauza unei pene la motor, apoi am văzut hangarele militare și apoi pe ale aeroportului civil. Și am mai văzut ceva, în clipa când, cu motorul stins, ne apropiam de pământ: am văzut aparatul lui Onose capotând, după ce rulase pe pământ admirabil. [...] Comandantul aeroportului, căpitanul Banu, cum vedea vreun alt aparat sosind, se făcea alb de teamă să nu capoteze și acela din cauza terenului. [...] Ca și noi, cei care vor zbura până la Galați, fie chiar pe o furtună, ploaie și trăznete mult mai înfricoșătoare, vor regreta, suntem siguri, numai atât: că toată călătoria ține numai o oră și 40 de minute.“

Strada Mărcuța între Vii, în porțiunea dintre Vatra Luminoasă și Pantelimon, este plină de gropi și bălți. Dincolo de Vatra Luminoasă, strada este pavată și în perfectă stare. Misterul? Pe acolo trece regina când se duce la azilul pentru orbi. În parcela Bonaparte se schimbă numele străzilor, care purtau înainte litere: C devine Belgrad, D – Varșovia, G – Londra, F – Berna, A – Praga, M – Haga, B – Washington, E – Roma, I – Stockholm, N – Bruxelles, K – Madrid.

Sinaia este în agonie. Oricine îți va răspunde, de întrebi care-i cauza, că nu mai funcționează cazinoul. S-a susținut că nu era potrivit să funcționeze așa ceva în localitatea în care își are reședința de vară familia regală. Dar cum de s-a socotit potrivit să se înființeze acolo un cazinou pe vremea austerului rege Carol I și nu mai este azi potrivit, când regele și regina poposesc așa de rar la Sinaia? De ce nu i se dă clădirii o altă destinație, ca să nu devină adăpost de noapte pentru lilieci?

Și o știre îmbucurătoare: La Oradea s-a desființat bacșișul. În urma tratativelor dintre patronii restaurantelor și chelneri, s-a încheiat un contract colectiv care prevede salarizarea chelnerilor, ziua de lucru de opt ore, în schimb chelnerii renunță la bacșiș. ■

Rubrică realizată
cu sprijinul Bibliotecii
Academiei Române

NOTAȚII DESPRE ROMÂNIA

ULRICH VON HASSELL

Ultimele fragmente care privesc România din însemnările diplomatului german (Magazin istoric**, nr. 5 – 7/2026), membru în comitetul de conducere al** Mitteleuropäischer Wirtschaftstag **(MWT; Consiliul Economic Central-European), grup de interese al marilor concerne, bănci și asociații economice germane, urmărind obiectivele geostrategice ale Reich-ului în zonă, pentru a căror traducere am folosit ediția** Die Hassell-Tagebücher 1938 – 1944, Aufzeichnungen vom anderen Deutschland **(Jurnalele Hassell 1938 – 1944, Însemnări din cealaltă Germanie), publicată la Berlin, Siedler Verlag, 1988.**

18 aprilie 1942, ora 11.00

[Însemnare despre audiența la regina Elena].

Regina, care arăta foarte drăguț și ispititor, m-a primit ca pe un vechi prieten, s-a interesat de toate și s-a referit imediat, plină de milă, la prințul și prințesa Paul de Iugoslavia, care s-ar afla în Kenya. Marea ducesă Helene (la Atena) ar fi primit prima știre după zece luni. A povestit cu mare uimire că regele George (al II-lea al Greciei) ar inspecta trupe în Palestina. La întrebarea mea despre prințul moștenitor al Greciei, a spus că acesta, care ar fi gândit cu totul altfel decât George și care ar fi fost îndemnat din multe părți, inclusiv de ea, să rămână la Atena, ar fi plecat, din devotament de familie (Marea Ducesă Helene i-ar fi spus: *You are so very clanny* [Ai așa un spirit de clan – *C.M.F.*]), împreună cu fratele său. S-ar afla la Londra, sărmana mică prințesă, care ar aștepta un copil, la Cape Town. Prințul și prințesa Paul de Iugoslavia ar fi tratați de englezi ca inamici. […]

De la stânga: Veturia și Octavian Goga, Ion Gigurtu

Sub aspect politic, regina s-a declarat pentru necesitatea absolută a cursului progerman pentru România. S-a plâns însă amarnic de regimul Antonescu. Ea și fiul ei ar fi de-a dreptul înrobiți, izolați și ținuți departe de orice activitate. Regele nu ar fi lăsat pe front, ea doar cu îndărătnicie în lazarete, pentru că doamna Antonescu ar vrea

să facă singură asta. O parte a castelului care le-ar aparține le-ar fi fost luată fără nici măcar să li se spună. Cea mai scandaloasă ar fi forma. Regele nu ar avea voie să aibă nici măcar profesori pentru perfecționarea sa. Antonescu i-ar fi spus foarte deschis că regele ar trebui să fie doar un simbol. Însă Gheorghe Brătianu ar trece totuși pe la ei, sub firma „profesor". […] Cel mai rău ar fi că Antonescu ar fi un om cumsecade, curat, însă purtător de ochelari de cal și prin urmare prost, „bête comme ses pieds" [prost ca o cizmă – *C.M.F.*]. Pe el l-ar comanda celălalt Antonescu, care ar fi în mod categoric un porc, la fel ca și Ciano. Marea sa poziție s-ar explica doar prin relația sa cu doamna Antonescu (soția mareșalului). Ar fi un om cu desăvârșire malefic și total necinstit. O altă personalitate malefică, dat fiind că e foarte influentă, ar fi doamna Goga, dispunând de mult șarm și obținând prin asta totul, ea însăși îmbogățindu-se fără rușine. Ar fi mai rea decât madame Lupescu. Regina s-a scuzat față de mine că ar povesti atâtea *potins* (bârfe), însă ar fi într-adevăr o situație îngrozitoare.

19 aprilie 1942

[Însemnare pe marginea unei discuții cu fostul prim-ministru român Gigurtu despre politica românească.]

Pornind de la personalitatea lui Manoilescu (fost ministru de Externe), am ajuns la o mai lungă conversație politică, cu ocazia unei deplasări interesante în zona petroliferă, la Sinaia și Predeal. Ar fi foarte comod ca Arbitrajul de la Viena să fie reproșat lui M[anoilescu]; un nou Guvern nu ar fi putut și nu ar fi avut voie nici el să acționeze altfel în acest caz. Un inginer de la „Konkordia" tocmai i-ar fi făcut lui Gigurtu remarci privind onoarea românească rănită. El i-ar fi răspuns că onoarea ar fi un cuvânt frumos, dar că de contat ar conta slujirea țării, și asta ar fi fost posibil doar pe această cale. Doar astfel s-a putut obține alianța cu Germania, respectiv asigurarea față de dușmanul național Rusia, și Basarabia. Tot restul se va vedea. Din păcate, M[anoilescu] ar fi comis totuși o greșeală, anume i-a lăsat-o iarăși regelui pe Lupeasca în țară. Regele ar fi vrut să se împace cu regina și acest fapt ar fi fost o mare binecuvântare, deoarece Carol ar fi totuși un domnitor foarte înțelept. Regina ar fi desigur încântătoare, dar un soi de ghinionistă, așa că nici n-ar fi întins mâna spre împăcare. Prin urmare, ar avea acum parte de tratamentul rău din partea Antoneștilor. Mareșalul ar fi un om foarte la locul lui, însă n-ar pricepe că poporul român în sinea sa e profund monarhist și că de aceea ar trebui să-l pună pe monarh în centru. În loc să procedeze astfel, ar vrea el și cu soția sa să se joace de-a regele și regina. Cea mai îndoielnică influență ar fi cea a doamnei Goga, o persoană iscusită și lipsită de scrupule, care, deși româncă transilvăneancă, ar fi fost încă în Războiul Mondial agentă a Puterilor Centrale și ar mai fi și astăzi agentă germană; unde mai pui că s-ar îmbogăți fără rușine. Asta ar fi o stare deloc îmbucurătoare și a lăsat de înțeles că și din punctul german de vedere procedura ar fi îndoielnică. De altfel, amândoi Antoneștii l-ar urî pe Neubacher, cu Killinger ar merge mai bine. În timp ce vorbeam (la Predeal), au trecut pe lângă noi (prin dreptul casei lui Gigurtu), salutând, două mașini, mareșalul cu doamna Goga și M(ihai) Antonescu cu doamna A.

Pentru incompetența statului de a organiza sub aspect economic e semnificativ faptul că pentru particulari în București e aproape imposibil să facă rost de carne. Gigurtu a oprit însă la o jumătate sau la trei sferturi de

Regina mamă Elena și Mihai în vizită la un spital cu răniți de pe front

oră de București și a cumpărat într-o mică localitate de la măcelar – cu totul deschis și legitim – carne în cantități masive pentru următoarea săptămână. De altfel, în România poți obține totul pentru bani, însă poporul e sărac și nu poate cumpăra nimic. [...]

Politicește continuă lupta pe sub plapumă. Guvernul nu se sprijină pe mare lucru și trece drept slugă a germanilor. Vechile partide mai au încă multă aderență; legionarii sunt urmăriți cu cruzime de Antonești, se ațin însă mai cu seamă în rândul tineretului. Mare frică de Rusia (una viitoare); de aceea, prietenia Germaniei în sine e foarte dorită. Însă totul e dominat de ura împotriva Ungariei și de năzuința pentru Transilvania.

Friedrich Müller-Langenthal

Ebenhausen, 1 august 1942

Nu știu dacă am menționat că în aprilie am primit doar cu mari dificultăți viza germană pentru călătoria mea în Bulgaria, România și Ungaria, și doar în ultimul moment – de fapt, prea târziu. Acum mi s-a refuzat viza pentru o călătorie în Ungaria, în principal pentru Institutul de Cercetări Economice, fără explicații, într-un mod cam nedemn. [...] L(angbehn) a fost la reprezentantul lui Himmler, Wolff [Karl Wolff – ofițerul de legătură al SS pe lângă Cartierul General al Führerului – *C.M.F.*], care, după cum am auzit indirect, i-a spus că sunt *persona ingrata* la Führer, că ar fi nedorite aceste călătorii în străinătate, că pe afară aș vorbi tot felul de lucruri etc. [...]

În egală măsură continuă cu consecvență cursul în chestiunea bisericească. Episcopul Heckel mi-a cerut în ultimele zile ajutorul într-un caz deosebit de cras. Vicarul episcopal evanghelic Müller din Sibiu [Friedrich Müller-Langenthal, viitorul episcop al Bisericii Evanghelice de Confesiune Augsburgică din România, între 1945 – 1969 – *C.M.F.*] a fost jignit în public de „führerul Grupului Etnic", Andreas Schmidt, un tânăr golan, fiind numit trădător și alte asemenea. Dat fiind că o încercare de rezolvare pe cale amiabilă a eșuat, M(üller) s-a văzut nevoit să-l dea în judecată. Ca urmare, Killinger l-a chemat la el, i-a spus că l-ar înțelege pe deplin, dar că ar trebui să evite procedura judiciară în fața tribunalului românesc: M(üller) s-a declarat dispus, dacă Killinger face ordine în situație. K. s-a declarat a nu fi în stare de asta, pentru că Schm(idt) nu i s-ar subordona lui. [Andreas Schmidt, conducătorul Grupului Etnic German din România, era ginerele SS-Gruppenführer Gottlob Berger, fondatorul și comandantul Waffen-SS, naș de cununie fiind însuși Heinrich Himmler – *C.M.F.*]. Însă că l-ar pune pe M., pe cheltuiala Reichului, cu bani de drum și viză, într-un avion spre Berlin, îi va scrie detaliat lui Luther [Martin Luther – la acea dată subsecretar de Stat în Ministerul de Externe german, responsabil cu probleme interne, între care relația cu SS și cu serviciul de siguranță RSHA – *C.M.F.*] și acesta, împreună cu *Volksdeutsche Mittelstelle*, va rezolva povestea în chip mulțumitor. Consulul general la Sibiu (tovarășul de partid Rodde) îl va însoți. M. apare la aeroport. Prima pană: consulul general se scuză. La Berlin e cazat la Adlon prin intermediul lui K(illinger), merge la Heckel și se anunță la Luther. Ca urmare, la Heckel apare Gestapoul, declarând că ar ști că M. ar fi fost la el. Unde ar locui? Apare la Adlon și îi ia pașaportul, pe care îl primește înapoi câteva zile mai târziu, cu viza anulată. Niciun semn de viață de la Luther. L-am recomandat lui Heinburg, ca acesta să-l sune pe K(illinger). Aghiotantul lui Frank, Bühler, are el dreptate când i-a spus unui ofițer superior, cu referire la SS: „Treaba se va duce de râpă din cauza acestui stat în stat!"

4 octombrie 1942, Berlin

Ieri mic-dejun la trimisul român Bossy, oameni foarte drăguți. Imediat după masă Bossy s-a așezat lângă mine și și-a lăsat grijile să explodeze. Ar fi cu neputință ca lucrurile să continue astfel. Război de fapt inutil, doar de dragul prestigiului și al regimurilor. Dacă n-aș vedea posibilitatea vreunei inițiative de pace de pe undeva. Din păcate a trebuit să neg.

6 martie 1943

În privința Turciei s-a pronunțat atașatul aerian la Ankara, Morell (sub comanda generalului von Bülow, Aer), care mi-a părut a fi în temă: 1. Ar dori să rămână neutri. 2. Sunt îngroziți de Rusia, despre care cred că vrea să-i atace. 3. Dacă noi i-am invada, ar lupta. 4. Nu ar lupta dacă britanicii ar întreprinde vreo acțiune în Turcia. Această ultimă variantă mi se pare foarte probabilă, dacă britanicii anticipează o consolidare a Frontului nostru de Est și o ofensivă de primăvară. România, datorită petrolului său, este decisivă pentru efortul nostru de război. Iar britanicii știu acest lucru. Poate că inițial vor folosi Dodecanezul ca bază aeriană.

20 aprilie 1943

Ribbentrop a turbat acum cu totul. Urăște întregul vechi Minister de Externe (la adresa căruia am avut și eu multe critici, dar altfel decât R.). Diels [Rudolf Diels – primul șef al Gestapoului, după 1934 conducător local la Köln și Hanovra – *C.M.F.*], pe care l-am văzut deunăzi într-o călătorie cu Wagemann la Magdeburg, pentru înființarea unei filiale a Institutului, a povestit, pe

Karl Blessing, al doilea din stânga

lângă chestiile nebune ce i s-au întâmplat cu așa-zișii trimiși la București și Sofia, că Ribbentrop i-ar fi spus (lui Hitler) că în serviciul diplomatic ceea ce ar conta ar fi convingerile, că ar vrea 40 de oameni din SS, 40 de oameni din SA și 40 de lideri ai Tineretului Hitlerist și că ar vrea să restructureze ministerul. În consecință, recentele schimbări din Ministerul de Externe trebuie apreciate în primul rând ca lovitură împotriva vechilor funcționari.

15 mai 1943

Nesatisfăcător s-ar fi desfășurat și vizitele lui Horthy și Antonescu. De la cel dintâi s-a cerut înlocuirea lui Kallay [Miklos Kallay, prim-ministru al Ungariei între 1942 – 1944 – *C.M.F.*], de la cel de-al doilea cea a lui Mișa A(ntonescu), prin oameni devotați Axei, până în prezent cu rezultat negativ. K(allay) s-a apărat în replică energic în fața atacurilor lui Imredy, prin amânarea lucrărilor parlamentare. Mișa, drăguțul băiețaș, a fost pentru câteva zile „bolnav", dar între timp s-a refăcut.

5 decembrie 1943

Un om foarte inteligent este Blessing [Karl Blessing – membru în consiliul de conducere al societății petroliere germane Continentale Öl AG – *C.M.F.*] și îmi place în mod deosebit să vorbesc cu el. Tocmai se întorsese din România și remarcase că pe români frica de bolșevism îi ține fără scăpare în tabăra noastră. Același lucru e pesemne valabil și pentru estonieni și letoni; în Finlanda și Polonia sunt sesizabile curente similare. Dar noi am stricat în Polonia totul, iar încercarea actuală de a-i câștiga de partea noastră vine prea târziu. Politica noastră a livrat adevărate capodopere de gafe.

7 februarie 1944

Un om bine informat mi-a spus că Manstein ar fi venit la Hitler, care l-ar fi copleșit imediat cu explicații privind motivul, cum c-ar ști ce-ar vrea M(anstein) să spună, și anume că el, Hitler, ar fi un diletant

Rudolf Ritter von Xylander, al doilea din dreapta, în 1929

idiot, pentru că în sud nu s-ar fi retras la timp, însă că a trebuit să rămână pe loc, altfel România, Bulgaria etc. ar fi evadat. De parcă oamenii ăştia n-ar fi mânaţi să evadeze tocmai din cauza grelelor înfrângeri! H(itler) întruchipează cel mai nefericit amestec de vederi politice şi militare.

8 aprilie 1944

Situaţia în mare devine tot mai rea. Evoluţia are loc în spiralele obişnuite, adică mereu pare că ar avea loc o oprire pe panta descendentă, mai ales ca urmare a greşelilor militare ale anglo-americanilor şi a divergenţelor politice tot mai pregnante ale aliaţilor, pe de altă parte, înaintarea rusească ameninţă atât de tare aliaţii estici, încât aceştia trebuie să meargă cu noi chit că vor sau nu. […] Interesantă în întregul context este declaraţia rusească de a nu vrea de la România nimic altceva, o încercare evidentă de a zdruncina frontul intern, oricum fragil, de acolo. Cât de incomodă e declaraţia rusească pentru oamenii noştri reiese din interviul paralizat de la brâu în jos al lui Ribbentrop, care desigur nu îndrăzneşte să ne prezinte textul integral. După cum spuneam, toate opririle şi remediile pasagere ale situaţiei nu schimbă nimic în alunecarea pe panta descendentă, mai cu seamă din cauza încordării abia suportabile a frontului rusesc şi, în cazul unei invazii, a celorlalte fronturi, precum şi din cauza inferiorităţii materiale, îndeosebi (ca urmare a atacurilor aeriene) a industriei aeriene.

27 mai 1944

Situaţie gravă în Bulgaria şi România: în amândouă nu mai lipseşte mult să se prăbuşească. E un noroc că s-a reuşit ca ruşii să mai fie o dată opriţi la Iaşi, altminteri s-ar fi terminat încă de pe atunci, conform opiniei lui Xylander [Rudolf Ritter von Xylander – general, în secţiunea de documentare ştiinţifică de război a OKH – Comandamentul Suprem al Armatei Germane – *C.M.F.*], care a venit de acolo. Despre Ungaria un raport. […] Conform acestuia, ar merge bine, dacă ungurii ar fi lăsaţi să facă singuri – în conformitate cu linia noastră, desigur, şi prost, dacă s-ar lucra cu comisari etc. […] La masa lui Beuth, Westrick [Gerhard Westrick – fost ataşat comercial al Germaniei la Washington – *C.M.F.*] a povestit că i-ar fi spus Kallay că diplomatul cel mai mare al Europei ar fi Antonescu: ar trece drept cel mai bun şi iubit prieten al Führerului – şi ar avea peste tot agenţii săi de partea cealaltă.

Prezentare şi versiune în limba română
Claudiu Mihail FLORIAN

Radio România București fm [98,3 FM]

INVITAȚIE LA BIBLIOTECA ACADEMIEI

FILANTROPUL JEAN C. MIHAIL

RĂZVAN ANDREI SORESCU

Colecțiile Bibliotecii Academiei Române adăpostesc un tezaur cultural inestimabil, ce include peste 8.500.000 de exemplare fizice de publicații periodice. În paginile acestora se păstrează mărturii valoroase privind viața și actele de caritate ale magnatului Jean Mihail, personalitate marcantă a României interbelice, cu studii juridice finalizate prin doctorat la Paris, care s-a remarcat atât în plan politic, ca deputat și senator, cât și prin gestul legendar de a-și dona imensa avere către comunitate.

Printre marii afaceriști ai țării noastre, care au avut o ascensiune financiară și o activitate filantropică excepțională, se numără familia Mihail (Mihailii). Ea își avea originea în localitatea Megarova din Macedonia, situată la 10 km de orașul Bitola. Originea familiei a reprezentat un subiect de controversă pentru cercetători, unii dintre aceștia considerând că Mihailii proveneau din Tesalonic. Însă, descoperirea la Valea Stanciului (jud. Dolj), la școala profesională din comună, a unei plăci de marmură inscripționată a pus punct tuturor speculațiilor: „Acest edificiu de scólà s-a clădit de Constantin N. Michail după dorința mult regretatului său părinte Nicolae Michail, născut în satul Megarova, în Macedonia".

Ioan (Jean) C. Mihail a fost ultimul descendent al familiei. A fost cel de-al doilea fiu al latifundiarului Constantin Dinu Mihail, unul dintre cei mai mari proprietari de pământuri din regiune. S-a născut la 3 octombrie 1875 și a urmat școala primară la Craiova, iar mai apoi Liceul „Carol I" – instituție de prestigiu, înființată oficial la 20 mai 1826 și redenumită astfel în anul 1885, prin înalt decret regal. Și-a continuat studiile la Paris.

Tatăl, Constantin Dinu Mihail

Deși nu a fost singur la părinți, Jean a moștenit în cele din urmă întreaga avere a neamului. Cum s-a întâmplat aceasta? Fratele lui, Nicolae, terminase, ca și el, școala primară din Craiova, apoi liceul la Paris și a urmat cursurile Facultății de Drept din Liège. Reîntors în țară, a fost numit președinte al Societății Anonime „Ramuri" și a coordonat eforturile comitetului ce își propusese să ridice la Craiova o statuie pentru domnitorul Mihai Viteazul. S-a

Familia Mihail; Jean este primul din dreapta, rândul din spate

simțit atras de credința romano-catolică și se pare că, înainte de anul 1914, și-a făcut apariția în Craiova fiind îmbrăcat în ținută de călugăr franciscan. În ultima parte a vieții, a trăit în Franța, pe domeniul unchiului său, stingându-se din viață la 5 octombrie 1918, la vârsta de doar 46 de ani, în urma unei serii de complicații pulmonare, probleme care au răpus-o și pe mama lui. Jean s-a ocupat să-i aducă rămășițele în țară, fiind înhumat în cavoul familiei Mihail din Cimitirul Ungureni, la 14 noiembrie 1920. Astfel, Jean a rămas singurul moștenitor al averii familiei.

Jean Mihail a avut și două străbunici bogate. Una dintre ele, Elena, fusese căsătorită cu Nicolae (Nikolaus) C. Dumba. Născut la 24 iulie 1830, el era reprezentatul de seamă al familiei Dumba – o dinastie influentă de industriași și bancheri de origine aromână, stabilită la Viena în secolul al XIX-lea și devenită celebră pentru sprijinul extraordinar acordat culturii și dezvoltării economice din Imperiul Austro-Ungar și spațiul românesc. Frații Mihail și Nicolae Dumba au deținut moșia Bragadiru din județul Teleorman, contribuind puternic la dezvoltarea agriculturii și a comerțului în zonă. Nicolae Dumba a fost și negustor de antichități, achiziționând o mare parte dintre operele de artă ce se aflau în colecția familiei Mihail, opere care i-au rămas moștenire lui Jean Mihail. Cea de-a doua mătușă, Maria, era căsătorită cu Elias Coloni, un grec, comandant de arnăuți. Datorită activităților lui împotriva otomanilor, moștenise moșia de la Deveselu, pe care Maria ridicase un conac și o biserică cu hramul „Sfântul Nicolae". Elias era cel care îl reprezenta pe Constantin Dinu Mihail în tranzacțiile cu băncile franceze. Astfel, în anul 1909, Jean Mihail a primit o moștenire din partea Elenei Dumba (inclusiv o colecție impresionantă de tablouri), iar în 1923, Maria Coloni i-a lăsat la moarte suma de 5 milioane de lei în numerar, mai multe moșii, dar și conacul de la Deveselu.

Jean Mihail a deținut proprietăți în mai multe județe: Dolj, Mehedinți, Olt etc. Fiind implicat în politică, el a votat pentru reforma agrară și împroprietărirea țăranilor prin despăgubirea proprietarilor de statul român. După adoptarea reformei în 1921, Jean Mihail mai deținea aproximativ 15.000 ha. Se pare că pentru marele latifundiar, exproprierea ar fi fost, de fapt, o metodă prin care ar mai fi scăpat de griji, având în vedere cantitatea mare de pământ – moșii care trebuia administrate în mai multe regiuni ale țării.

Anul 1929, începutul Marii Crize, l-a regăsit pe Jean Mihail într-o poziție aparte: era cel mai bogat om din țară. În perioada postbelică, România și restul lumii cunoscuseră o dezvoltare industrială accelerată. Ulterior acestui avânt, marcat de excese și supraproducție la nivel mondial, criza a izbucnit inițial la Bursa de pe Wall Street, la 24 octombrie 1929. Efectele marii crize economice s-au resimțit treptat și în România (*Magazin istoric*, nr. 7/2012), manifestându-se în valuri succesive prin prăbușirea prețurilor, a producției și a veniturilor. Contractarea severă a puterii de cumpărare a blocat stocurile de mărfuri, generând un șomaj în masă și, implicit, colapsul finanțelor publice. Unele bănci mai puternice au reușit să supraviețuiască, altele au intrat în faliment, iar deasupra tuturor a

Fratele, Nicolae Mihail

Soții Nicolae C. și Elena Dumba

vegheat Banca Națională a României, care trebuia să se confrunte atât cu deficiențele stabilizării leului, cât și cu efectele crizei. Ca urmare, statul român a avut enorm de suferit.

În 1930, statul român a fost nevoit să facă un împrumut extern pentru depășirea crizei. Însă, pe fondul deprecierii leului și al falimentelor bancare, era nevoie de o garanție consistentă. Astfel că Jean Mihail s-a decis să îl ajute pe regele Carol al II-lea, venit la conducerea țării în iunie 1930, în plină criză, și să garanteze împrumuturile externe din băncile franceze și elvețiene cu propria lui avere. În ziarul *Lumea* se menționează faptul că Mihail împrumutase, în timpul Primului Război Mondial, Banca Franței cu 10 milioane de franci de aur. El a pus bunăstarea oamenilor și a țării mai presus de propria moștenire și muncă de-o viață.

Cu trei ani înainte să moară, la 14 februarie 1933, milionarul și-a întocmit testamentul. Prin acest act, Jean C. Mihail lăsa întreaga avere mobilă și imobilă statului, neavând moștenitori direcți, întrucât nu se căsătorise. Una dintre condiții era înființarea Fundației Culturale „Ioan C. Mihail“, care trebuia să fie administrată de un consiliu, din care să facă parte Patriarhul României, președintele Academiei Române, ministrul Agriculturii și Domeniilor, ministrul Instrucțiunii Publice și ministrul Sănătății Publice. De asemenea, dispunea în document sume de bani, iertări de ipoteci și datorii pentru prietenii, colaboratorii și rudele sale. O altă dispoziție lăsată prin testament era împărțirea moșiilor sale în loturi de câte trei hectare, care să fie vândute la prețuri accesibile țăranilor. Statul avea dreptul să păstreze fondurile forestiere supuse regimului silvic și terenurile, însă avea obligația să înființeze ferme model, școli tehnice agricole și așezăminte industrial-agricole. Totodată, sumele obținute în urma vânzării terenurilor agricole ar fi urmat să formeze Fondul „Ioan C. Mihail“, prin care statul să finanțeze acțiuni de utilitate publică: modernizarea școlilor, dotarea satelor cu biblioteci, ajutor material pentru copiii aflați în pragul abandonului școlar, precum și introducerea cursurilor de agricultură. Se prevedea și înființarea Institutului Maternității din București, care trebuia să fie conform ultimelor standarde sanitare.

Jean C. Mihail a murit la 23 februarie 1936, cauza oficială fiind bronhopneumonie virală. Cu puțină vreme înainte, a redactat un „al doilea testament“. A fost un act adițional (codicil), prin care a direcționat sume uriașe de bani și proprietăți în mod expres către Craiova și regiunea Olteniei. S-a scris despre lucrul acesta în ziarul *Universul*, unde a fost redată o discuție oficială de la Craiova, din data de 11 martie 1936. Trupul a fost înhumat în cavoul familiei Mihail din Cimitirul Ungureni, iar în ziua funeraliilor, școlile nu au ținut cursuri.

Biblioteca Academiei Române adăpostește numeroase periodice care oglindesc atât activitatea filantropică a marelui Jean Mihail, cât și ecourile trecerii sale în eternitate. În ziarul *Adevărul* este relatată înmormântarea lui: „Biserica Sf-ții Arhangheli, unde a fost depus sicriul încă de luni, de la aducerea din București, și până ieri, a fost tixită de ofici[a]lități, […] iar străzile înconjurătoare de mulțimea de or[ă]șeni din toate straturile sociale.“ Periodicul a publicat și discursurile prefectului Gârboviceanu și al profesorului N. Balaban, directorul Colegiului Național „Carol I“, care a rostit o cuvântare în numele ministrului Instrucțiunii Publice, C. Angelescu.

Maria Coloni

La momentul respectiv,

Palatul Jean Mihail (în epocă, numit după tată, Constantin Dinu), carte poștală din 1911

presa anunța că filantropul lăsa statului o avere de patru miliarde de lei. În ziarul *Adevărul*, în data de vineri, 6 martie 1936, se regăsește știrea că, într-o ședință a Senatului din 3 martie, publicistul și scriitorul interbelic Mircea M. Mora a elogiat gestul de filantropie al ultimului reprezentat al familiei Mihail: „D[omnul] M. MORA la sumar evidențiază gestul excepțional al senatorului Jean Mihail, decedat zilele trecute, care a lăsat întreaga sa avere statului pentru opere sociale și culturale“. La câteva luni distanță, avea să fie înființată

Înmormântarea lui Jean Mihail la Craiova

Discursurile. Înhumarea la cimitirul Ungureni

Discursurile de la înmormântare, Adevărul, *7 martie 1936...*

Moartea unui miliardar român

fost creditor al Băncei Franței

Bucureștii. — Eri a încetat din viață Jean Mihail, unul din miliardarii români.

Acesta își crease averea în timpul războiului a împrumutat Banca Franței cu 10 milioane franci aur. Interesant e că Jean Mihail n'are nici un moștenitor.

... și anunțul morții din Lumea, *2 martie 1936*

Fundația Culturală „Ioan C. Mihail“, care a funcționat până în 1948.

Astăzi poate fi vizitat Palatul Jean Mihail, o capodoperă a renumitului arhitect francez Paul Gottereau (cel care a proiectat și Palatul CEC din București), devenit din anul 1954 și până astăzi Muzeul de Artă Craiova. Reprezintă nu doar un monument de referință al arhitecturii noastre civile, ci și un veritabil păstrător al memoriei vii a elitelor interbelice și al tezaurului artistic național. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 10 septembrie 2026, prin poștă, e-mail sau Facebook, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și adresa dumneavoastră și puteți câștiga un abonament pe un an la revista **Magazin istoric**, ediția tipărită.

– Despre care personaj biblic a scris Sim.P. Simoiu în ziarul Transilvania că ar fi fost inițiat în misterele magiei egiptene?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din iunie 2026 este:

„părăsirea Dobrogei în 1916“

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de **domnul Vasile Emil**, din **Curtea de Argeș**, jud. **Argeș**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna ianuarie 2027.

Nu luăm în considerare răspunsurile trimise pe Facebook și pe e-mail fără numele celui care trimite și care nu indică adresa.

Adresa noastră: **Magazin istoric, Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, cutia poștală 45, cod 050711, sector 5, București**

E-mailul nostru: **mistoric@gmail.com**

SFÂNTUL SOFRONIE DE LA ESSEX

COSMIN OPREA

Sfântul Sofronie Saharov de la Essex (1896 – 1993) este unul dintre cei mai remarcabili asceți, monahi și mistici creștini ai secolului al XX-lea.

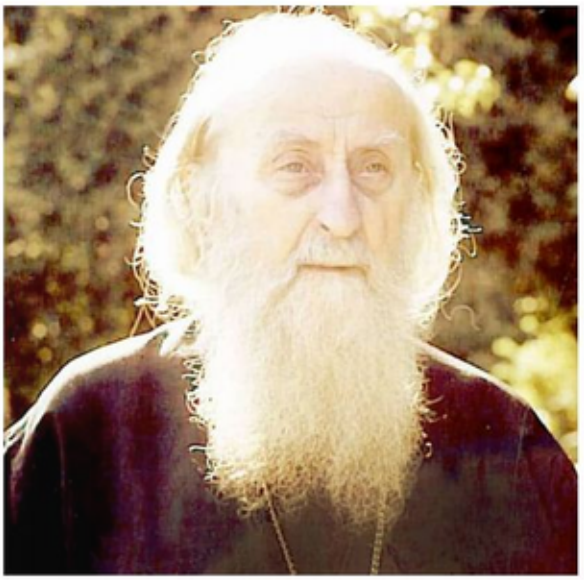

Serghei Semionovici Saharov (cum se numea ca laic sfântul Sofronie) s-a născut la Moscova, la 22 septembrie 1896, într-o familie burgheză de creștini ortodocși practicanți. Faptul că a crescut într-o familie ortodoxă, cu accentul pus pe rugăciunea zilnică, a lăsat o amprentă puternică. Copil fiind, Serghei se putea ruga cu ușurință trei sferturi de ceas zilnic.

De tânăr Serghei a citit cu mare interes operele lui Gogol, Turgheniev, Tolstoi, Dostoievski și Pușkin. Intensitatea căutării spirituale a continuat și în anii de studenție, timp în care formarea sa spirituală a fost marcată de doi factori: de pasiunea pentru pictură și de mistica orientală. Între 1915 – 1917 a studiat la Academia de Arte, iar între 1920 – 1921 la Atelierele de Pictură, Sculptură și Arhitectură din Moscova. În pictura lui, tânărul Serghei încerca să descopere o frumusețe eternă, taina fiecărui obiect vizibil.

În vâltoarea Rusiei post-revoluționare, Lenin a oferit, în 1922 – 1923, unor intelectuali nemarxiști de frunte posibilitatea de a părăsi Rusia. Între ei s-au numărat N. Berdiaev, S. Bulgakov, Nikolai și Vladimir Lossky. Serghei Saharov plecase deja în 1921, ca să-și continue cariera artistică în străinătate. A stat puțin timp în Italia și apoi la Berlin. În 1922 a ajuns la Paris. Aici parcursul său artistic a atras rapid atenția mediilor franceze, iar el a ajuns să expună la Salon d'Automne și la mai selectul Salon des Tuileries. În același timp, pelerinajul său spiritual și teologic continua. Experiența mistică se îmbogățește cu un eveniment ce are loc în Sâmbăta Mare a anului 1924 și a continuat până în a treia zi de Paști. Forța acestei experiențe n-avea să mai fie atinsă în viitoarele sale vederi ale luminii dumnezeiești. Aceste experiențe și descoperiri au avut drept rezultat întoarcerea sa la creștinism.

În 1922 s-a constituit Mișcarea Tinerilor Creștini Ruși, care a pus în prim-plan problema educației religioase. Astfel apare la Paris Institutul Teologic Ortodox „Sfântul Serghie" (Saint Serge). Serghei Saharov a fost printre primii lui studenți. Cea mai profundă influență asupra lui Serghei Saharov a venit din partea părintelui Serghei Bulgakov. Acesta din urmă nu era doar profesorul lui Serghei Saharov, ci și duhovnicul lui.

Ajuns în Grecia, pe Muntele Athos, Serghei Saharov a intrat în mănăstirea rusă de aici cu hramul Sfântul Pantelimon, cu numele Sofronie. În acea perioadă, principalul izvor al inspirației sale teologice a fost propria experiență mistică. El afirma că a trecut printr-o adâncă pocăință pentru apostazia sa și pentru starea sa duhovnicească inadecvată. Un alt factor hotărâtor al formației sale

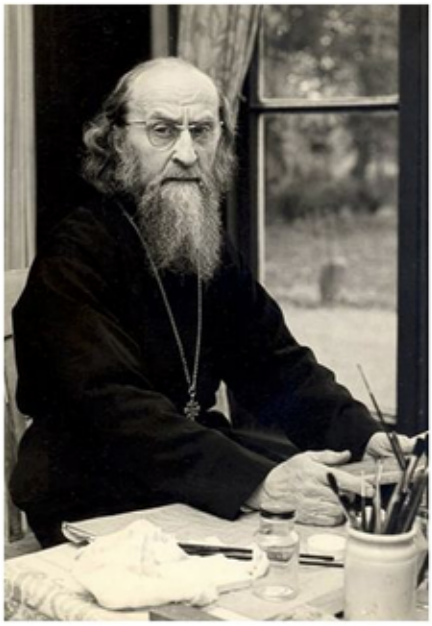

La maturitate

teologice a fost întâlnirea cu monahul athonit rus Siluan, canonizat în 1987 de Patriarhia Ecumenică. Formula ascetică a lui Siluan: „Țineți mintea în iad și nu deznădăjduiți!“ se potrivea cu propriul moto duhovnicesc al părintelui Sofronie: „Stai pe marginea prăpastiei deznădejdii, dar când simți că ai să cazi în gol, dă-te înapoi!“

La Athos Sofronie s-a familiarizat cu moștenirea ascetică a Sfinților Părinți. Corespondența din acea perioadă cu fostul catolic convertit la Ortodoxie David Balfour ne arată familiaritatea sfântului cu scrierile și ideile Sfinților Părinți. El cunoștea și *Filocalia*. Stând la Athos, a învățat limba greacă, așa că a putut citi izvoarele patristice, inclusiv pe Sfântul Grigorie Palama. Între alte cărți, el menționează și *Patericul* și *Povestirile pelerinului rus*.

După moartea Sfântului Siluan (24 septembrie 1938) și urmând sfatul său, Sofronie a părăsit Mănăstirea Sfântul Pantelimon pentru „pustia“ athonită. S-a retras mai întâi în Karulia, apoi într-o peșteră de lângă Mănăstirea Sfântul Pavel. Acei ani au fost marcați de două evenimente semnificative. Mai întâi, în 1941 arhimandritul Sofronie a fost hirotonit preot. Devenind duhovnic și povățuitor duhovnicesc pentru mulți asceți de la Athos, părintele Sofronie a avut un acces unic la experiențele personale ale tuturor celor care i se mărturiseau. Aceasta i-a îngăduit să observe și analizeze unele constante repetate cu regularitate în viața duhovnicească a monahilor, observații care au devenit baza învățăturii sale ascetice. I-a venit ideea să scrie o carte despre tradiția ascetică athonită, să înregistreze principiile ei și să descrie exemple vii care să-i ajute și pe alții să-și găsească calea. Al Doilea Război Mondial a fost pentru părintele Sofronie o perioadă de rugăciune atât de intensă, încât i-a fost afectată chiar sănătatea.

În anii de după război, arhimandritul Sofronie a reluat contactul cu David Balfour, care l-a ajutat să obțină o viză pentru a merge în Franța. Plecarea sa de la Athos, în 1947, a fost determinată de un număr neprecizat de „împrejurări“. Pe de o parte, Sfântul Siluan îi încredințase sarcina publicării scrierilor lui, dacă „credeți că pot fi de folos“. Capitala culturală a emigrației ruse, Parisul, era locul ideal pentru aceasta și putea oferi resurse inaccesibile la Athos. Pe de altă parte, voia să-și încheie studiile teologice la Institutul „Saint Serge“, care s-a declarat de acord să-i fixeze examene pentru întreg cursul de patru ani și să-i ofere găzduire și întreținere. Alte motive posibile au putut fi sănătatea sa deteriorată și dificultățile cu care se confrunta ca nefiind grec în Grecia postbelică. „Situația politică – îi scria lui Balfour – se deteriorează pe zi ce trece“. La sosirea sa la Paris, Institutul l-a chestionat pe părintele Sofronie cu privire la atitudinea sa față de Biserica Ortodoxă Rusă. Nu numai că recunoștea Patriarhia Moscovei, dar privea Biserica din Rusia drept o Biserică a martirilor și a mărturisirilor. Prefera tradiția

Cu monahul Siluan (așezat)

Un grup de pelerini la mănăstirea Sfântului Sofronie

patristică, în timp ce mulți slavofili (ca Berdiaev și Evdokimov) recurgeau la Dostoievski drept izvor teologic. Firește, simpatiile părintelui Sofronie față de Patriarhia Moscovei au devenit un obstacol în calea acceptării lui la Institutul „Saint Serge". Fiind respins, părintele Sofronie nu și-a mai încheiat pregătirea teologică academică. El s-a stabilit în casa rusă din mica suburbie pariziană St. Geneviève-des-Bois, care avea o biserică rusească, unde slujea ca preot și duhovnic. În această perioadă sănătatea lui s-a deteriorat, suferind o complicată operație de ulcer.

În anii '50, când părintele Sofronie slujea la biserica rusă din capitala Franței, multă lume venea la el pentru îndrumare duhovnicească. În 1958, avea în preajmă un grup permanent de persoane în căutarea vieții monahale. Arhimandritul Sofronie se bucura deja de o deosebită popularitate și în Anglia. Cartea despre Sfântul Siluan, tradusă și în engleză în 1958, se bucura de o primire favorabilă din partea presei bisericești britanice. Părintele Sofronie vizitase deja Anglia, unde ținuse un număr de predici și conferințe, precum alocuțiunea ținută în 1958, la Oxford, cu ocazia comemorării decesului prematur al lui Vladimir Lossky, cunoscutul teolog rus. Cu ajutorul câtorva persoane din Anglia, Sfântul Sofronie a reușit să cumpere o proprietate la Tolleshunt Knights Maldon, în Essex, pe care a vizitat-o pentru prima dată în 1958. În 1959 s-a mutat aici cu un grup din Franța, care număra șase persoane, pentru a întemeia o obște monahală. Așa a luat ființă Mănăstirea cu hramul Sfântului Ioan Botezătorul. Patriarhul Moscovei Alexie I a dat răspuns pozitiv cererii Sfântului Sofronie de a trece sub jurisdicția mitropolitului Antonie de Suroj. În 1965, tot cu binecuvântarea lui Alexie I al Moscovei, mănăstirea a devenit supusă autorității Patriarhiei Ecumenice, primind ulterior de la aceasta statut stavropighial.

Sfântul Sofronie s-a dedicat acestei comunități până la moarte, în 1993. Aici a încercat să restaureze principiile profunde ale vieții monahale, în așa fel, încât să se evite concepțiile deformate despre viața de obște și scopul ei. Regula de rugăciune a mănăstirii se deosebește de o mănăstire ortodoxă tradițională. În locul cărților de slujbă cu ciclul lor zilnic, mănăstirea folosește adeseori rugăciunea lui Iisus sub forma unui cult comunitar – invocarea Numelui divin până la patru ore pe zi. Sfânta Liturghie se săvârșește de trei-patru ori pe săptămână. Pe de o parte, acest lucru era mai potrivit cu o mică comunitate multinațională, în care citirea slujbelor într-o limbă anume i-ar fi exclus pe unii membri sau vizitatori de la participarea deplină la ele. Pe de altă parte, aceasta fusese practica Sfântului Sofronie în timpul viețuirii sale în „pustia" athonită și aceeași regulă o recomandase și lui David Balfour. Nu e doar unul dintre principalele centre din care Ortodoxia iradiază în Occident, ci și una dintre cele mai viguroase afirmări ale universalității Ortodoxiei. Sunt peste 12 naționalități și obștea numără mai mult de 40 de viețuitori. În România a devenit cunoscută datorită ieromonahului Rafail Noica, fiul cunoscutului filosof Constantin Noica.

În ultimii ani de viață, Sfântul Sofronie a ținut cu regularitate o serie de convorbiri adresate comunității sale monahale. Scris în 1991, testamentul său stabilește modelul Sfintei Treimi ca principiu de viață pentru comunitatea monahală. Acesta a fost rămasul său bun teologic, textul ultim înaintea mutării la cele veșnice, la 11 iulie 1993. A fost canonizat de Patriarhia Ecumenică în 2019, la 27 noiembrie.

Sfântul Sofronie rămâne unul dintre cei mai mari teologi ai veacului al XX-lea, alături de Iustin Popovici, Dumitru Stăniloae și Ioannis Romanidis.

Mulțumim pe această cale nepotului de frate al Sfântului Sofronie, Nikolas Sakharov, ieromonahul de la Essex, care ne-a pus la dispoziție informațiile necesare. ■

EGIPTUL ANTIC RECEPTAT ÎN PRESA ROMÂNEASCĂ DIN SECOLUL AL XIX-LEA

MIHAIL WALTER TEUTSCH

Jean-François Champollion, portret de pictorul francez Léon Cogniet, 1831

Secolul al XIX-lea este perioada în care egiptologia a început să se dezvolte ca disciplină academică (Magazin istoric, nr. 11/2022), inclusiv în România (Magazin istoric, nr. 2/2004). În acest veac, mai precis în anul 1822, Jean-François Champollion a reușit să descifreze scrierea hieroglifică (Magazin istoric, nr. 2/1968), descoperire care, împreună cu aducerea la lumină a unor artefacte aparținând civilizației Egiptului Antic și cu traducerea unor texte cu scriere hieroglifică, au dus la o înțelegere și un entuziasm pentru istoria acestei civilizații.

Toate aceste aspecte s-au reflectat foarte bine și în literatura universală din acest veac. Au apărut opere precum romanul Faraonul al scriitorului polonez Boleslaw Prus sau poezia Egipetul a lui Mihai Eminescu (Magazin istoric, nr. 2/1975), publicată pentru prima dată în revista Convorbiri literare, la 1 octombrie 1872. Marele poet român a realizat un tablou al Nilului ce curge către mare și care nu este numai de o frumusețe rară, cu o atmosferă misterioasă a locului, dar ilustrează și toată istoria anticului Egipt în părțile ei caracteristice și deosebite.

Presa românească a acelor timpuri nu a putut să ignore interesul crescut al oamenilor de cultură pentru fermecătoarea și misterioasa istorie a Egiptului Antic. Unii ziariști români din Vechiul Regat sau din Transilvania, care atunci era parte a Imperiului Austro-Ungar, au relatat pe larg momente din istoria Egiptului Antic.

Presa românească s-a concentrat pe descoperirile arheologice și evoluțiile din cadrul egiptologiei academice, conexiunea dintre civilizația egipteană și creștinism.

MAREA ASEMĂNARE CU EGIPTENII ANTICI

Un caz aparte care a atras atenția presei românești a fost descoperirea mumiilor mai multor faraoni egipteni din perioada Regatului Nou (cca 1550 – 1069 î.H.), în 1881. În principal, ziarul *Timpul*, publicația lui Mihai Eminescu și Ioan Slavici, a relatat evenimentul în numărul din 3 august: „Din Cairo se trimet *Gazetei de Colonia* amenunte foarte interesante asupra descoperirii ce s-a făcut la Theba. S-au descoperit acolo 36 de sarcofage regești și de vechi dinastii thebeane, sarcofage ce

conțin mumii, rulouri de papyrus, mii de statui ale lui Osiris, mii de jucării și de talismane".

Și ziarul *Telegraful* din București a scris la 11 august: „Se citesc pe inscripțiunile sarcofagielor transportate la Bulak numele de Raskene, Amosis, Seti, Ramses I, Amenofis I, Tutmes I, Tutmes II, Tutmes III, Pinotem și acele de regine între altele [numele] alu Ramaka d'Ames Nofert, Ari. Unul din sarcofagii care conține momâia lui Maut-Nedjem, fiica faraonului Ramses al II-lea, este însemnat pentru bogăția lui, fiind împodobit cu aoru masiv și sculptat cu pietre prețioase".

Tot în secolul al XIX-lea s-au realizat primele legături dintre limba vorbită de egiptenii antici și cea vorbită de copți, minoritatea creștină din Egipt. Aspectul a fost evidențiat și de presa românească. G.T. Buzoianu nota în ziarul *Lupta* din București, la 15 februarie 1895: „Acela care a găsit cheia a ieroglifelor a mai stabilit – și în urma lui alți egiptologi au confirmat-o – că între limba vorbită de vechiul egiptean și acea vorbită de copții cari mai trăiesc încă și astăzi există o mare asemănare, asemănare cu tot enormul spațiu de timp ce s-a strecurat de atunci și până astăzi, n-a putut să-l altereze nici rădăcinile nici chiar unele forme".

În secolul al XIX-lea, spiritul credinței creștine se manifesta încă foarte puternic, motiv pentru care civilizația egipteană antică era încă foarte strâns legată în mentalitatea oamenilor, de evenimentele narate de Vechiul Testament. Și presa acelor timpuri a prezentat episoade din Vechiul Testament în corelație cu istoria Egiptului Antic.

Templul zeiței Isis din Philae, care a atras mulți admiratori în epocă

Sim.P. Simoiu, în ediția din 1 – 15 februarie 1885 a ziarului *Transilvania* din Sibiu, a scris: „Căci despre Moisi se zice, că elu a fostu inițiatu în toate misteriele Egipteniloru. Tradițiunea ovreică ne spune, că egiptenii, prin magia loru, au facutu și ei din toiagele loru șierpi înainte lui Moisi".

REVOLUȚIE CU 5.000 DE ANI ÎNAINTE DE VREME

Oamenii secolului al XIX-lea ajungeau să reflecte evenimentele istoriei Vechiului Egipt prin prisma vieții sociale și politice contemporane. Ziarul *Lupta*, „liberal-opoziționist", a prezentat modul cum egiptenii antici din timpul celei de a V-a dinastii (secolele XXV – XXIV î.H.) ar fi început o adevărată revoluție împotriva faraonului: „A fost prin urmare, acum vreo cinci mii de ani o adevărată revoluție a poporului egiptean în contra faraonilor abusivi, o revoluție al cărei rezultat a fost încoronat de succes; iar la rândul lor, faraonii au fost nevoiți să țină seama de cerințele poporului și să dea satisfacție".

În alt număr din ziarul *Lupta*, gazetarii au analizat apartenența de rasă a egiptenilor antici, un aspect specific mentalității acelor timpuri. „Și judecând după momiile atât de admirabil conservate, s-a dovedit că ele nu puteau aparține decât unei rase albe, care nu putea veni decât din Asia". În același articol, autorul G.T. Buzoianu aduce și alte argumente în favoarea teoriei că egiptenii nu ar fi putut să fie o rasă neagră. „Ceea ce a făcut pe unii să comită greșeala de a crede că Egiptul a fost colonizat cu negri sau negroizi veniți de la sud, din Nubia sau cum se numia pe atunci Etiopia, este faptul că contactul albilor cu negrii cari urcau în sus pe Valea Nilului a produs încrucișarea, care a dat nașterea tipului brun, tip ce devenea atât mai negru, cu cât urcai mai sus pe cursul fluviului".

Unele monumente egiptene antice au atras și ele atenția presei românești. Ziarul *Lupta* a remarcat obeliscurile, pe care le-a comparat cu columnele greco-romane. „E caracteristic, că egiptenii își scriau scienția și istoria și pre columne și alte popoare au avut drept documente istorice acestea columne. Columnele cele mai renumite ale egiptenilor au fost cele ale lui Hermes". ■

TELEX TELEX TELEX TELEX TELEX

A MURIT CARLO GINZBURG

La 17 iunie 2026 s-a stins din viață Carlo Ginzburg, unul dintre pionierii microistoriei – disciplina istoriei care studiază spații, evenimente sau personaje mici. Născut la Torino, Italia, în 1939, Ginzburg provenea dintr-o familie de evrei cu origini lituaniene, ruseşti şi italiene, originară din Odesa, Ucraina. A predat la Universitatea Princeton (S.U.A.), Universitatea din Bologna (Italia) şi la Universitatea din California (S.U.A.). S-a dedicat studiului istoriei Renaşterii şi Perioadei Premoderne, preponderent în Italia, şi analizei credinţelor populare din Europa din aceste epoci.

În opera sa cea mai cunoscută în domeniul microistoriei, *Brânza şi viermii* (1976, tradusă în limba română în mai multe ediţii), Ginzburg a analizat credinţele lui Domenico Scandella (1532 – 1599), un morar din nordul Italiei. Cunoscut şi drept Menocchio, acesta a fost anchetat şi ars pe rug de Inchiziţie, întrucât a susţinut că Pământul şi Dumnezeu s-au format dintr-o masă haotică, „la fel cum se face brânza din lapte“, că singurul păcat era să-ţi rănești aproapele şi că blasfemia nu îl afecta negativ decât pe blasfemator. Ginzburg a demonstrat, pe baza acestui personaj, cum s-au influenţat reciproc credinţele populare, de sorginte păgână, cu credinţele elitelor; cum apariţia tiparului şi răspândirea literaturii ecleziastice au influenţat ideile acestui morar; şi cum, odată cu Reforma protestantă, schimbul de idei între cultura populară şi cea a elitei a intrat în declin, elitele încercând să suprime cultura şi credinţele celor umili.

În anul 1979, Ginzburg s-a adresat formal Papei Ioan Paul al II-lea, cerându-i să deschidă Arhivele Inchiziţiei pentru publicul larg. Procesul a durat câteva decenii, iar cercetătorii au obţinut acces în 1998. Papa Benedict al XVI-lea a declarat ulterior că scrisoarea lui Ginzburg din 1979 a fost motivul principal din spatele deciziei Vaticanului.

Ginzburg a scris şi mai multe eseuri, analizând ştiinţa istoriografică şi rolul istoricului, a cărui metodologie a comparat-o cu cea a unui judecător, care trebuie să afle adevărul pe baza mărturiilor şi dovezilor materiale. S-a pronunţat şi asupra evenimentelor politice; într-un eseu scris aproape de sfârşitul vieţii, nota: „ţara de care aparţii nu este […] cea pe care o iubeşti, ci cea de care îţi este ruşine“.

MORMÂNTUL SCITULUI

În apropierea satului Gura Bâcului, Republica Moldova, raionul Anenii Noi, a fost descoperit mormântul unui războinic scit, datat în secolul al III-lea î.H. În interior, arheologii au găsit rămăşiţe umane, vase ceramice, vârfuri de săgeată şi un obiect din piatră cu scop necunoscut, posibil un altar. În mod remarcabil, în mormânt se afla şi o căţuie din ceramică, un obiect des întâlnit în necropolele sciţilor din perioada respectivă, dar foarte rar descoperit în acest context pe teritoriul Republicii Moldova, ce avea scop ritual în timpul înmormântării.

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

SCRISORI DIN EXIL

Continuăm cu un alt document păstrat în Fondul Constantin Vișoianu, la Hoover Institution on War, Revolution and Peace. Mulțumim din nou doamnelor ELENA DANIELSON și LAURA COSOVANU pentru posibilitatea de a le prezenta cititorilor noștri.

Sire,

Comitetul Național Român este fericit de prilejul pe care Majestatea Voastră a binevoit să-l acorde colegului nostru, dl. Alexandru Cretzianu, de a-I face un raport verbal asupra activității generale a Comitetului, precum și de a-I supune părerile noastre asupra unor importante probleme ce ne stau în față.

Între altele, dl. Alexandru Cretzianu va da Majestății Voastre ultimele vești în legătură cu stăruința grea la care suntem supuși din partea unor instituții americane, în vederea unei reorganizări a Comitetului.

Această problemă este cu atât mai delicată cu cât, pe de o parte, suntem siliți de împrejurări să ținem seama, într-o anumită măsură, de dorințele americane pentru ca să asigurăm o necesară colaborare, iar, pe de altă parte, ținem de datoria noastră elementară să nu alienăm pe de-a-ntregul independența conștiinței noastre naționale și libertatea de funcționare a instituțiilor noastre fundamentale.

Din nefericire, situațiunea este agravată de faptul că o parte din compatrioții noștri mai notabili nu arată niciun fel de rezistență față de dorința cercurilor străine de a interveni în chestiunile noastre românești. Din contră, adesea o solicită cu scopul de a obține avantagii particulare și de a se arăta elemente „utile" în împlinirea scopurilor de [h]egemonie ale acestor cercuri.

Refugiul nu a oțelit virtuțile tuturor compatrioților noștri, nici nu a întărit conștiința lor națională.

Sunt cu durerea în suflet când arăt în fața Majestății Voastre aceste slăbiciuni ale compatrioților noștri. Nu aș dori, Sire, să micșorez cu nimic înaltele, generoasele și justele păreri pe care Majestatea Voastră le are asupra sufletului poporului român. Dar sunt sigur că Majestatea Voastră nu va atribui o semnificație generală acestor scăderi individuale, ci le va socoti numai ca o trecătoare manifestațiune a boalei dezvoltată de exil în organismele mai slabe.

După cum știu că Majestatea Voastră va păstra neștirbite sentimentele de duioșie și de admirație pe care I le inspiră poporul Său, care dovedește încă o dată, în împrejurările tragice de astăzi trăinicia conștiinței sale naționale și nebiruita sa voință de a trăi independent și dragostea sa profundă față de regele său.

Sire,

Dl. Alexandru Cretzianu va supune Majestății Voastre expresiunea hotărârii noastre de a respecta libertatea instituțiilor noastre fundamentale. Noi știm că numai în acest cadru și sub oblăduirea regală vom putea reprezenta adevărata voință a neamului nostru și vom face față, cu slabele noastre puteri, îndatoririlor pe care ni le comandă suferințele și aspirațiunile națiunii române. Nimeni nu poate servi voința de independență a țării prin capitulări.

Comitetul Național Român este conștient de greaua și delicata situațiune pe care orice organism național o are în exil. El știe că trebuie să facă sacrificii și să sufere umilințe. Și nu este astăzi pentru prima oară că le acceptă. Dar crede ferm că este de datoria sa să lupte pentru a salva o cât mai mare parte de demnitate națională și de independență. Transformându-se într-un instrument american, el nu ar mai putea servi nici România, nici America.

În aceste limite, Sire, credem că se poate examina problema reorganizării Comitetului.

Comitetul Național Român mulțumește cu adâncă recunoștință Majestății Voastre pentru bunăvoința cu care va asculta raportul colegului nostru, dl. Alexandru Cretzianu.

Comitetul roagă pe Majestatea Voastră să primească încredințarea sentimentelor noastre de adânc și respectuos devotament.

Sunt cu cel mai profund respect,
Sire,
Al Majestății Voastre
Prea plecat și prea supus servitor
Președintele Comitetului Național Român
Constantin Vișoianu

Washington, 4 iulie 1952 ■

VLAD ȚEPEȘ

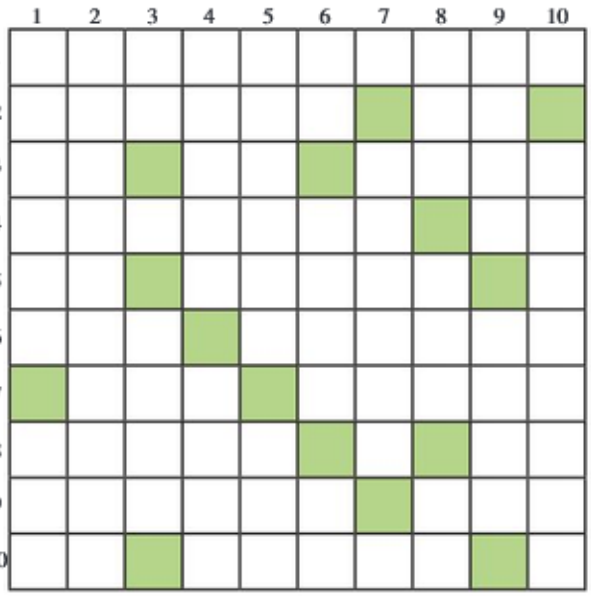

ORIZONTAL: 1) Cetate de scaun a voievodului, unde a înălțat Turnul Chindiei și, în contextul campaniei otomane din 1462, o „pădure" de prizonieri trași în țeapă. 2) Autorul *Cronicii austriece*, care a culeș și a consemnat informații despre ultimii ani ai lui Țepeș (Jakob) – Prefix care arată unirea. 3) Rangoni Gabriele – La intrarea în Rwanda! – Titlul conducătorului Țării Românești, provenit din latinescul *dominus*. 4) Actorul care l-a interpretat pe Vlad Țepeș în filmul regizat de Doru Năstase, apărut în 1979 (Ștefan) – Diftong latin. 5) Universitatea din Oradea (abr.) – Părul care acoperă pielea unui animal, precum cel purtat de Vlad Țepeș la guler, din samur, în cel mai cunoscut portret al său, aflat la Castelul Ambras. 6) National Library of Australia (abr.) – Supranumele tatălui lui Țepeș, Vlad al II-lea, provenit de la Ordinul cavaleresc al Dragonului, al cărui membru era. 7) Editură spaniolă – Metal din care ar fi fost realizat un cazan enorm, în care Vlad Țepeș ar fi aruncat 600 de negustori din Țara Bârsei, conform unei legende germane. 8) Mare boier care s-a răsculat împotriva lui Vlad Țepeș, fiind prins și ucis de voievod (cel Mare, var.) – Decăzut în final! 9) Cărturar umanist și episcop catolic de Esztergom, al cărui tată, Ștefan (sau Stoian), din spusele sale, ar fi fugit din Țara Românească, fiind prigonit de „tirania" lui Vlad Țepeș (Nicolaus) – Atitudinea lui Țepeș față de „răul din țara sa", conform variantei slavone a *Povestirii despre Dracula voievod* (inf.). 10) Maria Oltea – Guvernatorul-regent al Ungariei, care l-a instalat pe tronul Țării Românești pe Vladislav al II-lea, ucigându-l pe tatăl lui Vlad Țepeș, și care le-ar fi interzis brașovenilor în 1452 să îl adăpostească pe acesta din urmă (de Hunedoara).

VERTICAL: 1) Cronicar otoman, autorul unei istorii a domniei lui Mehmed al II-lea, care a lăsat informații amănunțite despre luptele sultanului cu Vlad Țepeș, numindu-l pe domnitor *Kazîklî* (Țepeș; ...-bei, m. 1499) – Fostă companie aeriană franceză. 2) Călător venețian, confundat uneori cu Donado da Lezze, care, aflat la Istanbul, a scris că aproape toți locuitorii musulmani ai orașului ar fi fugit în Asia Mică de teama lui Vlad Țepeș, când acesta a atacat teritoriile otomane de la granița sa (Giovanni Maria). 3) Radu Rosetti – Cetate unde, conform cronicarului Laonic Chalcocondil, ar fi fost închis o vreme Vlad Țepeș în 1462, când a fugit în Regatul Ungariei (… Iulia). 4) Fruntaș al Sibiului pe care, alături de Nicolae de Ocna Sibiului, Vlad Țepeș îl acuza într-o scrisoare din 14 martie 1457 că ar fi vrut să-l ucidă (Ioan… de Vingard) – Cronicar otoman care a spus că țara „i-a fost dată" lui Vladislav al II-lea după ce a fost ucis tatăl lui Vlad Țepeș (Çelebi Edernevi). 5) Primarul Sibiului care, într-o scrisoare din 15 mai 1454, a scris că otomanii aveau acces liber prin Țara Românească sub Vladislav al II-lea, un motiv pentru care Regatul Ungariei l-a sprijinit pe Vlad Țepeș să ocupe tronul în 1456 (Wenczel) – Acțiunea lui Vlad Țepeș față de tronul Țării Românești, din spusele cronicarului Laonic Chalcocondil (inf.). 6) Voicu Tatul (abr.) – A istorisi, precum făceau negustorii sași în spațiul german despre Vlad Țepeș, cu care avuseseră dese conflicte, motiv pentru care s-a răspândit faima cruzimii lui în Occident – Stoicescu Nicolae. 7) Granița naturală dintre Țara Românească și Imperiul Otoman, fluviu trecut cu oastea de Țepeș în iarna anilor 1461 și 1462. 8) Scoase la început! – Atacant la mijloc! – Universitatea Uppsala (abr.). 9) Diplomat grec, cunoscut și drept Yunus-bei, trimis de sultan în 1461 la Vlad ca să îi poruncească voievodului să vină la Istanbul, pe care Țepeș l-a închis și ucis (Katabolinos) – Bei de Ianina, participant la expediția lui Mehmed al II-lea împotriva lui Vlad Țepeș, care, conform cronicarilor otomani, s-a tot plâns sultanului, alături de alți bei, de arșiță și de lipsa apei (Delioglu). 10) Starea tributului datorat Porții de Vlad Țepeș, în 1459, prin care acesta a decis să se distanțeze de Imperiul Otoman.

Dicționar: ELR, AOM.

Andrei OPREA

DIALOG CU CITITORII

COD, NU MORUN

Revin (la distanță de vreo cinci ani) – **ne scrie domnul** CONSTANTIN MANEA – cu o observație legată de o inadvertență provenind, cu siguranță, din traducerea unor materiale documentare, care au stat la baza unui articol din revistă. În numărul din octombrie 2025, la pagina 60 (coloana a doua) se menționează pescuitul de „morun" în Atlantic. Fără îndoială, în materialele sursă (traduse din franceză) era vorba despre cod (al cărui nume franțuzesc este „la morue"). Este o scăpare pe care am mai întâlnit-o în texte traduse din limba franceză.

Da, este o scăpare, „încurajată", din păcate, și de unele dicționare curente, care traduc termenul prin morun. Wikipedia pune însă lucrurile la punct: „Codul de Atlantic (Gadus morhua)**, cunoscut și ca** morun atlantic **sau, pur și simplu,** cod**, este un pește care face parte din familia** Gadidae**, ordinul** Gadiformes**, supraclasa** Gnathostomata **(Pești osoși). Specia trăiește în apele reci din Atlanticul de Nord în apropiere de Norvegia, Islanda, Groenlanda și Terra Nova." Cu siguranță, numai codul putea fi pescuit în apele Groenlandei, la 1830, și nu morunul, care trăiește în Marea Neagră, Caspică și Adriatică și, oricât s-ar strădui, n-ar reuși să migreze până sus, în nordul înghețat.**

APRECIERI DE LA CITITORI

În rândurile următoare, dorim să redăm câteva aprecieri primite în ultimele luni de la cititorii noștri, pentru care le mulțumim.

Domnul FLAVIU BRAN **ne-a transmis, odată cu încheierea abonamentului:** Pot să vă spun că mă bucur nespus că pot face acest abonament, deoarece am crescut cu revista dumneavoastră. Bunicul meu avea abonament înainte de Revoluție și abia așteptam să vină poștașul cu ea.

Domnul VASILE ANGHELI**, din** Galați**, jud.** Galați**, ne-a povestit:** Sunt un împătimit al revistei *Magazin istoric* încă de la primul număr, aprilie 1967. Am fost beneficiarul primului număr abia după a treia tragere a acestuia. Atât de repede se epuizaseră primele exemplare din prima tragere, încât a fost necesară retipărirea altor două serii din acest număr și punerea succesivă în vânzare și tot se epuizau imediat. Informațiile istorice erau atât de emoționante și râvnite de marele public din țară, întrucât relevau importanța ajutorului acordat de Armata Română în salvarea onoarei Armatei Ruse îngenuncheate de Osman Pașa la Plevna, după ce generalii ruși au refuzat cu aroganță oferta românilor de a lupta alături de armata țarului, spre a ne obține independența. ■

Dragi cititori, vă puteți asigura continuitatea colecției revistei Magazin istoric **prin abonarea la oficiile Poștei Române. Revista** Magazin istoric **figurează în catalogul Poștei Române, la poziția 19.356. Abonamentul se poate realiza și online, pe website-ul Poștei Române: https://www.posta-romana.ro/abonamente-presa/magazin-istoric-328.html.**

Revista poate fi ridicată și de la sediul redacției din Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 și M366, sector 5 (interior 3706 de la intrare sau numerele de telefon 0755.290.606 și 021.312.68.77).

Vă punem la dispoziție, cu abonament, și versiunea online a revistei. Pe website-ul nostru, www.magazinistoric.ro, la rubrica Abonamente **la ediția online găsiți cum se poate realiza abonamentul. Se poate face pe o perioadă de trei luni (9 lei), șase luni (18 lei) sau un an (36 lei). Pe perioada abonamentului, aveți acces la toată colecția revistei, de la primul număr, aprilie 1967, accesând rubrica** Arhiva **de pe website.**

Îi rugăm pe autorii și colaboratorii revistei noastre să ne trimită fotografiile care însoțesc articolele în format tiff sau jpeg pe adresele de e-mail: mistoric@gmail.com și mistoric1967@yahoo.com; de asemenea, să redacteze articolele cu diacritice românești. Toate materialele trimise sau predate redacției nu se returnează.

CONTENTS (Romanian History) How our leaders lie to us ● **P. Popescu** My Securitate file ● **L. Livadă-Cadeschi** Ştefan Vasile Episcopescu, a pioneer of hydropathic medicine ● **C. Constantin** Letters written by soldiers from the First World War on tree bark ● **B. Costache** The Ploieşti agency of the National Bank of Romania ● **A.-S. Ionescu** The works of the "Horizons of Modern Romanian Sculpture, from Karl Storck to Constantin Brâncuşi" international conference ● **M.E. Ionescu** 1848 – 2010. The different schools of thought in Romanian foreign policy (XLI) ● **A. Şiperco** The final testimony of historian Ioan Hudiţă, regarding the politics of the National Peasants' Party ● **D. Dâmboiu** The "Fischer" collection of Transylvanian silver work and jewellery ● **C. Marinescu** The Negru Vodă Monastery of Câmpulung Muscel ● **V. Corduneanu** The travels of Milorad Rajčević, a collector of autographs ● **I. Schipor** What happened to the cultural treasures returned by the Soviets in 1956 (VIII) ● **D. Matei** At Ţiganca and Cahul, with the National Bank of Romania ● **S. Cleşiu, A. Rustoiu** Stories of Bucharest: A journey into the world of Dacian strongholds ● In Romania, 100 years ago ● **U.v. Hassell, C.M. Florian** The notes of a member of the German resistance to Hitler regarding Romania (IV) ● **R.A. Sorescu** An invitation to the Academy Library: The great businessman and philanthropist Jean C. Mihail ● **M.W. Teutsch** The first archaeological findings about Ancient Egypt, as seen in the Romanian press ● Romanian documents at Hoover Institution (CCXLIV)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Как обманывает нас власть ● **П. Попеску** Моё личное дело у Секуритате ● **Л. Ливадэ-Кадески** Штефан Василе Эпископеску, пионер бальнеологической медицины ● **К. Константин** Письма солдат Первой мировой войны, выцарапанные на коре деревьев ● **Б. Костаке** Агенство Нацбанка в городе Плоешти ● **А.-С. Ионеску** Международная конференция «Горизонты современной румынской скульптуры от Карла Шторка до Константина Брынкуши» ● **М.Е. Ионеску** 1848 – 2010. Школы мышления во внешней политике Румынии (XLI) ● **А. Шиперко** Последнее свидетельство историка Иоана Худицэ о политике Национал-Крестьянской Партии ● **Д. Дымбою** Коллекция «Фишер» трансильванских ювелирных изделий и золотых украшений ● **К. Маринеску** Монастырь Негру-Водэ на окраине Кымпулунг Мусчела ● **В. Кордуняну** Путешествия Милорада Райчевича, коллекционера автографов ● **И. Скипор** Что случилось с культурными ценностями, возвращёнными Советским Союзом в 1956 г.? (VIII) ● **Д. Матей** В Цыганке и в Кахуле с Нацбанком ● **С. Клешиу, А. Рустою** Истории Бухареста: в мире дакийских крепостей ● В Румынии 100 лет тому назад ● **У.ф. Хасселл, К.М. Флориан** Заметки немецкого участника антигитлеровского Сопротивления о Румынии (IV) ● **Р.А. Сореску** Приглашение в Библиотеку Академии: крупный делец и филантроп Джеан К. Михаил ● **М.В. Тойч** Ранние археологические исследования Древнего Египта, отраженные в румынской прессе ● Румынские документы в Институте Гувера (CCXLIV)

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vânzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poştale, factorii poştali de la oraşe şi de la sate sau la redacţie (pentru cititorii din Bucureşti).

Cititorii din străinătate se pot abona direct la redacţie, pe adresa Calea 13 Septembrie, nr. 13, mezanin, camerele M364 şi M366, cutia poştală 45, cod 050711, Bucureşti, România; e-mail: mistoric@gmail.com sau mistoric1967@yahoo.com; cont bancar B.C.R., sucursala Unic, RO80RNCB0080005630130002 (USD) sau RO15RNCB0080005630130008 (EURO). Plata se poate face prin virament sau cec bancar.
Preţul unui abonament pe un an este de 75 EURO sau 90 USD.
Vă rugăm să indicaţi adresa poştală unde doriţi să primiţi revista şi data de la care să înceapă abonamentul

ISSN 0541 – 881X **Lei 15,50**

magazin istoric

5 948384 040081 26008